

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

TÜRK SANATI ANA BİLİM DALI

**TÜRK SÜSLEME SANATLARINDA
RÛMÎLİ SARMAL KOMPOZİSYONLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RECEP CENGİZ

İSTANBUL 2023

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

TÜRK SANATI ANA BİLİM DALI

**TÜRK SÜSLEME SANATLARINDA
RÛMÎLİ SARMAL KOMPOZİSYONLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RECEP CENGİZ

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. ABDÜLHAMİT TÜFEKÇİOĞLU

İSTANBUL 2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖN SÖZ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR	VI
FOTOĞRAF LİSTESİ	VII
ÇİZİM LİSTESİ	XVI
1. GİRİŞ	1
1.1. Konunun Niteliği	1
1.2. Araştırmanın Amaç ve Hedefi	2
1.3. Kaynaklar ve Yayınlar	2
1.4. Araştırmanın Sınırları	3
1.5. Yöntem	3
1.6. Terminolojik Yaklaşım	4
2. TÜRK SÜSLEME SANATLARINDA MOTİFLER	6
2.1. Bitkisel Motifler	6
2.2. Hayvansal Motifler	7
2.3. Rûmî	7
2.4. Bulut	8
2.5. Geometrik Motifler	8
2.6. Münhanî	9
2.7. Benek ve Pelengi	9
3. RÛMÎ MOTİFİ ÇEŞİTLERİ VE KOMPOZİSYON OLUŞTURMA SİSTEMLERİ	10
3.1. Form ve Kullanılış Amacına Göre	10
3.1.1. Yalın Rûmî	10
3.1.2. Kanatlı Rûmî	11
3.1.3. Ayırma (Kapalı Form) Rûmî	11
3.1.4. Sencide Rûmî	12

3.1.5 Ortabağ (Agraf).....	12
3.1.6. Tepelik.....	13
3.2. Karakter ve Tarzına Göre	13
3.2.1. Sade Rûmî	13
3.2.2. Hurdeli Rûmî.....	14
3.2.3. Sarılma Rûmî	14
3.2.4. Münhanîli Rûmî	15
3.2.5. Dendanlı Rûmî	15
3.2.6. Nakışlı (tezyini) Rûmî.....	16
3.2.7. Yapraklı Rûmî.....	16
3.3. Dairesel Ve Çokgen Formlarda Rûmî Motifi İle Kompozisyon Oluşturma Sistemleri	17
3.3.1. Asimetrik.....	17
3.3.2. Simetrik.....	18
3.3.3. Ters Simetrik.....	19
3.3.4. Sarmal	20
3.3.4.1 Sarmal Sistem Oluşumu.....	21
4. KATALOG	22
4.1. Katalog Özet Tablosu	218
5. DEĞERLENDİRME	229
5.1. Kronoloji.....	229
5.2. Malzeme ve Teknik	234
5.3. Tipoloji	236
5.4. Coğrafi Dağılım.....	237
5.5. Atölye ve Sanatkârlar	237
7.6. Anlam ve Sembolizm	238
SONUÇ	240
KAYNAKÇA.....	241

ÖN SÖZ

Yaklaşık bin yıldır yaşadığımız Anadolu ve Rumeli coğrafyasında günün her anında; yemek yerken bir evanide, ibadet için gittiğimiz camide, temizlik için gittiğimiz hamamda, giydiğimiz kıyafette sürekli ne olduğunu bildiğimiz ya da bilmediğimiz süslemeler ile karşılaşır ve etkileşime gireriz. Rûmî motifi ile oluşturulmuş ve sarmal bir sisteme sahip olan kompozisyonların çok farklı alanlarda ve çok çeşitli repertuara sahip oluşunun fark edilmesi konunun araştırılması gereğini ortaya koymuştur.

Türk Süsleme Sanatlarında Rûmîli Sarmal Kompozisyonlar isimli araştırmamızda tespit edebildiğimiz örnekler üzerinden farklı yönlerden değerlendirme yapılmaya çalışılmış, ortaya çıkan veriler doğrultusunda kategorik bir takım sonuçlara ulaşılmıştır.

Çalışmamda danışmanlığımı yapmayı kabul eden ve her daim fikirleri ve önerileriyle ufkumu açan değerli hocam Prof. Dr. Abdülhamit Tüfekçioğlu'na, tez yazımının başlangıcından sonuna kadar beni teşvik eden ve her türlü desteği esirgemeyen kıymetli hocam Dr. Nur Taviloğlu'na, yardımlarından dolayı sevgili arkadaşım Leyla İsmet'e ve görsellerin ve envanter kayıtlarının temininde büyük emeği olan aziz dostum Yüksel Yücel'e çok teşekkür ederim.

RECEP CENGİZ

İstanbul 2023

ÖZET

Süsleme sanatlarımızda kompozisyon oluşturmak için kullanılan çok sayıda stilize ve yarı stilize motif vardır. Bunlardan biri de kendi içerisinde ve diğer motiflerle birlikte farklı sistemlerle çok çeşitli kompozisyon yapma imkânı sağlayan rûmî motiftir.

Bu çalışmanın amacı, yoğun olarak 15. ve 16. yüzyıl Türk süsleme sanatlarında rûmîli kompozisyonlar içerisinde kurgusal açıdan belirgin bir farklılığı olan sarmal sisteme sahip kompozisyonların incelenmesidir. Çalışmada genel itibariyle rozet ya da madalyon diye tanımlanan formlar içerisinde rûmîlerden ya da rûmî ve hatâyîlerden oluşan döngüsel bir yapıya sahip bazen başlangıcı ve bitişi olmayan sarmal kompozisyonlar ele alınmaktadır. Bu sarmal sisteme sahip kompozisyonların ilk ne zaman ve nerede görüldüğü, en sık hangi dönemde ve hangi yüzyıllarda rastlandığı, mimari ve kitabi süslemenin hangi alanlarında kullanıldığı, kullanıldığı malzemeye göre nasıl farklılıklar gösterdiği, sayısal eksen bazında hangilerinin daha çok tercih edildiği, sanatkâr imzaları ve anlam boyutunun derinliği, günlük hayatta ne gibi kullanım alanları bulduğu ve ne zaman daha az kullanılmaya başladığı araştırılmış, coğrafi dağılımı ve payitahtla olan ilişkisi değerlendirilmiştir.

Sarmal sisteme sahip rûmîli kompozisyonların 15. ve 16. yüzyıl boyunca çiniden mezar taşına, aynadan hamam tasına, tezhipten madenî kapı rozetlerine, minberden cilde kadar hayatın her alanında yoğun olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Özellikle II. Bayezid dönemi mimarisinde ve 15. yüzyıl sonu 16. yüzyıl başı mavi beyaz İznik evanilerinde çok yoğun ve çeşit bakımından zengin kullanımı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: süsleme, motif, rûmî, sarmal

ABSTRACT

There are many stylized and semi-stylized motifs used to create compositions in our decorative arts. One of these is the rumi motif, which provides the opportunity to make a wide variety of compositions with different systems, both within itself and with other motifs.

The aim of this study is to examine the compositions with a spiral system, that has a distinctive difference in terms of construction, among the compositions made with Rûmî in the 15th and 16th century Turkish decorative arts. Generally, in this study we discuss about spiral compositions, that have a cyclical structure, that sometimes is without a start or an end, consisting of rûmîs, or rûmî and hatayi in forms that are generally defined as rosettes or medallions. When and where the compositions with this spiral system were first seen, in which period and in which centuries we come across more often, in which areas of architectural and book decorations they were used, how they differed according to the material used, which ones were preferred more on the basis of numerical axis, the artists signatures and the depth of the meaning, what kind of usage areas it found in daily life. and when it started to be used less was researched, and its geographical distribution and its relationship with the capital city were evaluated.

It has been understood that rûmî compositions with a spiral system were used intensively in all areas of life, from tiles to tombstones, from mirrors to bath bowls, from ornaments to metal door badges, from pulpit to leather, throughout the 15th and 16th centuries. Especially in the architecture of the II. Bayezid period and the end of the 15th century and the beginning of the 16th century, it has been determined that it was used heavily on blue and white Iznik evans and was very rich in variety.

Key Words: ornement, motif, rûmî, spiral

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
ed.	Editör
C.	Cilt
haz.	Hazırlayan
Ktp.	Kütüphanesi
İÜK	İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi
SYEK	Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TİEM	Türk İslam Eserleri Müzesi
TS	Topkapı Sarayı
v.	Varak
s.	Sayfa
S.	Sayı
yy.	Yüzyıl

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 3.1.1. İstanbul Beyazıt II Cami Kapı Kanadı Madenî Rozet

Fotoğraf 3.1.2. Musee National De Ceramique – 4759 / Evânî

Fotoğraf 3.1.3. SYEK Damat İbrahim Paşa 1066

Fotoğraf 3.1.4. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı Madenî Rozet

Fotoğraf 3.1.5. SYEK Damat İbrahim Paşa 257

Fotoğraf 3.1.6. SYEK Damat İbrahim Paşa 257

Fotoğraf 3.2.1. TİEM MS. 207 / Miklep Detay

Fotoğraf 3.2.2. Metropolitan Museum - 38.149.1

Fotoğraf 3.2.3. TS Ktp. – HS-5 / 25b

Fotoğraf 3.2.4. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Fotoğraf 3.2.5. TS Arz Odası Dış Cephe Çinisi

Fotoğraf 3.2.6. TS Ktp. – HS-5 / 6a

Fotoğraf 3.2.7. TS Ktp. – H2153 / 7a

Fotoğraf 3.3.1. TS Ktp. – EH243

Fotoğraf 3.3.2. TS Ktp. Mak'asidü'l-Elhân – R1726 / Cild

Fotoğraf 3.3.4. Haags Gemeente Museun - OCI 6-36 / Evânî

Fotoğraf 4.1. Alâeddin Camii Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.1.1. Alâeddin Camii Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.2. Bursa Ulucamii Kapı Kanadı / Detay 1

Fotoğraf 4.3. Bursa Ulucamii Kapı Kanadı / Detay 2

Fotoğraf 4.3.1. Bursa Ulucamii Kapı Kanadı / Genel

Fotoğraf 4.4. Bursa Ulucamii Minber Müsellesi / Detay 1

Fotoğraf 4.5. Bursa Ulucamii Minber Müsellesi Detay / 2

Fotoğraf 4.5.1. Bursa Ulucamii Minberi / Genel

Fotoğraf 4.6. Bursa Murâdiye Camii Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.7. Hacı Bayrâm-ı Velî Türbesi Dış Kapı Kanadı / Detay

Fotoğraf 4.7.1. Hacı Bayrâm-ı Velî Türbesi Dış Kapı Kanadı / Genel

Fotoğraf 4.8. İmaret (Gedik Ahmed Paşa) Camii Cümle Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.9. Cem Sultan Türbe Kapı Kanadı / Detay

Fotoğraf 4.9.1. Cem Sultan Türbe Kapı Kanadı / Genel

Fotoğraf 4.10. TS Mukaddes Emanetler Dairesi Pencere Kanadı / Detay 1

Fotoğraf 4.11. TS Mukaddes Emanetler Dairesi Pencere Kanadı / Detay 2

Fotoğraf 4.12. TS Mukaddes Emanetler Dairesi Pencere Kanadı / Detay 3

Fotoğraf 4.13. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı / Detay

Fotoğraf 4.14. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.15. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.16. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.17. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.18. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.18.1. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı / Genel

Fotoğraf 4.19. Edirne Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.20. Edirne Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.21. Edirne Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.21.1. Edirne Beyazıt II Cami Pencere Kanadı Genel

Fotoğraf 4.22. İstanbul Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.23. İstanbul Beyazıt II Camii Kürsü Aynası / Detay 1

Fotoğraf 4.24. İstanbul Beyazıt II Camii Kürsü Aynası / Detay 2

Fotoğraf 4.25. İstanbul Beyazıt II Camii Kürsü Aynası / Detay 3

Fotoğraf 4.25.1. İstanbul Beyazıt II Camii Kürsü

Fotoğraf 4.26. Bayezid II Türbe Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.27. Sultan Selim Cami Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.28. Şehzade Cami Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.29. Rüstem Paşa Türbe Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.30. Rüstem Paşa Camii Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.31. Selim II Türbe Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.32. Mevlânâ Müzesi Türbe Kapısı

Fotoğraf 4.33. Çinili Köşk Duvar Çinisi / Detay

Fotoğraf 4.33.1. Çinili Köşk Duvar Çinisi

Fotoğraf 4.34. Çinili Köşk / Evânî Detay

Fotoğraf 4.34.1. Çinili Köşk / Evânî

Fotoğraf 4.35. Haags Gemeente Museun / Evânî Detay

Fotoğraf 4.35.1. Haags Gemeente Museun / Evânî

Fotoğraf 4.36. Musee National De Ceramique / Evânî

Fotoğraf 4.37. Musee National De Ceramique / Matara Detay

Fotoğraf 4.37.1. Musee National De Ceramique / Matara

Fotoğraf 4.38. Staatliche Museen / Evânî Parçası

Fotoğraf 4.39. Türk İslam Eserleri Müzesi / Evânî

Fotoğraf 4.40. British Museum / Evânî Detay

Fotoğraf 4.40.1. British Museum / Evânî

Fotoğraf 4.41. Kuntsgewerbe Museum / Evânî Detay

Fotoğraf 4.41.1. Kuntsgewerbe Museum / Evânî

Fotoğraf 4.42. Ömer Koç Koleksiyonu - Evânî Detay

Fotoğraf 4.42.1. Ömer Koç Koleksiyonu / Evânî

Fotoğraf 4.43. British Museum / Evânî Detay

Fotoğraf 4.43.1. British Museum / Evânî

Fotoğraf 4.44. Calouste Gulbenkian Museum / Evânî

Fotoğraf 4.44.1. Calouste Gulbenkian Museum / Evânî Detay

Fotoğraf 4.45. Victoria and Albert Museum / Evânî Detay

Fotoğraf 4.45.1. Victoria and Albert Museum / Evânî Detay

Fotoğraf 4.46. British Museum / Evânî Detay

Fotoğraf 4.46.1. British Museum / Evânî Detay

Fotoğraf 4.47. Victoria and Albert Museum / Evânî Detay

Fotoğraf 4.47.1. Victoria and Albert Museum / Evânî

Fotoğraf 4.48. Adana Ulucamii Mihrap Kavsarası / Detay

Fotoğraf 4.48.1. Adana Ulucamii Mihrap Kavsarası / Genel

Fotoğraf 4.49. Victoria and Albert Museum / Evânî Detay

Fotoğraf 4.49. Victoria and Albert Museum / Evânî

Fotoğraf 4.50. Rüstem Paşa Camii / Detay

Fotoğraf 4.50.1. Rüstem Paşa Camii / Genel

Fotoğraf 4.51. Musee Du Louvre / Kapak Detay

Fotoğraf 4.51.1. Musee Du Louvre / Kapak

Fotoğraf 4.52. Kanûnî Sultan Süleyman Türbesi Kubbe Pandantifi / Detay

Fotoğraf 4.52.1. Kanûnî Sultan Süleyman Türbesi Kubbe Pandantifi / Detay

Fotoğraf 4.53. SYEK Fatih 3784 / Cild – Ön Kapak Detay

Fotoğraf 4.53.1. SYEK Fatih 3784 / Cild – Ön Kapak

Fotoğraf 4.54. TİEM MS. 207 / Miklep Detay

Fotoğraf 4.54.1. TİEM MS. 207 / Miklep

Fotoğraf 4.55. Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1983 / Cild – Miklep Detay

Fotoğraf 4.56. Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1983 / Cild – Sırt Detay

Fotoğraf 4.56.1. Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1983 / Cild

Fotoğraf 4.57. Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1360 / Cild – Sırt Detay

Fotoğraf 4.58. Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1360 / Cild – Miklep Detay

Fotoğraf 4.58.1. Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1360 / Cild

Fotoğraf 4.59. TS Ktp. A-1672 / Cild – Miklep

Fotoğraf 4.59.1. TS Ktp. A-1672 / Cild

Fotoğraf 4.60. SYEK Fatih 3844 / Cild – Miklep Detay 1

Fotoğraf 4.61. SYEK Fatih 3844 / Cild – Miklep Detay 2

Fotoğraf 4.61.1. SYEK Fatih 3844 / Cild – Miklep

Fotoğraf 4.62. İnebey Ktp. Ulu Cami 315 / Cild

Fotoğraf 4.63. SYEK Ayasofya - 1930 / Cild Detay

Fotoğraf 4.63.1. SYEK Ayasofya - 1930 / Cild Detay

Fotoğraf 4.64. Edirne Beyazıt II Cami Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.65. İÜK F-1423 / v. 61a Detay 1

Fotoğraf 4.66. İÜK F-1423 / v. 61a Detay 2

Fotoğraf 4.67. İÜK F-1423 / v. 61a Detay 3

Fotoğraf 4.67.1. İÜK F-1423 / v. 61a

Fotoğraf 4.68. TS Ktp. H-2153 / v. 90a Detay 1

Fotoğraf 4.69. TS Ktp. H-2153 / v. 90a Detay 2

Fotoğraf 4.69.1. TS Ktp. H-2153 / v. 90a

Fotoğraf 4.70. TS Ktp. H-2153 / v.127a

Fotoğraf 4.71. Beyşehir Köşk Köyü Mescidi Kirişi / Detay

Fotoğraf 4.71.1. Beyşehir Köşk Köyü Mescidi Kirişi

Fotoğraf 4.72. Edirne Üç Şerefeli Camii Revak Kubbesi

Fotoğraf 4.72.1. Edirne Üç Şerefeli Camii Revak Kubbesi

Fotoğraf 4.73. Dâvud Paşa Cami Tromp Mukarnası / Detay

Fotoğraf 4.73.1 Dâvud Paşa Cami Tromp Mukarnası

Fotoğraf 4.74. Edirne Beyazıt II Cami Revak Kubbesi Pandantifi

Fotoğraf 4.74.1. Edirne Beyazıt II Cami Revak Kubbesi Pandantifleri

Fotoğraf 4.75. Edirne Beyazıt II Cami Revak Kubbesi Pandantifi

Fotoğraf 4.76. Mevlânâ Müzesi / Kubbe-i Hadra Filpâyesi – Detay

Fotoğraf 4.76.1. Mevlânâ Müzesi / Kubbe-i Hadra Filpâyesi

Fotoğraf 4.77. Mevlânâ Müzesi / Kubbe-i Hadra Kemer Altı – Detay

Fotoğraf 4.77.1. Mevlânâ Müzesi / Kubbe-i Hadra Kemer Altı

Fotoğraf 4.78. Mükrim Hatun Türbesi Duvarı / Detay

Fotoğraf 4.78.1. Mükrim Hatun Türbesi Duvarı

Fotoğraf 4.79. Rüstem Paşa Türbe Kubbesi / Detay

Fotoğraf 4.79.1. Rüstem Paşa Türbe Kubbesi

Fotoğraf 4.80. Bursa Ulucamii Müezzîn Mahfeli Cephesi / Detay

Fotoğraf 4.80.1. Bursa Ulucamii Müezzîn Mahfeli Cephesi

Fotoğraf 4.81. Çinili Köşk Kapı Kanadı Detay

Fotoğraf 4.81.1. Çinili Köşk Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.82. Çinili Köşk Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.83. Çinili Köşk Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.84. Cem Sultan Türbesi Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.85. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı Detay

Fotoğraf 4.85.1. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.86. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.87. Edirne Beyazıt II Camii Pencere Kanadı Detay

Fotoğraf 4.87.1. Edirne Beyazıt II Camii Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.88. Edirne Beyazıt II Camii Kapı Kanadı Detay

Fotoğraf 4.88.1. Edirne Beyazıt II Camii Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.89. Küçük Ayasofya Camii Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.90. Küçük Ayasofya Camii Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.91. Küçük Ayasofya Camii Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.92. Mevlânâ Müzesi Türbe Giriş Kapı Kanadı Detay

Fotoğraf 4.92.1. Mevlânâ Müzesi Bâb-ı Şerif Kapısı

Fotoğraf 4.93. Freer Gallery Hamam Tası İçî

Fotoğraf 4.93.1. Freer Gallery Hamam Tası

Fotoğraf 4.94. Freer Gallery Hamam Tası Dışî

Fotoğraf 4.95. İstanbul Beyazıt II Cami Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.96. İstanbul Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.97. Sultan Selim Cami Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.98. Sultan Selim Cami Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.99. Çoban Mustafa Paşa Türbesi Kapı Kanadı Detay

Fotoğraf 6.99.1. Çoban Mustafa Paşa Türbesi Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.100. Macaristan Milli Müzesi Hamam Tası

Fotoğraf 4.101. Şehzade Cami Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.102. Şehzade Cami Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.103. Macaristan Milli Müzesi Hamam Tası

Fotoğraf 4.104. Metropolitan Museum of Art / Ayna Detay

Fotoğraf 4.104.1. Metropolitan Museum of Art / Ayna

Fotoğraf 4.105. Süleymaniye Cami Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.106. Edirnekapı Cami Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.107. Sokullu Mehmed Paşa Cami Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.108. Bosnalı İbrahim Paşa Türbesi Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.109. Çinili Cami Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.110. Çinili Cami Pencere Kanadı

Fotoğraf 4.111. Mehmed Paşa Cami Minber Müsellesi

Fotoğraf 4.111.1 Mehmed Paşa Cami Minberi

Fotoğraf 4.112. Fatma Hatun Kabri Ayak Taşı / Detay

Fotoğraf 4.112.1. Fatma Hatun Kabri Ayak Taşı

Fotoğraf 4.113. Ravza-i Mutahhara Minber Müsellesi

Fotoğraf 4.113.1. Ravza-i Mutahhara Minber

Fotoğraf 4.114. TS Şehzade Korkut'un Kaftanı Detay

Fotoğraf 4.114.1. TS Şehzade Korkut'un Kaftanı

Fotoğraf 4.115. TS Ktp. Mak'asidü'l-Elhân – R1726 / Detay

Fotoğraf 4.115.1. TS Ktp. Mak'asidü'l-Elhân – R1726

Fotoğraf 4.116. TS Ktp. Revan – 989 / Detay

Fotoğraf 4.116.1. TS Ktp. Revan - 989

Fotoğraf 4.117. SYEK Fatih-5004 / Detay

Fotoğraf 4.117.1. SYEK Fatih-5004 / Detay

Fotoğraf 4.118. SYEK Fazıl Ahmed Paşa – 960 / Detay

Fotoğraf 4.118.1 SYEK Fazıl Ahmed Paşa - 960

Fotoğraf 4.119. SYEK Lala İsmail Paşa – 406 / Detay

Fotoğraf 4.119.1. SYEK Lala İsmail Paşa - 406

Fotoğraf 4.120. SYEK Turhan Valide Sultan – 285 / Detay

Fotoğraf 4.120.1. SYEK Turhan Valide Sultan - 285

Fotoğraf 4.121. TS Ktp. E.H. -71 / Detay

Fotoğraf 4.121.1. TS Ktp. E.H. -71

Fotoğraf 4.122. TS Ktp. H.S.-5 / Detay

Fotoğraf 4.122.1. TS Ktp. H.S.-5

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 3.3.3. Rûmîli Asimetrik Yeni Tasarım

Çizim 3.3.4.1 İÜK F-1423 / 61a

Çizim 4.2. Bursa Ulucamii Kapı Kanadı / Detay 1

Çizim 4.9. Cem Sultan Türbe Kapı Kanadı

Çizim 4.17. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Çizim 6.38. Staatliche Museen / Evânî

Çizim 4.47. Victoria and Albert Museum / Evânî

Çizim 4.50. Rüstem Paşa Camii / Çini Karo

Çizim 4.51. Musee Du Louvre / Evânî

Çizim 4.65. İÜK F-1423 v. 61a

Çizim 4.78. Mükrime Hatun Türbesi Duvarı

Çizim 4.81. Çinili Köşk Kapı Kanadı

Çizim 4.95. İstanbul Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

1. GİRİŞ

İnsan, tüm coğrafyada her zaman şüphesiz ki süslenme ve süsleme ihtiyacı duymuştur. Bazen kullandığı bir eşyada, açtığı bir kapıda, ya da okuduğu bir kitapta; sevdiği, hoşuna gittiği semboller, resimler ve motifler ile onu güzelleştirmeye, zenginleştirmeye yani tezyin etmeye çalışır.

Süsleme sanatlarımız içerisinde oldukça önemli rolü olan rûmî motifi, kompozisyonların omurgasını teşkil ederek zengin repertuar oluşturulmasına imkân sağlar. Rûmîlerle oluşturulan formlardan genel olarak rozet diye tabir olunan dairesel veya çokgen formlar süsleme yapılan her türlü alanda sıkça kullanılmıştır.

Bu çalışmada, ağırlıklı olarak 15. ve 16. yüzyıl Türk süsleme sanatlarında rûmîlerle oluşturulan ve simetrik olmayan, sarmal diye tanımlayabileceğimiz dairesel ve çokgen kompozisyonların farklı kullanım alanları, sayısal çeşitlilikleri ve kurgusal farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.1. Konunun Niteliği

Araştırmanın konusu, ağırlıklı olarak 15. ve 16. yüzyıllarda Türk süsleme sanatlarında rûmîli kompozisyonlar içerisinde kurgusal açıdan belirgin bir farklılığı olan sarmal bir sisteme sahip kompozisyonların incelenmesidir. Bugüne değin rûmînin kökeni, tarihsel süreci, çeşitleri ve kullanım alanları hakkında birçok çalışma yapılmıştır. Bununla beraber rûmî konusu belirli bir dönem içerisinde, belirli bir bölge bazında, belirli bir malzeme üzerinde ya da bir eser üzerinde detaylıca incelenmiştir.

Çinide, tezhipte, cild ve diğer alanlarda kompozisyonu şemse, salbek, gülbezek, köşebent, bordur ve rozet gibi kısımlar oluşturur. Çalışmada genel itibarıyla rozet ya da madalyon diye tanımlanan formlar içerisinde rûmîlerden ya da rûmî ve hatâyîlerden oluşan döngüsel bir yapıya sahip bazen başlangıcı ve bitişi olmayan sarmal kompozisyonlar ele alınmaktadır. Düzgün bir simetrik yapıya sahip olamayan bu formlar mimariden kitabiye ve kullanılan eşyalara varana dek birçok alanda sıkça kullanılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amaç ve Hedefi

Türk süsleme sanatlarında kompozisyon üretmek için kullanılan birçok motif vardır. Bunlar bazen müstakil bazen de karma kullanılırlar. Bu motifler içerisinde rûmîler genelde kompozisyonun ana iskeletini oluştururlar. Rûmîlerle kompozisyon oluşturma'nın birçok sistemi mevcuttur. Araştırmamıza konu olan sarmal sistem bunlardan biridir. Çalışmanın amacı bu sistemin Türk süslemesindeki yeri ve önemini tespit etmek ve sistem yapısının farklılığını vurgulamaktır.

Çalışmada, ağırlıklı olarak 15. ve 16. yüzyılda sıkça ve her alanda rastlanılan sarmal sisteme sahip formların arasındaki kurgusal benzerlikleri, sayısal oluşumları, uygulama teknikleri ve kullanım alanları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu doğrultuda Türk süslemesinde birçok süsleme üslubunun yaşandığı bu iki yüzyıllık dönem içerisinde değişimlerini incelediğimiz sarmal yapıya sahip rûmîli kompozisyonlar üzerindeki etkisi de tespit edilmeye çalışılmıştır.

Hedeflerden ilki araştırmaya konu olan rûmîli sarmal sistemin yoğun olarak Türk sanatında ne zaman başladığını ve ne zamana kadar kullanıldığını araştırılmasıdır. Diğer bir hedef kullanılan bu sarmal sistemin malzemelere göre ya da kullanıldıkları alanlara göre gösterdiği farklılıkları ve benzerlikleri tespit etmektir. Ayrıca bu sistemin sembolik bir değer taşıyıp taşımadığını kullanıldığı yerler ile bağlantısı değerlendirilecektir. Bununla birlikte sarmal sistemle kurulan kompozisyonlarda rûmî motifinin hangi çeşitlerinin kullanıldığı ve diğer motiflerle karma olarak kurgulanıp kurgulanmadığını araştırılacaktır. Bugüne kadar Türk süsleme terminolojisinde tam olarak tanımlanmayan genel olarak rozet ya da madalyon şeklinde geçirtilen bu sistemin doğru isimlendirilmesi hususunda araştırma yapılar, özellikle rûmî motifi hakkında yapılan çalışmalar tanım ve adlandırma açısından incelenecektir.

1.3. Kaynaklar ve Yayınlar

Çalışmamız için doğrudan kullanabileceğimiz temel bir kaynak bulunamamıştır. Fakat başka bir konu üzerine yapılan detaylı bir araştırma içerisinde çok miktarda örneklerle rastlamak mümkün olmuştur. Mimari, kitabi ve diğerleri için farklı yöntemler kullanılmıştır. Çalışmamız için oluşturulan kaynakların büyük çoğunluğunun mimari elemanlar üzerinde olmasından dolayı yerinde fotoğraflama yöntemiyle görselleri

sağlama yoluna gidilmiştir. Kalemîşi tekniğinde yapılan örnekler, künde-kârî göbeklerde yer alan geometrik formlar, kapı serenlerinde yer alan madenî rozetler bu yöntemle temin edilmiştir.

Özellikle çini evani örneklerde Nurhan Atasoy ve Julian Raby'nin hazırladıkları "Iznik The pottery of Ottoman Turkey" isimli eser örneklerle ulaşmamızda temel kaynak olmuştur. Bu kitabın verdiği envanter numaraları doğrultusunda mevcut bulundukları müzelerin web sitelerine ulaşarak diğer bilgilere erişim sağlanmıştır.

Cild üzerindeki örneklerin tespit ve takibinde Zeren Tanındı ve Julian Raby'nin hazırladığı "Turkish Bookbinding in the 15th Century" isimli eser çok faydalı olmuştur.

1.4. Araştırmanın Sınırları

Çalışmaya konu olan sarmal sistemli rûmîli kompozisyonlar, kullanım yoğunluğu ve çeşitlilik açısından daha çok 15. ve 16. yüzyılda görülür. Bu kompozisyon oluşturma sisteminin ne zaman kullanılmaya başladığının tespiti için 15. yüzyıl öncesi, ve ne zaman yoğun kullanımının terkedildiğinin tespiti için ise 16. yüzyıl sonrası da araştırılmaya çalışılmıştır.

Kalemîşi, künde-kârî göbek, çini karo, madenî rozet, minber, gibi mimariye ait örneklerin büyük çoğunluğu bugünkü Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde bulunan eserler arasından, evani, ayna ve hamam taşı gibi eşyalar yurt içi ve yurt dışı müzelerinden, tezhip, desen ve cild örnekleri çeşitli yazma eser ve müze kütüphanelerinden tespit edilmiştir.

1.5. Yöntem

Çalışmada ilk olarak çalışmanın niteliği, amacı, sınırları, kaynak ve yayınlar, verilmiş, sonraki aşamada çalışmamızın konusu olan sarmal sistemli formları oluşturan rûmî motifi, çeşitleri ve rûmî ile oluşturulan kompozisyon çeşitleri hakkında genel bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Çalışma için toplanan örneklerin katalog içerisinde doğrudan kronolojik olarak sıralanması tercih edilmemiştir. Kronoloji, malzeme ve teknik sınıflaması içinde dikkate

alınmıştır. Böylece kendi malzeme tipi içinde değerlendirme ve mukayese etme daha kolay hale gelmiştir. Örnek olarak; çini bir evani üzerine fırça ile işlenen bir kompozisyon ile ahşap ya da metal üzerine yontma ve kazıma aletleri ile yapılan bir kompozisyonun farklı değerlendirilmesinin daha doğru olacağı düşünülmüştür. Katalog sıralaması malzeme tipi esas alınarak alfabetik sıraya göre verilmiştir. Örneklere bir katalog numarası verilerek daha sonra örneğin üzerinde bulunduğu genel resim verilmiştir. Katalog kısmında yer alan örneğin nerede bulunduğu, tarihi, malzeme veya tekniği ve sistem sayısı şeklinde sınıflaması yapılmış, örneğe ait fotoğrafın alt kısmında tanım ve değerlendirme yapılmıştır. Katalog kısmında bulunan örneklerin sistem sayılarındaki çeşitliliğine göre her bir sistemden en az bir adet bilgisayar marifetiyle çizim yapılmıştır. Katalog bölümünün sonuna katalog özet tablosu eklenerek örneklerin bütününe daha genel bir bakış açısı sağlanmaya çalışılmıştır. Katalogda yer alan 122 adet örnek, çalışma süresinde tespit edebildiğimiz örnek sayısıdır. Konunun kapsamı düşünüldüğünde görmediğimiz, tespit edemediğimiz çok fazla örneğin olduğu muhakkaktır.

Katalog bölümünde yer alan örnekler üzerinden yapılan tespitler ve düşünceler değerlendirme bölümünde ayrıntılı bir şekilde verilmiş, bu değerlendirme doğrultusunda elde edilen netice, sonuç kısmında vermeye çalışılmıştır.

1.6. Terminolojik Yaklaşım

Bugüne değin birçok kitapta ve makalede çalışmamıza konu olan rûmîli sarmal kompozisyonların örneklerine rastlamak mümkündür. Fakat bu örnekler genelde rûmîli şemse ya da rûmîli rozet şeklinde verilmiş sistemine dair bir tanımlama ya da isimlendirme yapılmamıştır.

Sarmal kelimesi Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te “Dolana dolana oluşmuş, birbirini izleyen, helisel, helezonlu, helezoni” şeklinde verilmiştir.¹ Sarma fiilinden +l sonekiyle türetilmiştir ve ilk defa yazılı olarak helezoni tanımlamasıyla TDK'nın 1945 yılında yayınlanan Türkçe Sözlük'ün 1. baskısında “sarmal” şeklinde yer almıştır.²

Zeren Tanındı, bizim de çalışmamızın katalog bölümünde 115 numaralı T.S. Ktp. Revan 1726 numarasıyla kayıtlı yazma eser için “ Bu tezhiplerden birinin ortasında, 15.

¹ <https://sozluk.gov.tr/>, [Erişim tarihi: 21.02.2023].

² <https://www.etimoloji.org/kelime/sarmal>, [Erişim tarihi: 21.02.2023].

yüzyıl İznik çini tabaklarda, Bursa Yeşil Cami çinilerinde ve Bursa’da istinsah edilen kitapların deri cilt tasarımında rastlanan içi “sarmal rûmîlerle” dolu yuvarlak bir şemse vardır” ifadelerini kullanmıştır.³ Ahmet Sâim Arıtanın’ın danışmanlığında Fatma Zehra Oral’ın hazırladığı “Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Yazmaları’ndaki Bazı Kat’lı Cildler” isimli yüksek lisans tezinin birçok yerinde “sarmal rûmî” ifadesi geçmesine rağmen bu isimlendirme sistemden ziyade helezonlar üzerinde yer alan rûmîler için kullanılmıştır.⁴

A. Süheyl Ünver, “Fatih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları” adlı eserinde çalışmamızın katalog bölümünde yer alan 65, 66 ve 67 numaralı örneklerin yer aldığı İÜK F-1423 v.61a ‘da yer alan üç adet sarmal rûmîli kompozisyon için üç yuvarlak ve albümden bir rozet ifadesini kullanmıştır.⁵ Birsan Gökçe, Antika Dergisi’nin 34. sayısında “Rûmî Motifler ve Rûmîli Desenlerde Çizim Kuralları” adında yayınladığı makalesinde iki adet rûmîli sarmal kompozisyon örneği vererek çizim aşamalarını göstermiş fakat sisteme dair bir açıklama yapmamıştır.⁶

³ Zeren Tanındı, “Kitap ve Tezhibi”, Osmanlı Uygarlığı 2, Yayına Haz. Halil İnalçık-Günsel Renda, Kültür Bakanlığı, Ankara 2004, s.872

⁴ Fatma Zehra Oral, Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Yazmaları’ndaki Bazı Kat’lı Cildler, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008, s. 43.

⁵ A. Süheyl Ünver, Fatih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları, İstanbul 1958, s. 13,35.

⁶ Birsan Gökçe, “Rûmî Motifler ve Rûmîli Desenlerde Çizim Kuralları”, Antika Dergisi S.34, İstanbul 1988, s. 35.

2. TÜRK SÜSLEME SANATLARINDA MOTİFLER

Türklerin ilk yurdu Orta Asya’da başlayan süsleme kültürü ve birikimi göçlerle devam ederek ve farklı coğrafyalardaki kültürlerle etkileşime girerek gelişmiş ve zenginleşmiştir. Bununla birlikte yeni bir inanç sistemi olan İslam dinine geçmeleri süslemeye olan bakış açılarında ve anlayışlarda köklü değişikliğe yol açmıştır. Süslemede yardımcı öge olarak kullanılan figürlerden (resim-heykel), İslam dininin başlangıcında özellikle kaçınılmıştır.⁷ Bu da sanatkârların daha fazla stilizasyona gitmesine sebep olmuştur. Zaman içerisinde kullanılan süslemeler belli kalıplara bürünerek motifleri ve üslûpları oluşturmuştur.

Zengin sayılabilecek çeşitliliğe sahip olan Türk süslemesi motiflerini bitkisel, hayvansal, rûmî, bulut, geometrik, münhanî, benek ve pelengi şeklinde sıralayarak incelemeye çalışılmıştır.

2.1. Bitkisel Motifler

Çiçek, yaprak ve sapsarın stilize edilmesiyle meydana getirilen bu süsleme unsurunun en önemli kısmını ana vatanı Doğu Türkistan olan hatâyî üslûbu oluşturur.⁸ Hatâyînin Çin’de sekizinci asırdan itibaren çokça kullanılan bir çiçek motifi olan Hosege’den kaynaklandığı da ileri sürülür.⁹ Hatâyî motifi çoğunlukla simetrik çizilir. Bazen hatâyînin orta kısmında tam simetriği bozacak şekilde bir yaprak veya başka bir form kullanılabilir.¹⁰ Hatâyîler tohum keseciği, çiçeğin oturduğu çanak ve taç yapraklardan oluşur.¹¹

Hatâyîler tek başlarına kullanıldıkları gibi rûmî, bulut ve geometrik formlarla birlikte kullanılarak da kompozisyon oluştururlar. Çok daha erken dönemlerde kullanılan hatâyîler, çeşitlilik ve tasarım zenginliği açısından 16. yüzyılda zirve dönemini yaşamıştır. Özellikle İznik çini karo ve evanilerinde sınırsız repertuara sahiptirler. Fatih Sultan Mehmed döneminde (1451-1481) nakışhanenin başında bulunan Özbek asıllı Baba Nakkaş’a ithaf edilen İÜK’de bulunan F.1423 numaralı desen ve resim albümü

7 Abdülhamit Tüfekçioglu, Kemal Özkurt, Türk-İslam Sanatında Kitabeler, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 7, Sayı 14, 2009, s. 275.

8 Aziz Doğanay, “Türk Tezyinî Sanatları”, Türk İslâm Sanatları Tarihi, Ed. Abdülkadir Dündar, Ankara 2019, s. 368

9 Minako Mizuni Yamanlar, ‘Ahmed Karahisârî’ye Atfedilen Ünlü Kur’an-ı Kerîm’, 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi 1991 İstanbul Bildirileri III, Ankara 1995, s. 448

10 Cahide Keskiner, Türk Süsleme Sanatlarında Stilize Çiçekler –Hatai-, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000, s. 4

11 Hasan Özönder, Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü, Konya 2003, s. 64

incelendiğinde nakkaşın hatâyî üslubuna farklı bir yorum getirdiği görülür.¹² Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'un fethinden sonra sanatkârları pâyitahta davet etmesi akabinde birçok sanatkâr İstanbul'a gelmiştir. Bunlar arasında sazyolu üslûbunu ortaya koyan Şahkulu'da vardır.¹³

16. yüzyılda kullandığı bitkisel motifleri daha natüralist bir anlayışla yorumlayan nakkaş Karamemi, ve 18. yüzyılda yaşamış ve daha çok çiçek ressamı olarak anılan Ali Üsküdârî Osmanlı süslemesine önemli katkılar sağlamışlardır.

2.2. Hayvansal Motifler

Türk süsleme sanatının en eski türlerindendir. Orta Asya'dan beri hayvanlarla beraber yaşayan Türkler, yaşadıkları çevreyi paylaştıkları evcil veya yabani hayvanları barındıkları yerlere, kullandıkları eşyalara yorumlarını da katarak resmetmişlerdir. Bu üslûp Selçuklularda yoğun bir şekilde devam etmiş, Osmanlılarda ise daha farklı olarak yarı üslûplaştırılarak daha çok kitap sanatlarında kullanılmıştır.¹⁴

Tasvirlerde gerçek hayvanların haricinde ejder (evren), simurg (Zümrüd-i Anka) ve kilin (ejder atı) gibi hayal ürünü efsanevi hayvanlarda kullanılmıştır.¹⁵ Saz üslûbu resimler içerisinde efsanevi yaratıkların dışında aslan, yılan, kaplumbağa, geyik ve çeşitli kuşlar gibi orman hayvanları ve bunlar arasındaki savaşimler resmedilmiştir.¹⁶

2.3. Rûmî

Türklerin Orta Asya'dan beri hayvan şekillerini üslûplaştırarak tezyini mahiyette kullanmaları ile meydana gelmiş klasik bir motiftir.¹⁷ Rûmî kelime olarak Roma'ya ait anlamı taşır ve kastedilen Anadolu coğrafyasıdır. Rûmî bu bakımdan Anadolu Selçuklularına izafe edilmesine rağmen onlardan önce Karahanlı, Gazneli, Abbasî, Endülüs ve Fatimî süslemelerinde de sıklıkla görülür.¹⁸

12 A.Süheyl Ünver, Fatih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları, İstanbul 1958, s. 9

13 Aziz Doğanay, a.g.e., s. 369

14 Aziz Doğanay, a.g.e., s. 370

15 Hasan Özönder, a.g.e., s. 70

16 Banu Mahir, Osmanlı Resim Sanatında Saz Üslubu, Hayalperest Yay., İstanbul 2022, s. 142

17 Celâl Esad Arseven, "Rûmî", Sanat Ansiklopedisi, IV, (1998), s.1714

18 Selçuk Mülayim, Türk Sanatında İkonografik Dönüşümler Değişimin Tanıkları, Kaknüs Yay., İstanbul 2015, s. 168

16. yüzyıla kadar rûmîli kompozisyonlarda motifler üzerinde hayvansal etkiyi gözlemlemek mümkünken daha sonrasında stilizasyonun artırımıyla bu etki hissedilememektedir.¹⁹ Selçuklularda rûmîlerin daha çok bir sap üzerinde yer almayan kompozisyon yapısı Osmanlı da değişmiş ve bitkisel motifler gibi bir sap üzerinde hareket ettiğinden nebati karaktere bürünmüştür.²⁰

Rûmîler form ve kullanım amacına göre yalın, kanatlı, ayırma (kapalı form), sencide, ortabağ (kenet) ve tepelik şekline sıralanırken karakter ve tarzına göre sade, hurdeli, sarılma, münhanîli, dendanlı, nakışlı ve yapraklı şeklinde sınıflanabilir.

2.4. Bulut

Çin kökenli olduğu düşünülen bulut motifi 15. yüzyıldan itibaren Türk sanatında yerini almıştır.²¹ Özellikle 16. yüzyılda hatâyî ve rûmîlerle birlikte kullanılarak zengin kompozisyon oluşumlarına imkân sağlamışlardır. Kompozisyon içerisinde serbest yani yıllankavi kullanıldıkları gibi rûmîler gibi kapalı form şeklinde de kullanılmışlardır. Ayrıca 16. yüzyıl klasik Osmanlı tezhip tığlarında da sıkça tercih edilmişlerdir.

Bulut, doğada yağmurun müjdeleyicisi olduğu gibi bırakacağı yağmurdan dolayı da bolluk ve bereketinde sembolü olmuş, Türk sanatında ejder yerine kullanılarak Türk kültür ve mitolojisine uygunluk sağlamıştır.²²

2.5. Geometrik Motifler

İnsanın yaşadığı herhangi bir coğrafyada veya herhangi bir dönemde geometrik süslemeye rastlamak mümkündür. Fakat bu geometrik sanat eğiliminin gelişmiş ve sistemli bir şekilde kullanılışı İslam mimari örneklerinde dikkat çekmiştir.²³

İslam sonrası Türk sanatının her döneminde görebileceğimiz geometrik süslemeler özellikle Anadolu Selçuklu mimari bezemesinde zirve yapmıştır. Kitabı

19 Cahide Keskiner, Türk Süsleme Sanatlarında Stilize Çiçekler –Hatai-, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000, s. 3

20 Aziz Doğanay, “Türk Tezyînî Sanatları”, Türk İslâm Sanatları Tarihi, Ed. Abdülkadir Dündar, Ankara 2019, s. 368

21 Aziz Doğanay, a.g.e., s. 369

22 Hasan Özönder, Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü, Konya 2003, s. 21

23 Selçuk Mülayim, Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara 1982, s. 7

sanatlarda da sıkça rastladığımız bu süsleme anlayışının temelinde simetri ve sonsuzluk anlayışı vardır.

Geometrik kompozisyonların oluşumunda çizgi sistemleri belirli kurallara bağlıdır ve ilk kural açılı özellikleridir.²⁴ Geometrik desenler çoğu zaman tek başına zemini dolguladığı gibi bazen de ana hatlardan kalan boşlukların bitkisel veya rûmîlerle doldurulduğu görülür.²⁵

2.6. Münhanî

Anadolu Selçuklularında sıkça kullanılan bu motif kavisli, eğri hatlarından dolayı Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver tarafından “Selçuklu Münhanîleri” diye adlandırılmıştır.²⁶

Kompozisyon oluşturmada çok katı kurallar gerektirmedeğinden simetri yöntemiyle ve kademeli boyama tekniğiyle çok çeşitli desenler oluşturulabilir. 15. yüzyıla kadar daha yoğun kullanılan bu motifleri daha sonraları ancak yazmalardaki durak ve güllerde görebiliyoruz.²⁷

2.7. Benek ve Pelengi

Bugüne kadar genellikle çintemani diye anılan aslında benek diye tabir olunması gereken motifin esasını merkez açıları kaydırılmış, içten teğet üç daire oluşturmaktadır.²⁸ Pelengî kaplana ait manasına gelmekte olup, kaplan postu üzerinde bulunan çizgileri ifade eder.²⁹

Bu motifler birbirinden ayrı ya da beraber kullanılırlar. Osmanlılarda saltanat alameti olarakta görülen bu motiflere padişah ve şehzade kıyafetlerinde sıkça rastlanır.³⁰

24 Mustafa Bulut, Selçuklu Çizgileri Anadolu Selçuklu Geometrik Kompozisyonları, İnkılap Bas. Yay., İstanbul 2019, s. 11

25 Yıldız Demiriz, İslam Sanatında Geometrik Süsleme, İstanbul 2000, 7

26 Cahide Keskiner, Türk Süsleme Sanatlarında Stilize Çiçekler –Hatai-, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000, s. 4

27 Cahide Keskiner, Türk Süsleme Sanatlarında Stilize Çiçekler –Hatai-, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000, s. 4

28 Aziz Doğanay, “Türk Tezyînî Sanatları”, Türk İslâm Sanatları Tarihi, Ed. Abdülkadir Dündar, Ankara 2019, s. 370

29 Aziz Doğanay, a.g.e., s. 370

30 Hasan Özönder, Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü, Konya 2003, s. 31

3. RÛMÎ MOTİFİ ÇEŞİTLERİ VE KOMPOZİSYON OLUŞTURMA SİSTEMLERİ

Rûmî motifini “Form ve Kullanılış Amacına Göre” ve “Karakter ve Tarzına Göre” şeklinde sınıflandırmanın daha doğru olacağı düşünülmüştür. Yalın, kanatlı, ayırma, sencide, ortabağ ve tepelik diye form ve kullanılış amacına göre sınıfladığımız rûmîleri aynı zamanda sade, hurde, sarılma, münhanîli, dendanlı, nakışlı ve yapraklı şeklinde türevleri oluşturulabilir.³¹

3.1. Form ve Kullanılış Amacına Göre

3.1.1. Yalın Rûmî

Rûmî motifini oluşturan en sade çizgilerden müteşekkil en basit rûmî çeşididir.

Fotoğraf 3.1.1. İstanbul Beyazıt II Cami Kapı Kanadı Madenî Rozet

³¹ Emel Türkmen, “Süleymannâme’nin Cilt Tezyinatında Keşfedilen Benzersiz Rûmî Motifi”, Lale Dergisi, III, (2021), s. 30

3.1.2. Kanatlı Rûmî

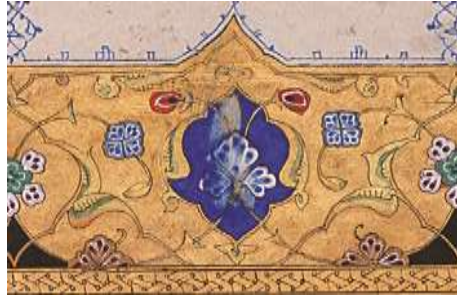
Yalın rûmînin sırt kısmından yaylar vasıtasıyla türeyen ve başka rûmî hatlarına da geçiş imkânı sağlayan rûmî tipidir.

Fotoğraf 3.1.2. Musee National De Ceramique – 4759 / Evânî

3.1.3. Ayırma (Kapalı Form) Rûmî

Rûmînin üzerinde bulunduğu sap bir simetri eksenini etrafında düz ya da dandanlı olacak şekilde çift taraflı uzatılarak kapalı bir form elde edilir. Bu rûmîlerden müteşekkil form farklı zemin alternatiflerine imkân sağlayarak kompozisyon içerisindeki dengenin oluşumunda önemli rol oynarlar. Ayırma rûmîler kompozisyonun temelini oluşturur.³²

Fotoğraf 3.1.3. SYEK Damat İbrahim Paşa 1066

³² Münevver Öztürk, Rûmî (Tarihi, çeşitleri ve Gelişimi), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1988, s. 121.

3.1.4. Sencide Rûmî

Bir yay ya da ‘S’ kıvrım üzerinde bulunan rûmînin hattın iki tarafına da birbirine olabildiğince benzetilerek yapılan rûmî çeşididir.

Fotoğraf 3.1.4. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı Madenî Rozet

3.1.5. Ortabağ (Agraf)

Rûmî hatların ayrımında, kapalı formların ortalarında, giriş veya çıkışlarında örtücü, birleştirici ve ayırıcı gibi fonksiyonlara sahip eliptik, üçgen veya tepelik şekilli formlardır. Agraflar tek başına kapalı form yerine de kullanıldığından alternatif zemin alanı da oluştururlar.³³

Fotoğraf 3.1.5. SYEK Damat İbrahim Paşa 257

³³ M. Semih İrteş, Muhteşem Karahisârî Kur’ân-ı Kerîm’i Koltuk Tezhipleri I, Nakkaş Tezyini Sanatlar Yayınları, İstanbul 2021, s. 40.

3.1.6. Tepelik

Kapalı formların simetri eksenlerindeki bitiş noktalarında ve içlerinde birleşen sapların kesişimlerinde bazen de agraflarında yer alan simetrik genelde badem biçimli formlardır. Bu formlar kompozisyonu çevreleyen den den biçimlerin en üst tepe noktalarında da kullanılır.³⁴

Fotoğraf 3.1.6. SYEK Damat İbrahim Paşa 257

3.2. Karakter ve Tarzına Göre

3.2.1. Sade Rûmî

İçinde hiçbir detay barındırmayan rûmînin ana hatlarından müteşekkil rûmî tipidir.

Fotoğraf 3.2.1. TİEM MS. 207 / Miklep Detay

³⁴ Hasan Özönder, Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü, Konya 2003, s. 197

3.2.2. Hurdeli Rûmî

Bir rûmî formunun içinin daha küçük rûmîlerle bezenmesiyle elde edilen rûmî çeşididir. Nispeten büyük bir rûmî pozitif ve negatif olarak küçük rûmîlerle belirli kurallar içerisinde bölüntülenir.³⁵

Fotoğraf 3.2.2. Metropolitan Museum - 38.149.1

3.2.3. Sarılma Rûmî

Bir rûmî formunun dış hattından iç kısmına doğru alttan ve üstten sarılarak bezenen rûmî çeşididir ve piçide rûmî olarak da adlandırılır.

Fotoğraf 3.2.3. TS Ktp. – HS-5 / 25b

³⁵ Cahide Keskiner, Türk Motifleri, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul, s. 40.

3.2.4. Münhanîli Rûmî

Bir rûmî formunun münhanî diye adlandırılan eğri kavisli ve bindirmeli çizgilerle dolgulanarak yapıldığı rûmî tipidir.

Fotoğraf 3.2.4. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

3.2.5. Dendanlı Rûmî

Rûmî dış hattının dendan denilen yaylarla dilimlenmesiyle elde edilen rûmî tipidir. 15. ve 16 yüzyıllarda sıkça görülen bu rûmîler Herat ekolünün tesiri ile gelişmiştir.³⁶

Fotoğraf 3.2.5. TS Arz Odası Dış Cephe Çinisi

³⁶ Cahide Keskiner, Türk Motifleri, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul, s. 34

3.2.6. Nakışlı (tezyini) Rûmî

Rûmî dış hattının bir siluet şeklinde kullanılarak içerisinde diğer motiflerin yer aldığı rûmî tipidir.

Fotoğraf 3.2.6. TS Ktp. – HS-5 / 6a

3.2.7. Yapraklı Rûmî

Rûmî dış hattının bir siluet şeklinde kullanılarak içerisinde yaprak ve diğer bitkisel unsurlarla dolgulandığı rûmî çeşididir. Yapraklı rûmîlerin sarılmaları da genellikle sarılma şeklinde yapılır.³⁷

Fotoğraf 3.2.7. TS Ktp. – H2153 / 7a

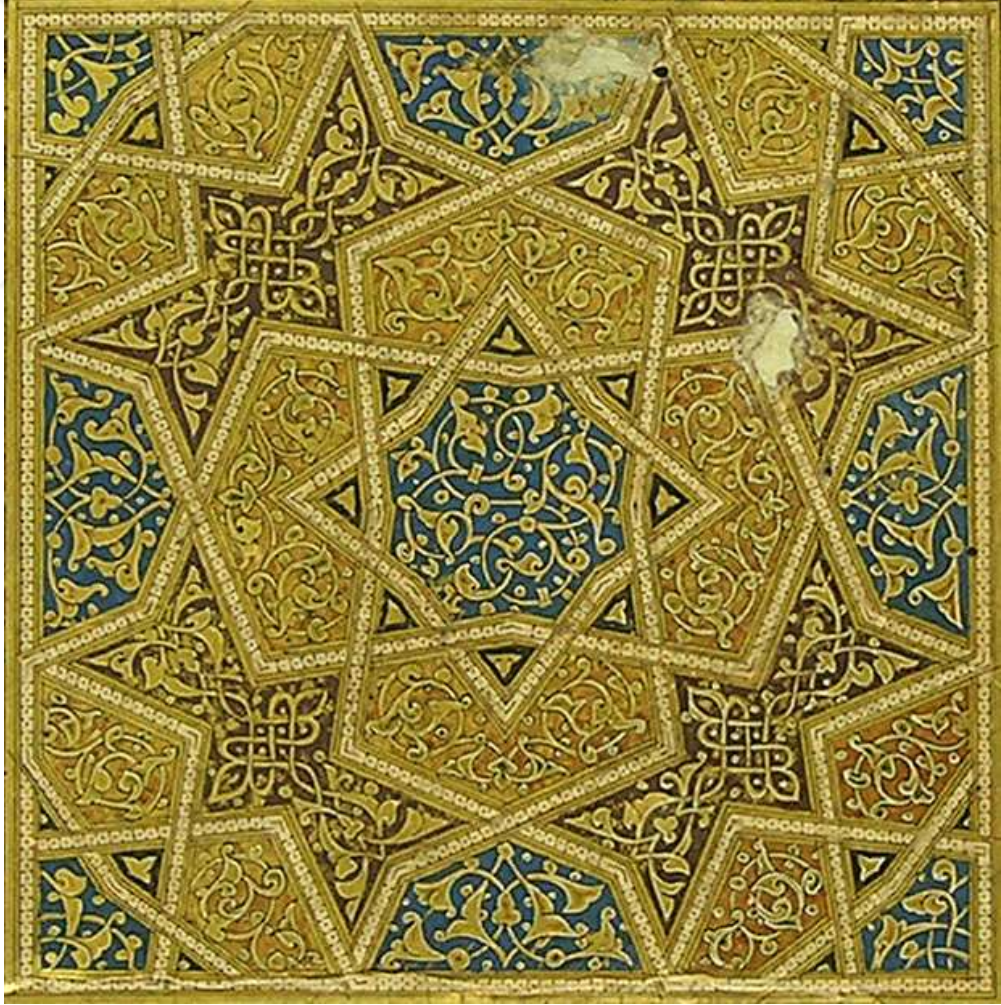
³⁷ Emel Türkmen, Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Koleksiyonundaki Süleymanname Eserinin Cildi ve Yeni Uygulamalar, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul 2020, s. 238.

3.3. Dairesel Ve Çokgen Formlarda Rûmî Motifi İle Kompozisyon Oluşturma Sistemleri

Rûmî motifi ile bir form içerisinde kompozisyon oluşturma birinden çok yöntemi vardır. Bunlar arasında en çok kullanılan formun $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ veya çokgenin sayısına göre bölümlenerek simetrik şekilde kompoze edilmiştir. Bunun yanında nadiren asimetrik ve ters simetri ile de kompozisyon yapıldığı gibi araştırmamızın da konusu olan bir de sarmal sistem mevcuttur.

3.3.1. Asimetrik

Yansıtma, tekrarlama, döndürme gibi çoğaltma yöntemlerinin kullanılmadığı, simetrik olmayan kompozisyon oluşturma yöntemidir.

Fotoğraf 3.3.1. TS Ktp. – EH243

3.3.2. Simetrik

Motiflerin $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ veya çok daha fazla oranda bir merkez ya da bir eksen etrafında yansıtılarak çoğaltma yoluyla yapılan kompozisyon oluşturma yöntemidir.

Fotoğraf 3.3.2. TS Ktp. Mak'asidü'l-Elhân – R1726 / Cild

3.3.3. Ters Simetrik

Kompozisyonu oluşturacak desen simetrik olmayacak şekilde alanın yarısı için tasarlanır. Bu desenin bir kopyasının önce yatay sonra dikey simetrisi alınmak suretiyle alanın tamamının doldurulmasıyla elde edilen kompozisyon oluşturma yöntemidir.

Çizim 3.3.3. Rûmîli Asimetrik Yeni Tasarım

3.3.4. Sarmal

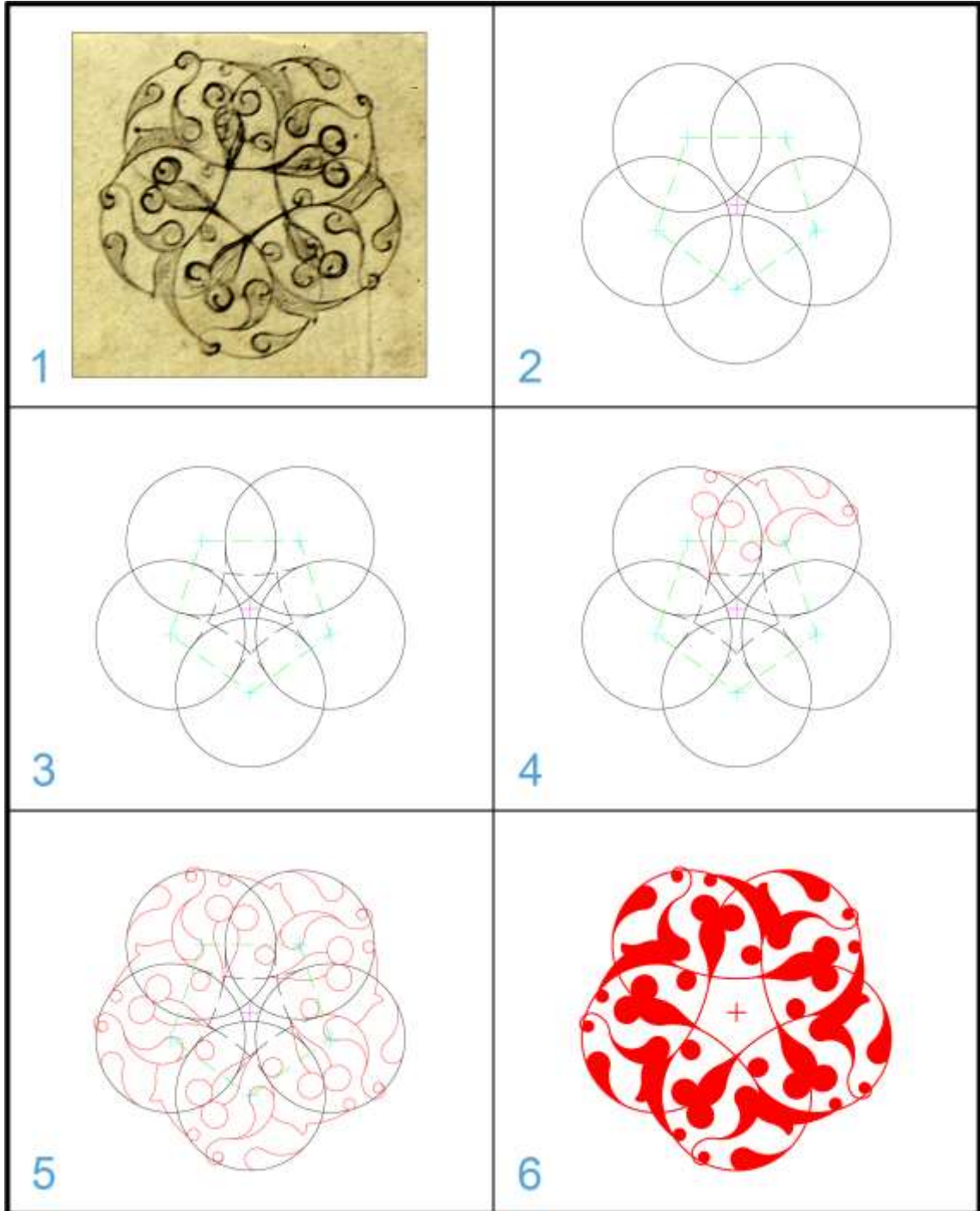
Bir merkez etrafında iç içe dolanan bazen başlangıcı ve bitişı olmayan bir ya da birden çok hat ile yapılan kompozisyon oluşturma yontemidir.

Fotoğraf 3.3.4. Haags Gemeente Museun - OCI 6-36 / Evânî

3.3.4.1 Sarmal Sistem Oluşumu

Motiflerle bir kompozisyon elde etmek için kullanılan tüm sistemlerin altyapısında bir geometrik yapıya ihtiyaç vardır. Sarmal bir sistem elde etmek için de geometrik altyapının iyi kurgulanması gerekir. Çizim 1 İÜNEK F-1423/61a üzerinde beşli sarmal sistem oluşumunu beş aşamada anlatmaya çalıştık.

Çizim 3.3.4.1. İÜK F-1423 / 61a

4. KATALOG

Katalog No : 1

Bulunduğu Yer Ankara - Alâeddin (Muhyiddin Mesud) Camii Pencere Kanadı

Tarih : 1197

Malzeme / Teknik : Ahşap

Sistem Sayısı 8

Fotoğraf 4.1. Alâeddin Camii Pencere Kanadı (Gönül Öney'den)

Tanım ve Değerlendirme: Ankara'nın Altındağ ilçesinde bulunan Alâeddin (Muhyiddin Mesud) Camii Pencere kanadının ortasında yer alan dairesel formda bulunan rûmîli kompozisyon sekiz tekrarlıdır. Günümüzde Ankara Etnografya Müzesinde bulunan pencere kanadı müze tarafından 13. yüzyıla tarihlenmiş ve 172 x 60 x 5-6 cm ölçülerindedir.³⁸ Bu ahşap pencere kanadı Gönül Öney tarafından 1197'ye tarihlendirilmiştir.³⁹ Rüstem Bozer'e göre bu pencere kanadı üslubu cihetiyle daha geç devre aittir.⁴⁰ Merkez etrafında iç içe geçen halkalar üzerinde yer alan rûmîler dört farklı hat üzerinde bulunurlar.

³⁸ Nusret Çam-Ayşe Ersay, Ankara Muhyiddin Mesud (Alâeddin Camii)nin İlk Şekli Ve Türk Mimarisindeki Yeri, Vakıflar Dergisi, 38 (2012), s. 22

³⁹ Gönül Öney, Ankara'da Türk Devri Yapıları, Ankara, 1971, s. 117.

⁴⁰ Nusret Çam-Ayşe Ersay, Ankara Muhyiddin Mesud (Alâeddin Camii)nin İlk Şekli Ve Türk Mimarisindeki Yeri, Vakıflar Dergisi, 38 (2012), s. 22

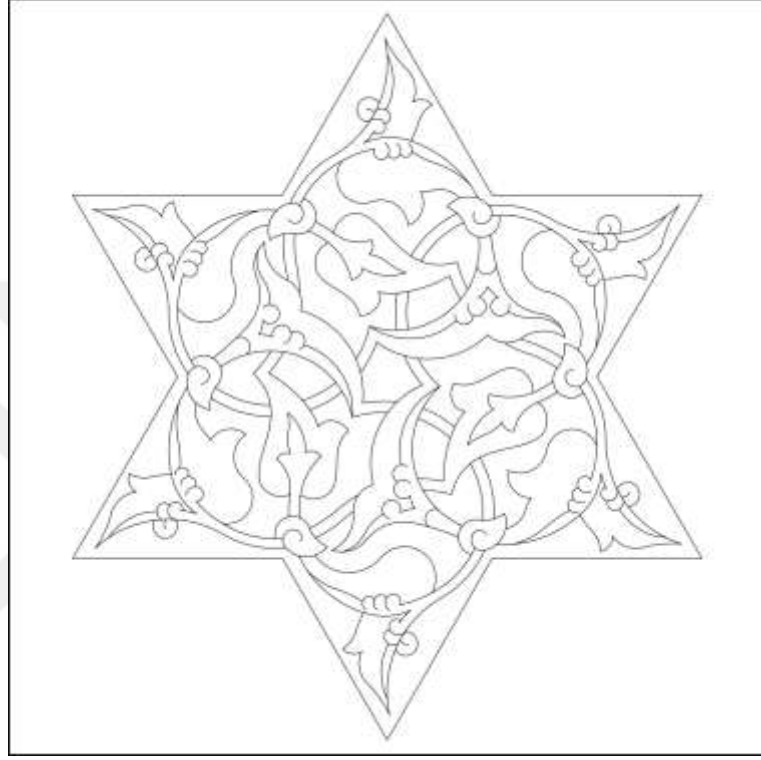
Fotoğraf 4.1.1. Alâeddin Camii Pencere Kanadı (Nusret Çam-Ayşe Ersay'dan)

Katalog No	: 2
Bulunduğu Yer	: Bursa - Ulucamii Kapı Kanadı
Tarih	: 1400
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 3

Fotoğraf 4.2. Bursa Ulucamii Kapı Kanadı / Detay 1

Tanım ve Değerlendirme: Bursa'nın Osmangazi ilçesinde bulunan Ulucamii ahşap künde-kârî cümle kapısı kanadı orta göbeğinde altı köşeli yıldız formundaki geometrik bloğun üzerinde yer alan rûmîli kompozisyon üç tekrarlıdır. İlk bakışta yıldızın köşelerine doğru giren rûmîlerin kanatlarından dolayı 6 tekrarlı gibi görünse de göbeğe bakan rûmîlerin 3 tekrarlı olduğu anlaşılır. İç bünyelerle dolgularan rûmîli sistem tek hat üzerinde hareket etmektedir.

Çizim 4.2. Bursa Ulucamii Kapı Kanadı / Detay 1

Katalog No	: 3
Bulunduğu Yer	Bursa - Ulucamii Kapı Kanadı
Tarih	: 1400
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	6

Fotoğraf 4.3. Bursa Ulucamii Kapı Kanadı / Detay 2

Tanım ve Değerlendirme: Bursa'nın Osmangazi ilçesinde bulunan Ulucamii ahşap künde-kârî cümle kapısı kanadı orta göbeğinde altıgen formundaki geometrik bloğun üzerinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarludur. Bir merkez etrafında iç içe geçen altı yayın üzerine yer alan iç bünyeli tek tip rûmîler tek hat üzerinde dolanmaktadır.

Fotoğraf 4.3.1. Bursa Ulucamii Kapı Kanadı / Genel

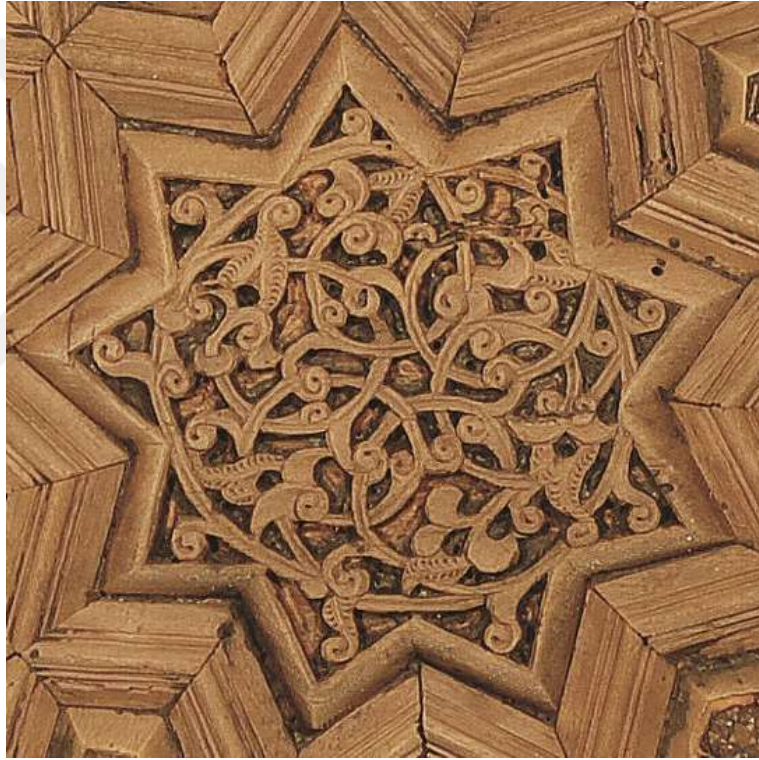
Katalog No	: 4
Bulunduğu Yer	: Bursa - Ulucamii Minber Müsellesi
Tarih	: 1400
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.4. Bursa Ulucamii Minber Müsellesi / Detay 1

Tanım ve Değerlendirme: Bursa'nın Osmangazi ilçesinde bulunan Ulucamii ahşap künde-kârî minber kuzeydoğu müsellesinde yer alan on köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerinde bulunan rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan iç bünyeli rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Rûmîli hattın, dıştaki on köşeli yıldızın köşelerine yakın olduğu kısımlarına tepelik şeklinde dolgu amaçlı formlar yerleştirilmiştir. Bu blokta yer alan rûmîli kompozisyon form ve teknik açıdan incelendiğinde minberin yapıldığı döneme ait olmadığını, daha geç bir dönemde tamirat yoluyla yenilendiğini düşündürmektedir.

Katalog No : 5
Bulunduğu Yer : Bursa - Ulucamii Minber Müsellesi
Tarih : 1400
Malzeme / Teknik : Ahşap
Sistem Sayısı : 9

Fotoğraf 4.5. Bursa Ulucamii Minber Müsellesi Detay / 2

Tanım ve Değ erlendirme: Bursa'nın Osmangazi ilçesinde bulunan Ulucamii ahş ap kndekârî minber kuzeydoğ u müsellesinde yer alan dokuz kş eli yıldız formundaki geometrik blok üzerinde bulunan rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Dıştaki formun dokuz kş eli, rûmîlerin ise altı tekrarlı olmasından kaynaklanan kş e boşlukları bazen rûmî kanatları bazen de spiraller ile dolgulanmıştır.

Fotoğraf 4.5.1. Bursa Ulucamii Minberi / Genel

Katalog No	: 6
Bulunduğu Yer	: Bursa - Murâdiye Camii Kapı Kanadı
Tarih	: 1426
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.6. Bursa Murâdiye Camii Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: Bursa'nın Osmangazi ilçesinde bulunan Muradiye Camii ahşap künde-kârî cümle kapısı göbeğinde yer alan beşgen blok üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Bir merkez etrafında birbirine kanatlarla bağlanan münhanî biçimli iç bünyeli rûmîler tek bir hat üzerinde dolanmaktadır.

Katalog No	: 7
Bulunduğu Yer	: Ankara - Hacı Bayram-ı Veli Türbesi Dış Kapı Kanadı
Tarih	: 1429
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.7. Hacı Bayrâm-ı Velî Türbesi Dış Kapı Kanadı / Detay

Tanım ve Değerlendirme: Ankara'nın Altındağ ilçesinde bulunan Hacı Bayram-ı Veli Türbesi dış kapı kanadında bulunan rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Oldukça girift biçimde tasarlanan desen içindeki iç bünyeli rûmîler tek hat üzerinde dolanmaktadırlar. Bu kapı kanadı ile birlikte Hacı Bayrâm-ı Velî Türbesi'nde bulunan değerli ahşap kapılar 1932'de Ankara Etnografya Müzesi'ne taşınmıştır.⁴¹

⁴¹ M. Baha Tanman, TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/haci-bayram-i-veli-kulliyesi>, [Erişim tarihi: 21.01.2023].

Fotoğraf 4.7.1. Hacı Bayrâm-ı Velî Türbesi Dış Kapı Kanadı / Genel

Katalog No	: 8
Bulunduğu Yeri	: Afyonkarahisar - İmaret Camii Cümle Kapı Kanadı
Tarih	: 1470
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.8. İmaret (Gedik Ahmed Paşa) Camii Cümle Kapı Kanadı

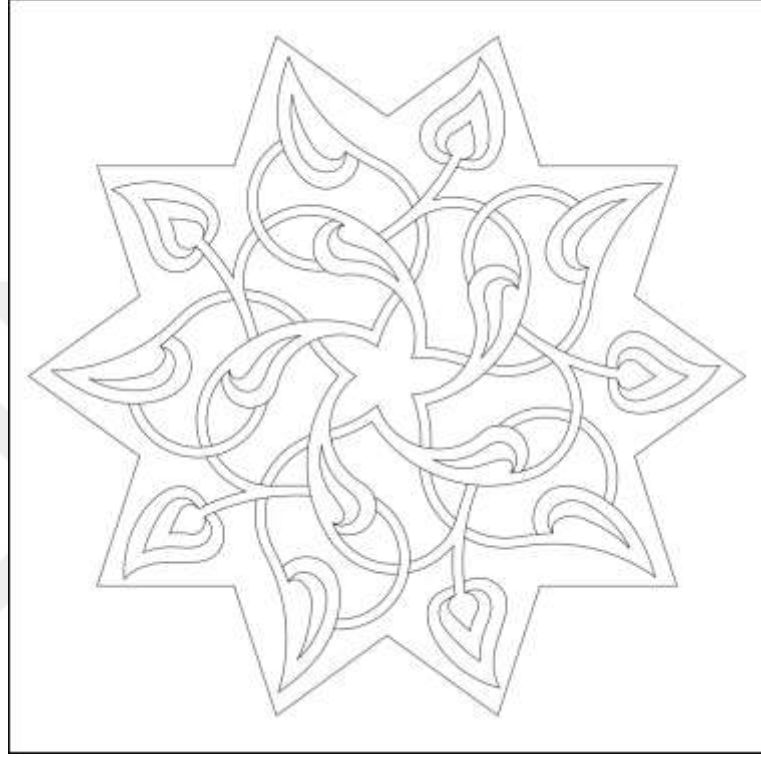
Tanım ve Değerlendirme: Afyonkarahisar merkezde bulunan İmaret (Gedik Ahmed Paşa) Camii ahşap kündekârî cümle kapısı göbeğinde yer alan on köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerinde bulunan rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Merkezden çıkan helezon bir kanat vasıtasıyla tekrar merkeze bağlanarak diğer helezonun başlangıcını oluşturur. Böylece rûmîlerin üzerinde yer aldığı hat kopmaksızın devam eder.

Katalog No	: 9
Bulunduğu Yer	: Bursa - Cem Sultan Türbe Kapı Kanadı
Tarih	: 1474
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.9. Cem Sultan Türbe Kapı Kanadı / Detay

Tanım ve Değerlendirme: Bursa'nın Osmangazi ilçesinde bulunan Muradiye Türbeleri içinde yer alan Cem Sultan Türbesi kapı kanadı göbeğinde yer alan on köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerinde bulunan rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Merkezden 'S' biçinde helezonlarla çıkan hatlar üzerindeki rûmîler birbirine bağlanarak tek bir hat üzerinde dolanırlar. Rûmîler, klasik iç bünyelerden farklı olarak oldukça sade iç bünyelenmiştir.

Çizim 4.9. Cem Sultan Türbe Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.9.1.Cem Sultan Türbe Kapı Kanadı / Genel

Katalog No	: 10
Bulunduğu Yer	: İstanbul TS - Mukaddes Emanetler Dairesi Pencere Kanadı
Tarih	: Fatih Devri (1451-81)
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 3

Fotoğraf 4.10. TS Mukaddes Emanetler Dairesi Pencere Kanadı / Detay 1

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi Havuzlu bölümde yer alan pencere kanadı göbeğindeki on köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerinde bulunan rûmîli kompozisyon üç tekrarlıdır. Tek hat üzerinde dolanan rûmîler arasında pençler ve yapraklar kompozisyonu oluştururlar.

Katalog No	: 11
Bulunduğu Yer	: İstanbul - TS Mukaddes Emanetler Dairesi Pencere Kanadı
Tarih	: Fatih Devri (1451-81)
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 4

Fotoğraf 4.11. TS Mukaddes Emanetler Dairesi Pencere Kanadı / Detay 2

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi Havuzlu bölümde yer alan pencere kanadı göbeğindeki altıgen formundaki geometrik blok üzerinde bulunan rûmîli kompozisyon dört tekrarlıdır. Bir merkez etrafında dört kez tekrarlanan daireler üzerinde yer alan rûmîler tek hat üzerinde dolanarak oldukça sade bir kompozisyon oluştururlar.

Katalog No	: 12
Bulunduğu Yer	: İstanbul - TS Mukaddes Emanetler Dairesi Pencere Kanadı
Tarih	: Fatih Devri (1451-81)
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.12. TS Mukaddes Emanetler Dairesi Pencere Kanadı / Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi Havuzlu bölümde yer alan pencere kanadı göbeğindeki beş köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerinde bulunan rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Bir merkez etrafında iç içe geçen beş yay vasıtasıyla rûmîler tek hat üzerinde dolanmaktadır.

Katalog No	: 13
Bulunduğu Yer	: Amasya - Beyazıt II Cami Pencere Kanadı
Tarih	: 1486
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.13. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı / Detay

Tanım ve Değerlendirme: Amasya merkezde bulunan Beyazıt II Camii pencere kanadı göbeğinde yer alan on köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Bir merkez etrafında iç içe geçen beş yayın üzerinde yer alan rûmîler tek hat üzerinde dolanmaktadır. Dolanan rûmîler arasında yine tek hat üzerinde yer alan hatâyî ve pençler ile boşuklar doldurulmuştur.

Katalog No	: 14
Bulunduğu Yeri	: Amasya - Beyazıt II Cami Pencere Kanadı
Tarih	: 1486
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.14. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: Amasya merkezde bulunan Beyazıt II Camii pencere kanadı göbeğinde yer alan on köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Bir merkez etrafında iç içe geçen beş yayın üzerinde yer alan rûmîler tek hat üzerinde dolanmaktadır. Merkezden çıkan rûmî ikiye ayrılmak suretiyle ana hattın boşluklarının dolgulanmasını sağlayan yeni bir helezon oluşumuna imkân verir.

Katalog No	: 15
Bulunduğu Yeri	: Amasya - Beyazıt II Cami Pencere Kanadı
Tarih	: 1486
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.15. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: Amasya merkezde bulunan Beyazıt II Camii pencere kanadı göbeğinde yer alan on köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Bir merkez etrafında iç içe geçen beş yayın üzerinde yer alan iç bünyeli rûmîler tek hat üzerinde dolanmaktadır. Dolanan rûmîler arasında yine tek hat üzerinde yer alan hatâyî ve pençler ile boşluklar doldurulmuştur. Sistemin getirisinden kaynaklanan göbekteki boşluk büyük ve kademeli bir penç ile dolgulanmıştır.

Katalog No	: 16
Bulunduğu Yer	: Amasya - Beyazıt II Cami Pencere Kanadı
Tarih	: 1486
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.16. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

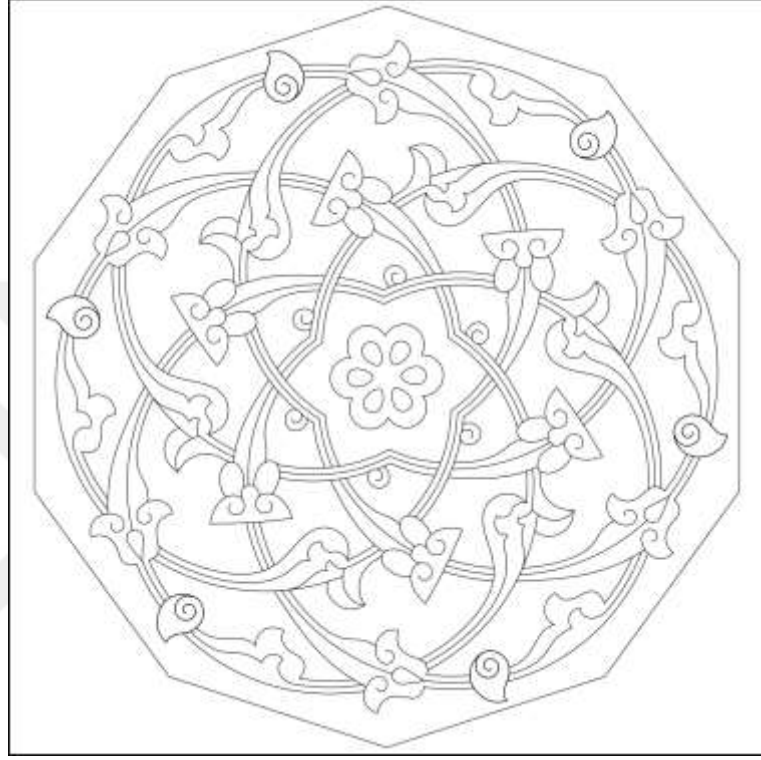
Tanım ve Değerlendirme: Amasya merkezde bulunan Beyazıt II Camii pencere kanadı göbeğinde yer alan ongen formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Rûmîler bir merkez etrafında sürekli devam eden ‘S’ kıvrımlar üzerinde yer alır. Münhanîli rûmîlerin dış kenara yakın olan kesişim noktaları küçük pençerle örtülmüş, sistemin getirisinden kaynaklanan göbekteki boşluk ise müstakil bir penç ile dolgulanmıştır.

Katalog No	: 17
Bulunduğu Yer	: Amasya - Beyazıt II Cami Pencere Kanadı
Tarih	: 1486
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.17. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: Amasya merkezde bulunan Beyazıt II Camii pencere kanadı göbeğinde yer alan ongen formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Bir merkez etrafında iç içe geçen altı yayın üzerinde yer alan rûmîler tek bir hat üzerinde dolanmaktadır. Sistemin getirisinden kaynaklanan göbekteki boşluk bir penç ile dolgulanmıştır.

Çizim 4.17. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Katalog No	: 18
Bulunduğu Yer	: Amasya - Beyazıt II Cami Pencere Kanadı
Tarih	: 1486
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.18. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: Amasya merkezde bulunan Beyazıt II Camii pencere kanadı göbeğinde yer alan ongen formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Bir merkez etrafında iç içe geçen altı yayın üzerinde yer alan iç bünyeli rûmîler tek bir hat üzerinde dolanmaktadır. Sistemin getirisinden kaynaklanan göbekteki boşluk büyük ve kademeli bir penç ile dolgulanmıştır.

Fotoğraf 4.18.1. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı / Genel

Katalog No	: 19
Bulunduğu Yer	: Edirne - Beyazıt II Camii Pencere Kanadı
Tarih	: 1488
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.19. Edirne Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: Edirne merkezde bulunan Beyazıt II Camii pencere kanadı göbeğinde yer alan on köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Rûmîler bir merkez etrafında sürekli devam eden ‘S’ kıvrımlar üzerinde yer alır. Sisteminden kaynaklanan göbekteki boşluk bir penç ile dolgulanmıştır.

Katalog No	: 20
Bulunduğu Yer	: Edirne - Beyazıt II Camii Pencere Kanadı
Tarih	: 1488
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.20. Edirne Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: Edirne merkezde bulunan Beyazıt II Camii pencere kanadı göbeğinde yer alan beş köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Rûmîler bir merkez etrafında sürekli devam eden yıldız köşelerinde dönüş yapan ‘S’ kıvrımlar üzerinde yer alır. Sistemin getirisinden kaynaklanan göbekteki boşluk bir penç ile dolgulanmıştır.

Katalog No	: 21
Bulunduğu Yer	: Edirne - Beyazıt II Camii Pencere Kanadı
Tarih	: 1488
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.21. Edirne Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: Edirne merkezde bulunan Beyazıt II Camii pencere kanadı göbeğinde yer alan ongen formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Bu altı tekrardan oluşan sistem içerisinde rûmîler birbirinin aynısı olan ve bağımsız hareket eden iki hat üzerinde yer alırlar. Rûmî hattının bağlandığı iç bünyeler haricindeki gövdeler rûmînin dış hattını dik kesecek şekilde çiziklerle taranmıştır. Sistemin getirisinden kaynaklanan göbekteki boşluk ise altı yapraklı bir penç ile dolgulanmıştır.

Fotoğraf 4.21.1. Edirne Beyazıt II Cami Pencere Kanadı Genel

Katalog No	: 22
Bulunduğu Yeri	: İstanbul - Beyazıt II Camii Pencere Kanadı
Tarih	: 1505
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.22. İstanbul Beyazıt II Camii Pencere Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Beyazıt II Camii pencere kanadı göbeğinde yer alan on köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Merkezde beşli yıldızı oluşturan hat ile bu hattı çevreleyen ve içinden geçen bir hat olmak üzere iki farklı hattın oluşur.

Katalog No	: 23
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Beyazıt II Camii Kürsü Aynası
Tarih	: 1505
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.23. İstanbul Beyazıt II Camii Kürsü Aynası / Detay 1

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Beyazıt II Camii kürsü aynasında yer alan on köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Merkezde beşli yıldızı oluşturan hat ile bu hattı çevreleyen ve içinden geçen üzerinde hatâyîlerin bulunduğu bir hat olmak üzere iki farklı hattan oluşur.

Katalog No	: 24
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Beyazıt II Camii Kürsü Aynası
Tarih	: 1505
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.24. İstanbul Beyazıt II Camii Kürsü Aynası / Detay 2

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Beyazıt II Camii kürsü aynasında yer alan on köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Merkezde beşli yıldızı oluşturan hat ile bu hattı çevreleyen ve bir düğüm yaparak içinden geçen bir hat olmak üzere iki farklı hattan oluşur.

Katalog No	: 25
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Beyazıt II Camii Kürsü Aynası
Tarih	: 1505
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.25. İstanbul Beyazıt II Camii Kürsü Aynası / Detay 3

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Beyazıt II Camii kürsü aynasında yer alan altıgen formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan rûmîler tek bir hat üzerinde dolanırlar.

Fotoğraf 4.25.1. İstanbul Beyazıt II Camii Kürsü

Katalog No	: 26
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Bayezid II Türbesi
Tarih	: 1514
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.26. Bayezid II Türbe Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Bayezid II Türbe kapı kanadı göbeğinde yer alan on köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Merkezde altılı yıldızı oluşturan hat ile bu hattı çevreleyen ve içinden geçen bir hat olmak üzere iki farklı hattın oluşur. Sistemin getirisinden kaynaklanan göbekteki boşluk bir penç ile dolgulanmıştır.

Katalog No	: 27
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Sultan Selim Camii
Tarih	: 1522
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.27. Sultan Selim Cami Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Sultan Selim Camii kapı kanadı göbeğinde yer alan on köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçinde bağlanan iç bünyeli rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Rûmî hattının bağlandığı iç bünyeler haricindeki gövdeler rûmînin dış hattını dik kesecek şekilde çiziklerle taranmıştır.

Katalog No	: 28
Bulunduğu Yeri	: İstanbul - Şehzade Cami Kapı Kanadı
Tarih	: 1548
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.28. Şehzade Cami Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Şehzade Camii kapı kanadı göbeğinde yer alan on köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Bir merkez etrafında iç içe geçen beş yayın üzerinde yer alan rûmîler tek hat üzerinde dolanmaktadır. Rûmî hattının bağlandığı iç bünyeler haricindeki gövdeler rûmînin dış hattını dik kesecek şekilde çiziklerle taranmıştır.

Katalog No	: 29
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Rüstem Paşa Türbesi
Tarih	: 1555
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.29. Rüstem Paşa Türbe Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Rüstem Paşa Türbesi kapı kanadı göbeğinde yer alan on köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Bir merkez etrafında iç içe geçen beş yayın üzerinde yer alan iç bünyeli rûmîler tek bir hat üzerinde dolanmaktadır. Sistemin getirisinden kaynaklanan göbekteki boşluk kademeli bir penç ile dolgulanmıştır.

Katalog No	: 30
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Rüstem Paşa Camii
Tarih	: 1561
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.30. Rüstem Paşa Camii Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Rüstem Paşa Camii kapı kanadı göbeğinde yer alan beşgen formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Bir merkez etrafında iç içe geçen beş yayın üzerinde yer alan iç bünyeli rûmîler tek bir hat üzerinde dolanmaktadır. Zemin perdahlanmak suretiyle kompozisyona hareket kazandırılmak istenmiştir. Sistemin getirisinden kaynaklanan göbekteki boşluk kademeli bir penç ile dolgulanmıştır.

Katalog No	: 31
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Selim II Türbesi
Tarih	: 1577
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.31. Selim II Türbe Pencere Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Selim II Türbesi pencere kanadı göbeğinde yer alan on köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Merkezde beşli yıldızı oluşturan hat ile bu hattı çevreleyen ve içinden geçen bir hat olmak üzere iki farklı hattın oluşur. İki farklı hattın en dışta oluşturduğu yayların eşit oluşu içine oturduğu on köşeli yıldızla uyumunu sağlamıştır.

Katalog No	: 32
Bulunduğu Yer	: Konya - Mevlânâ Müzesi
Tarih	: 16. Yüzyıl
Malzeme / Teknik	: Ahşap
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.32. Mevlânâ Müzesi Türbe Kapısı

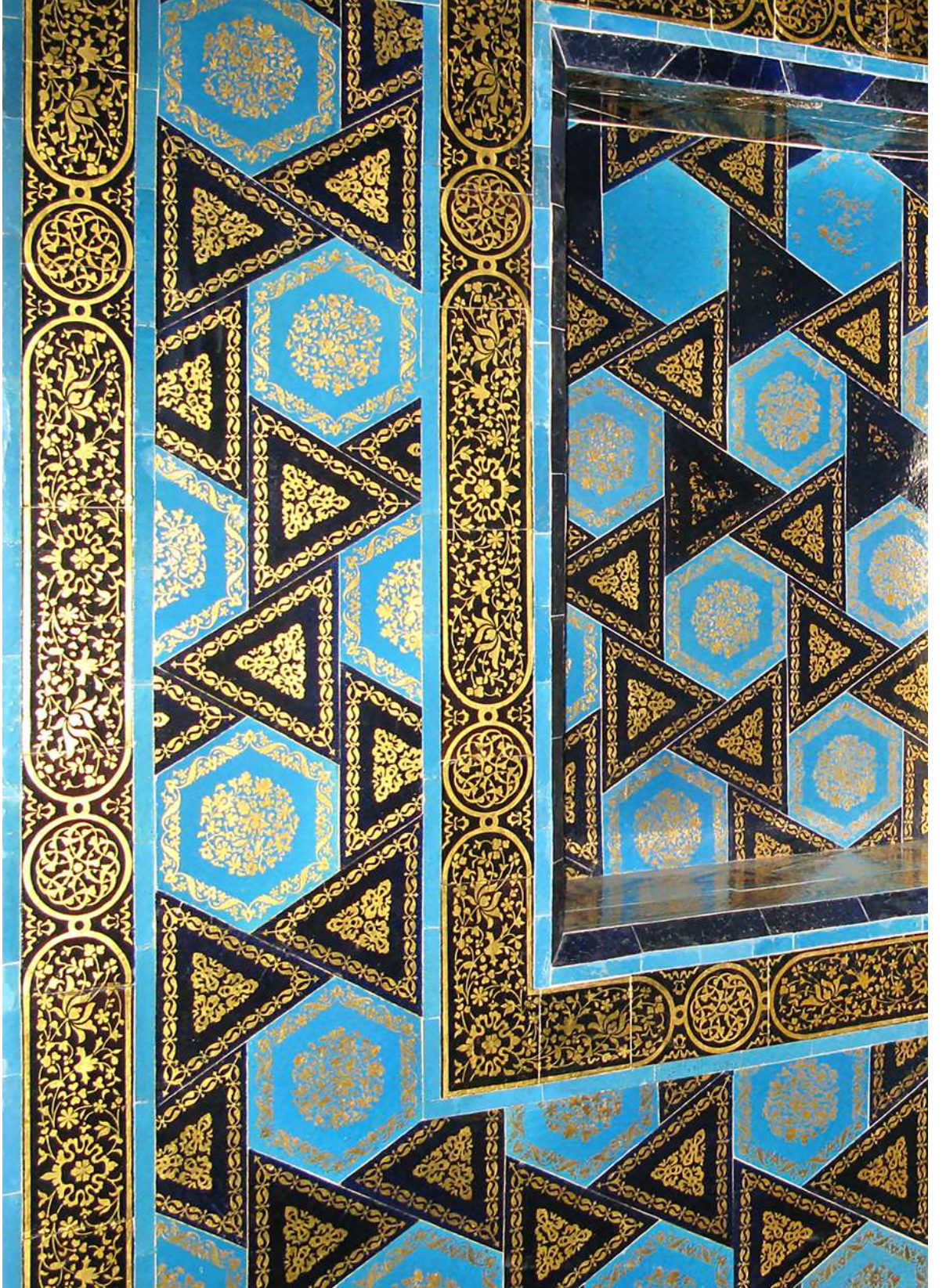
Tanım ve Değerlendirme: Konya'nın Karatay ilçesinde bulunan Mevlânâ Müzesi Türbe kapı kanadı göbeğinde yer alan beşgen formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Bir merkez etrafında iç içe geçen beş yayın üzerinde yer alan iç bünyeleri dilimli rûmî esprisindeki rûmîler tek bir hat üzerinde dolanmaktadır. Sistemin getirisinden kaynaklanan göbekteki boşluk bir penç ile dolgulanmıştır.

Katalog No	: 33
Bulunduğu Yeri	: İstanbul - Çinili Köşk
Tarih	: 1472
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.33. Çinili Köşk Duvar Çinisi / Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan İstanbul Arkeoloji Müzeleri bünyesinde yer alan Çinili Köşk'ün selsebilli odası duvar çinilerinde bulunan bordur üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçinde bağlanan miksiyon marifetiyle çini üzerine altın varakla uygulanan rûmîler tek bir hat üzerinde dolanırlar.

Fotoğraf 4.33.1. Çinili Köşk Duvar Çinisi

Katalog No	: 34
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Çinili Köşk
Tarih	: 1480
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 4

Fotoğraf 4.34. Çinili Köşk / Evânî Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan İstanbul Arkeoloji Müzeleri bünyesinde bulunanyer alan Çinili Köşk Teşhir Bölümünde sergilenen İznik evanisi göbeğindeki rûmîli kompozisyon dört tekrarlıdır. Merkezden çıkan dört hat birbirinden bağımsız dolanırlar. Rûmîlerin arasında kalan boşluklar Baba Nakkaş tarzı diye adlandırılan hatâyî motifleriyle dolgulanmıştır. Müzede 41/8 envanter numarasıyla kayıtlı evani 1927 yılında Topkapı Sarayı'ndan gelmiştir ve ağız çapı 43 cm'dir.⁴²

⁴² Lütfi Uğuz, Çinili Köşk Müzesi ve Teşhirdeki Eserlerin Kataloğu, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2019, s. 89.

Fotoğraf 4.34.1. Çinili Köşk / Evânî

Katalog No	: 35
Bulunduğu Yer	: Lahey - Haags Gemeente Museun
Tarih	: 1480
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.35. Haags Gemeente Museun / Evânî Detay

Tanım ve Değerlendirme: Hollanda'nın Lahey kentinde Haags Gemeente Museun'da bulunan İznik evanisinin göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçinde bağlanan iç bünyeli rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Rûmîlerin arasında kalan boşluklar Baba Nakkaş tarzı diye adlandırılan hatâyî motifleriyle dolgulanmıştır. Müzede OCI 6-36 envanter numarasıyla kayıtlı evaninin ağız çapı 44,5 cm'dir.⁴³

⁴³ Nurhan Atasoy, Julian Raby, Iznik The pottery of Ottoman Turkey, London 1989, s. 150

Fotoğraf 4.35.1. Haags Gemeente Museun / Evânî

Katalog No	: 36
Bulunduğu Yer	: Paris - Musee National De Ceramique
Tarih	: 1480
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.36. Musee National De Ceramique / Evânî

Tanım ve Değerlendirme: Fransa'nın Paris kentinde Musee National De Ceramique'de bulunan İznik evanisinin göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Tamamı kanatlı olan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Rûmîlerin arasında kalan boşluklar Baba Nakkaş tarzı diye adlandırılan hatâyî motifleriyle dolgulanmıştır. Müzede 4759 envanter numarasıyla kayıtlı evaninin ağız çapı 37 cm'dir.⁴⁴

⁴⁴ Nurhan Atasoy, Julian Raby, Iznik The pottery of Ottoman Turkey, London 1989, s. 78

Katalog No	: 37
Bulunduğu Yer	: Paris - Musee National De Ceramique
Tarih	: 1480/90
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.37. Musee National De Ceramique / Matara Detay

Tanım ve Değerlendirme: Fransa'nın Paris kentinde Musee National De Ceramique'de bulunan İznik mataranın göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon beş tekrarludur. Birbirlerine düğüm biçinde bağlanan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Rûmîlerin arasında kalan boşluklar Baba Nakkaş tarzı diye adlandırılan hatâyî motifleriyle dolgulanmıştır. Müzede 15472 envanter numarasıyla kayıtlı mataranın yüksekliği 32 cm'dir.⁴⁵

⁴⁵ Nurhan Atasoy, Julian Raby, Iznik The pottery of Ottoman Turkey, London 1989, s. 150

Fotoğraf 4.37.1. Musee National De Ceramique / Matara

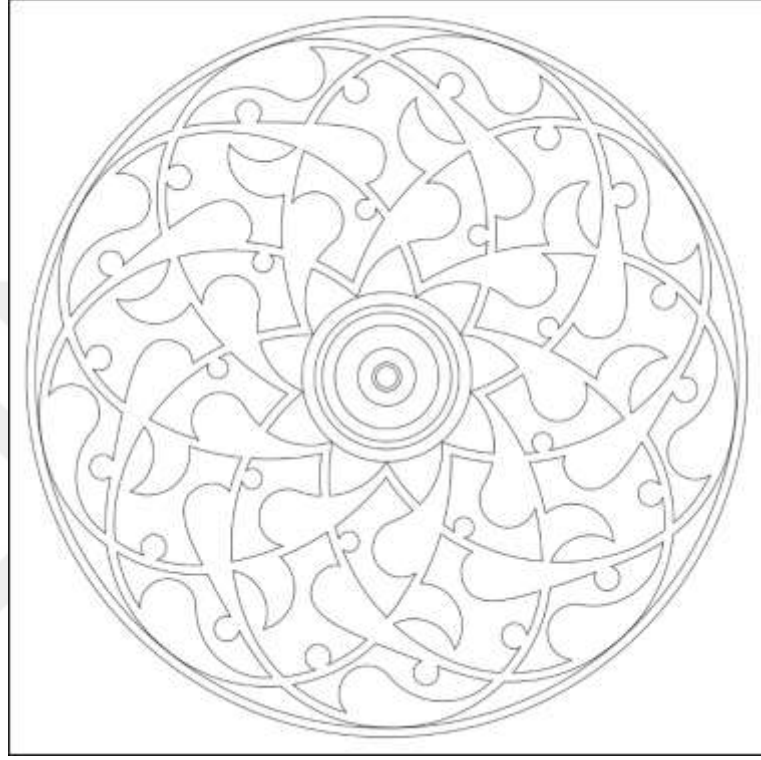
Katalog No	: 38
Bulunduğu Yer	: Berlin - Staatliche Museen
Tarih	: 15. Yüzyıl
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 9

Fotoğraf 4.38. Staatliche Museen / Evânî Parçası

Tanım ve Değerlendirme: Almanya'nın Berlin kentinde Staatliche Museen'da bulunan İznik evaninin göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon dokuz tekrarlıdır. İç bünyesiz Rûmîler merkez etrafında tek hat üzerinde dolanırlar. Rûmîli kompozisyonun bulunduğu daireyi meander motifi, hatâyî ve yapraklar çevreler. Müzede I.349 envanter numarasıyla kayıtlı kırık evani parçanın genişliği 10,6 cm'dir.⁴⁶

⁴⁶ <https://id.smb.museum/object/1850250/fragment-schale>, [Erişim tarihi: 23.01.2023].

Çizim 6.38. Staatliche Museen / Evânî

Katalog No	: 39
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Türk İslam Eserleri Müzesi
Tarih	: 1495-1505
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 7

Fotoğraf 4.39. Türk İslam Eserleri Müzesi / Evânî

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Türk İslam Eserleri Müzesi'nde yer alan İznik evanisindeki rûmîli kompozisyon yedi tekrarlıdır. Rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Bu evanideki kompozisyonu benzerlerinden ayıran en büyük fark sarılma rûmî kullanılmasıdır. Rûmîlerin arasında kalan boşluklar Baba Nakkaş tarzı diye adlandırılan hatâyî motifleriyle dolgulanmıştır. Evani müzede 801 envanter numarasıyla kayıtlı ve çapı 44,4 cm'dir.⁴⁷

⁴⁷ Nurhan Atasoy, Julian Raby, İznik The pottery of Ottoman Turkey, London 1989, s. 154

Katalog No	: 40
Bulunduğu Yer	: Londra - British Museum
Tarih	: 1510
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.40. British Museum / Evânî Detay

Tanım ve Değerlendirme: İngiltere'nin Londra kentinde British Museum'da bulunan İznik evanisinin göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçinde bağlanan iç bünyeli rûmîler tek bir hat üzerinde dolanırlar. Sistemin getirisinden kaynaklanan göbekteki boşluk bir penç ile dolgulanmıştır. Müzede G.2 envanter numarasıyla kayıtlı evaninin ağız çapı 21.5 cm'dir.⁴⁸

⁴⁸ https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_G-2, [Erişim tarihi: 23.01.2023].

Fotoğraf 4.40.1. British Museum / Evânî

Katalog No	: 41
Bulunduğu Yer	: Berlin - Kuntsgewerbe Museum
Tarih	: 1510
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.41. Kuntsgewerbe Museum / Evânî Detay

Tanım ve Değerlendirme: Almanya'nın Berlin kentinde Kuntsgewerbemuseum'da bulunan İznik evanisinin göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Rûmîlerin arasında kalan boşluklar Baba Nakkaş tarzı diye adlandırılan hatâyî motifleriyle dolgulanmıştır. Müzede 89,120 envanter numarasıyla kayıtlı evaninin ağız çapı 40 cm'dir.⁴⁹

⁴⁹ Nurhan Atasoy, Julian Raby, Iznik The pottery of Ottoman Turkey, London 1989, s. 90

Fotoğraf 4.41.1. Kuntsgewerbe Museum / Evânî

Katalog No	: 42
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Ömer Koç Koleksiyonu
Tarih	: 1510-20
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.42. Ömer Koç Koleksiyonu - Evânî Detay

Tanım ve Değerlendirme: 2014 yılında Christies Müzayede Evi'nden 1.426.500 İngiliz Sterlini karşılığında alınan ve şu an Ömer Koç Özel Koleksiyonu'nda bulunan ağız çapı 33,8 yüksekliği 15,8 cm olan İznik evaninin. göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır.⁵⁰ Rûmîler birbirinden bağımsız üç hat üzerinde dolanırlar. Evaninin arkasında dikdörtgen bir etiket üzerinde basılı 664 rakamı ve el yazısı ile 'NLB LV' yazılıdır.⁵¹

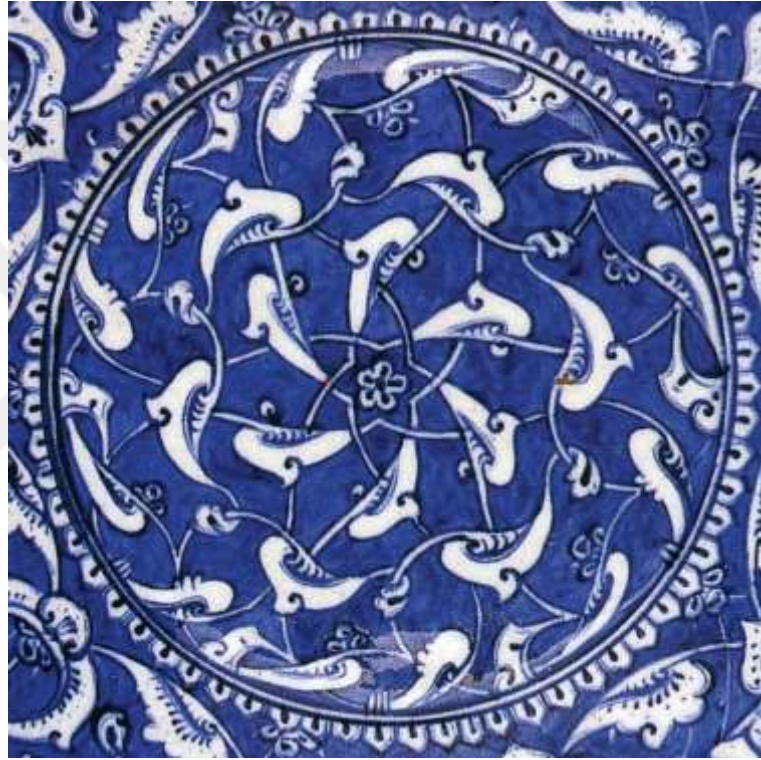
⁵⁰ <https://www.christies.com/lot/lot-a-rare-and-important-early-iznik-pottery-5780388/?>, [Erişim tarihi: 23.01.2023].

⁵¹ Hülya Bilgi, İznik Ömer Koç Collection, Ghent 2015, s. 80.

Fotoğraf 4.42.1. Ömer Koç Koleksiyonu / Evânî

Katalog No	: 43
Bulunduğu Yer	: Londra - British Museum
Tarih	: 1510/20
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.43. British Museum / Evânî Detay

Tanım ve Değerlendirme: İngiltere'nin Londra kentinde British Museum'da bulunan İznik evanisinin göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Merkezde düğümlenen ve birbirinin aynı olan iki hat ve dışta bu iki hattın arasında dolanan ayrı bir hat üzerinde rûmîler yer alır. Müzede 1897,0618.1 envanter numarasıyla kayıtlı evaninin ağız çapı 42,3 cm'dir.⁵²

⁵² https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1897-0618-1, [Erişim tarihi: 23.01.2023].

Fotoğraf 4.43.1. British Museum / Evânî

Katalog No	: 44
Bulunduğu Yer	: Lizbon - Calouste Gulbenkian Museum
Tarih	: 1520
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.44. Calouste Gulbenkian Museum / Evânî

Tanım ve Değerlendirme: : Portekiz'in Lizbon kentinde Calouste Gulbenkian Foundation Museum'da bulunan İznik evanisinin göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Merkezde altı köşeli yıldızı oluşturan hat ile bu hattı çevreleyen ve içinden geçen bir hat olmak üzere iki farklı hattan oluşur. Müzede 78.12-30.522 envanter numarasıyla kayıtlı evaninin ağız çapı 42 cm'dir.⁵³

⁵³ Nurhan Atasoy, Julian Raby, Iznik The pottery of Ottoman Turkey, London 1989, s. 107

Fotoğraf 4.44.1. Calouste Gulbenkian Museum / Evânî Detay

Katalog No	: 45
Bulunduğu Yer	: Londra - Victoria and Albert Museum
Tarih	: 1510/20
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 7

Fotoğraf 4.45. Victoria and Albert Museum / Evânî Detay

Tanım ve Değerlendirme: İngiltere'nin Londra kentinde Victoria & Albert Museum'da bulunan İznik evanisinin göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon yedi tekrarlıdır. Merkezde yedi köşeli yıldız oluşturan yaylar üzerinde rûmîler dolanırlar. Müzede 7409-1860 envanter numarasıyla kayıtlı evaninin ağız çapı 45,3 cm'dir.⁵⁴

⁵⁴ <https://collections.vam.ac.uk/item/O81700/basin-unknown/>, [Erişim tarihi: 23.01.2023].

Fotoğraf 4.45.1. Victoria and Albert Museum / Evânî Detay

Katalog No	: 46
Bulunduğu Yer	: Londra - British Museum
Tarih	: 1525
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.46. British Museum / Evânî Detay

Tanım ve Değerlendirme: İngiltere'nin Londra kentinde British Museum'da bulunan İznik evanisinin göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçinde bağlanan iç bünyeli rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Sistemin getirisinden kaynaklanan göbekteki boşluk bir penç ile dolgulanmıştır. Müzede G.8 envanter numarasıyla kayıtlı evaninin ağız çapı 43,2 cm'dir.⁵⁵

⁵⁵ https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_G-8, [Erişim tarihi: 23.01.2023].

Fotoğraf 4.46.1. British Museum / Evânî Detay

Katalog No : 47
Bulunduğu Yeri : Londra - Victoria and Albert Museum
Tarih : 1530
Malzeme / Teknik : Çini
Sistem Sayısı : 8

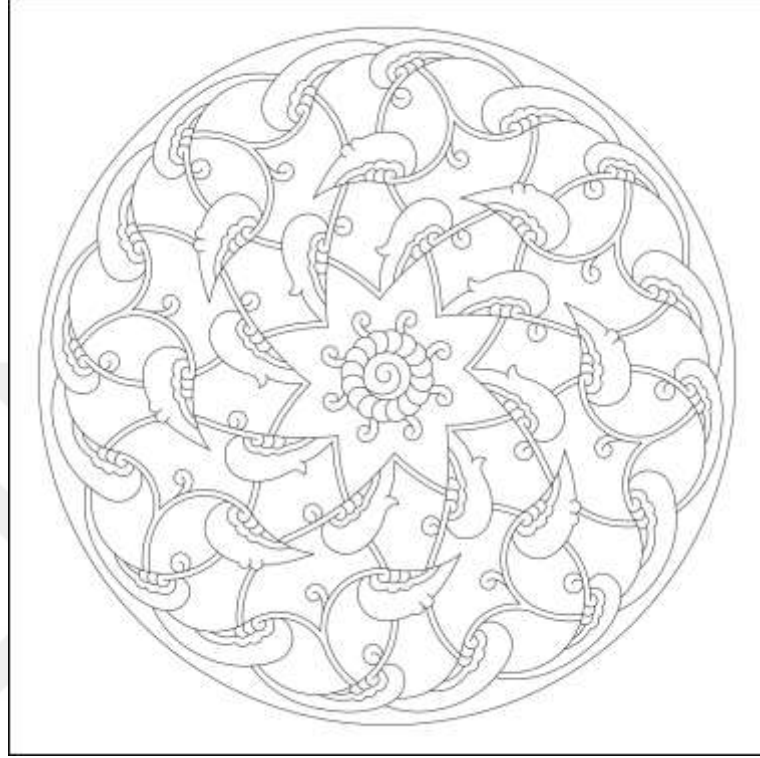
Fotoğraf 4.47. Victoria and Albert Museum / Evânî Detay

Tanım ve Değerlendirme: İngiltere'nin Londra kentinde Victoria & Albert Museum'da bulunan İznik evanisinin göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon sekiz tekrarlıdır. Merkezde sekiz köşeli yıldızı oluşturan hat ile bu hattı çevreleyen ve içinden geçen bir hat olmak üzere iki farklı hattın oluşur. Müzede C.257-1921 envanter numarasıyla kayıtlı evaninin ağız çapı 38 cm'dir.⁵⁶

⁵⁶ Nurhan Atasoy, Julian Raby, Iznik The pottery of Ottoman Turkey, London 1989, s. 107

Fotoğraf 4.47.1. Victoria and Albert Museum / Evânî

Çizim 4.47. Victoria and Albert Museum / Evânî

Katalog No	: 48
Bulunduğu Yer	: Adana - Ulucamii
Tarih	: 1541
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 8

Fotoğraf 4.48. Adana Ulucamii Mihrap Kavsarası / Detay

Tanım ve Değerlendirme: Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan Ulucamii mihrap nişinde yer alan İznik çini karosu üzerindeki rûmîli kompozisyon sekiz tekrarludur. Merkezde sekiz köşeli yıldız oluşturan hat ile bu hattı çevreleyen ve içinden geçen bir hat olmak üzere iki farklı hattın oluşur. Rûmîli kompozisyon büyük bir hatâyî motifinin içinde kurgulanmıştır.

Fotoğraf 4.48.1. Adana Ulucamii Mihrap Kavsarası / Genel

Katalog No	: 49
Bulunduğu Yer	: Londra -Victoria and Albert Museum
Tarih	: 1550-5
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 8

Fotoğraf 4.49. Victoria and Albert Museum / Evânî Detay

Tanım ve Değerlendirme: İngiltere'nin Londra kentinde Victoria & Albert Museum'da bulunan İznik evanisinin göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon sekiz tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçinde bağlanan iç bünyeli rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Sistemin getirisinden kaynaklanan göbekteki boşluk bir penç ve etrafındaki yapraklar ile dolgulanmıştır. Müzede 242-1876 envanter numarasıyla kayıtlı evaninin ağız çapı 43,2 yüksekliği 28 cm'dir.⁵⁷ Evani, Nurhan Atasoy ve Julian Raby tarafından 1550-1555 yıllarına tarihlendirilmiştir.⁵⁸

⁵⁷ <https://collections.vam.ac.uk/item/O79361/bowl-unknown/>, [Erişim tarihi: 16.04.2023].

⁵⁸ Nurhan Atasoy, Julian Raby, Iznik The pottery of Ottoman Turkey, London 1989, s. 139

Fotoğraf 4.49. Victoria and Albert Museum / Evânî (Yüksel Yücel'den)

Katalog No	: 50
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Rüstem Paşa Camii
Tarih	: 1561
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 12

Fotoğraf 4.50. Rüstem Paşa Camii / Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Rüstem Paşa Camii kible cephesinde yer alan İznik çini karosu üzerindeki rûmîli kompozisyon on iki tekrarlıdır. Merkez etrafında 'S' kıvrımlar üzerinde bulunan rûmîler üç farklı hat üzerinde dolanırlar. Bu sistem bordürlerde de kullanılmış ve üç iplik diye adlandırılmıştır. Sistemin getirisinden kaynaklanan göbekteki boşluk büyük ve kademeli bir penç ile dolgulanmıştır.

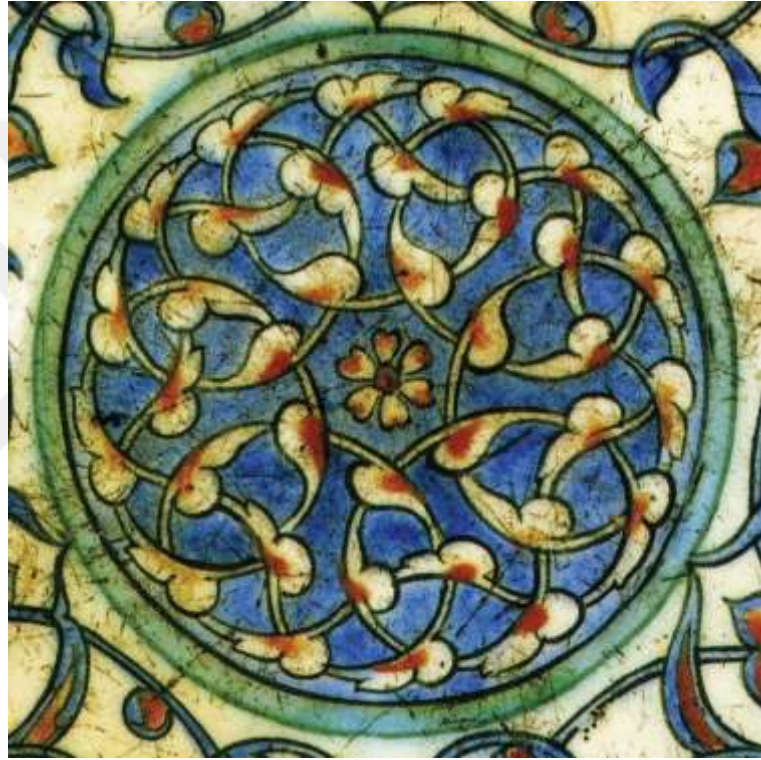

Çizim 4.50. Rüstem Paşa Camii / Çini Karo

Fotoğraf 4.50.1. Rüstem Paşa Camii / Genel

Katalog No : 51
Bulunduğu Yer : Paris - Musee Du Louvre
Tarih : 1560/65
Malzeme / Teknik : Çini
Sistem Sayısı : 7

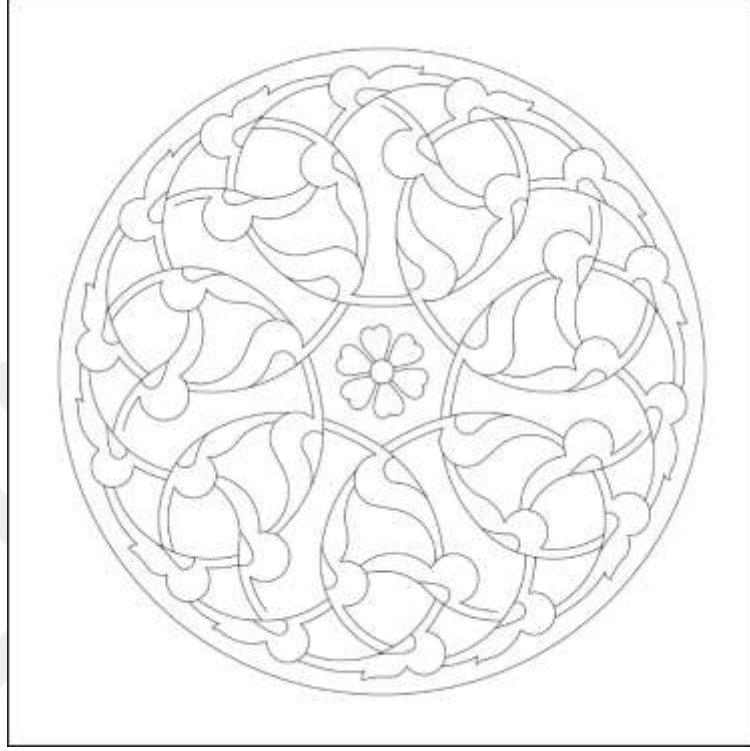
Fotoğraf 4.51. Musee Du Louvre / Kapak Detay

Tanım ve Değerlendirme: Fransa'nın Paris kentinde Musee Du Louvre'da bulunan İznik kapağının göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon yedi tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçinde bağlanan rûmîler tek bir hat üzerinde dolanırlar. Müzede OA 5960 envanter numarasıyla kayıtlı kapağın çapı 20,5 cm'dir.⁵⁹

⁵⁹ <https://collections.louvre.fr/ark:/53355/cl010329173>, [Erişim tarihi: 23.01.2023].

Fotoğraf 4.51.1. Musee Du Louvre / Kapak

Çizim 4.51. Musee Du Louvre / Evânî

Katalog No	: 52
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Kanûnî Sultan Süleyman Türbesi
Tarih	: 1566
Malzeme / Teknik	: Çini
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.52. Kanûnî Sultan Süleyman Türbesi Kubbe Pandantifi / Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Kanûnî Sultan Süleyman Türbesi kubbe pandantifi üzerinde yer alan İznik çinilerinden imal İsm-i Nebi yazısının 'dal' harfi boşluğundaki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçimde bağlanan rûmîler tek bir hat üzerinde dolanırlar. İsm-i Nebi yazısının hemen altında bulunan saz yolu üslubundaki yapraklarla uyumlu biçimde rûmîlerin çevresi taçlandırılmıştır.

Fotoğraf 4.52.1. Kanûnî Sultan Süleyman Türbesi Kubbe Pandantifi / Detay

Katalog No : 53
Bulunduğu Yer : İstanbul - SYEK Fatih 3784
Tarih : 1309
Malzeme / Teknik : Deri
Sistem Sayısı : 6

Fotoğraf 4.53. SYEK Fatih 3784 / Cild – Ön Kapak Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan SYEK Fatih 3784 envanter numaralı Evhadiddin Ali bin İshak el_Ebiverdi'ye ait 321 x 217 mm ölçülerinde kasîde, gazel, rubâiyat ve kıtalardan tertip olunmuş Farsça dîvânın ön kapağında yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarludur.⁶⁰ Merkez etrafında iç içe geçen kendi içinde düğüm şeklinde dolanan hurde rûmîli kompozisyon altı tekrarludur. Fakat rûmîlerin arasında dolanan üst üste yaprakların bindirilmesiyle oluşan ve uç kısımlarında hatâyîler bulunan hat üç tekrarludur.

⁶⁰ Metin Ceylan, "Enverî'nin Kasidelerinde Savaş Tasvirleri", Avrasya Dil Tarih ve Araştırmaları Dergisi, Çanakkale, 4 (2020), s.94.

Fotoğraf 4.53.1. SYEK Fatih 3784 / Cild – Ön Kapak

Katalog No : 54
Bulunduğu Yer : İstanbul - TİEM MS. 207
Tarih : 1425/50
Malzeme / Teknik : Deri
Sistem Sayısı : 6

Fotoğraf 4.54. TİEM MS. 207 / Miklep Detay

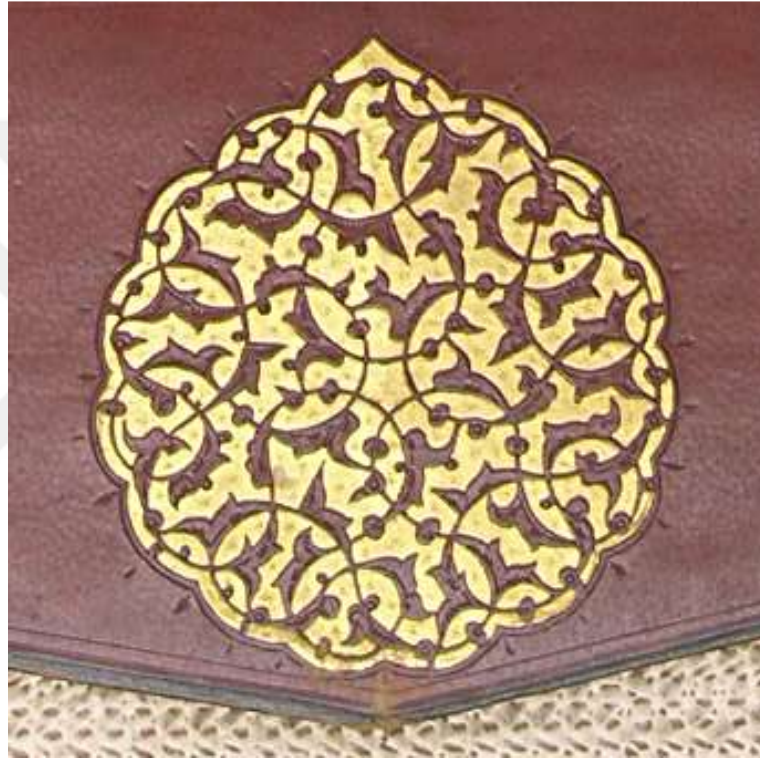
Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Türk İslam Eserleri Müzesi MS. 207 envanter numarasıyla kayıtlı muhtemelen 15. yüzyılın ikinci çeyreğinde yazılmış Kur'an-ı Kerim cüzünün miklebinin iç kısmında yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır.⁶¹ Rûmîler helezonlar yaparak birbirinin içinden geçen İki farklı hat üzerinde dolanırlar.

⁶¹ Julian Raby-Zeren Tanındı, Turkish Bookbinding in the 15th Century, The Foundation of an Otoman Court Style, ed. T.Stanley, London 1993, s. 106.

Fotoğraf 4.54.1. TİEM MS. 207 / Miklep

Katalog No	: 55
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1983
Tarih	: 1466
Malzeme / Teknik	: Deri
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.55. Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1983 / Cild – Miklep Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Millet Kütüphanesi Feyzullah Efendi 1983 envanter numarasıyla kayıtlı 'Şerhi kitâbî Sîbeveyh' isimli kitabın miklebinin iç kısmında yer alan rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır.⁶² Rûmîler merkezin etrafında tek bir hat üzerinde dolanırlar.

⁶² Banu Yanık, Millet Kütüphanesi Feyzullah Efendi Bölümünde Bulunan Fatih Sultan Mehmed'e İthafı Üç Yazma Eserin Bezeme Analizi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul 2016, s. 49.

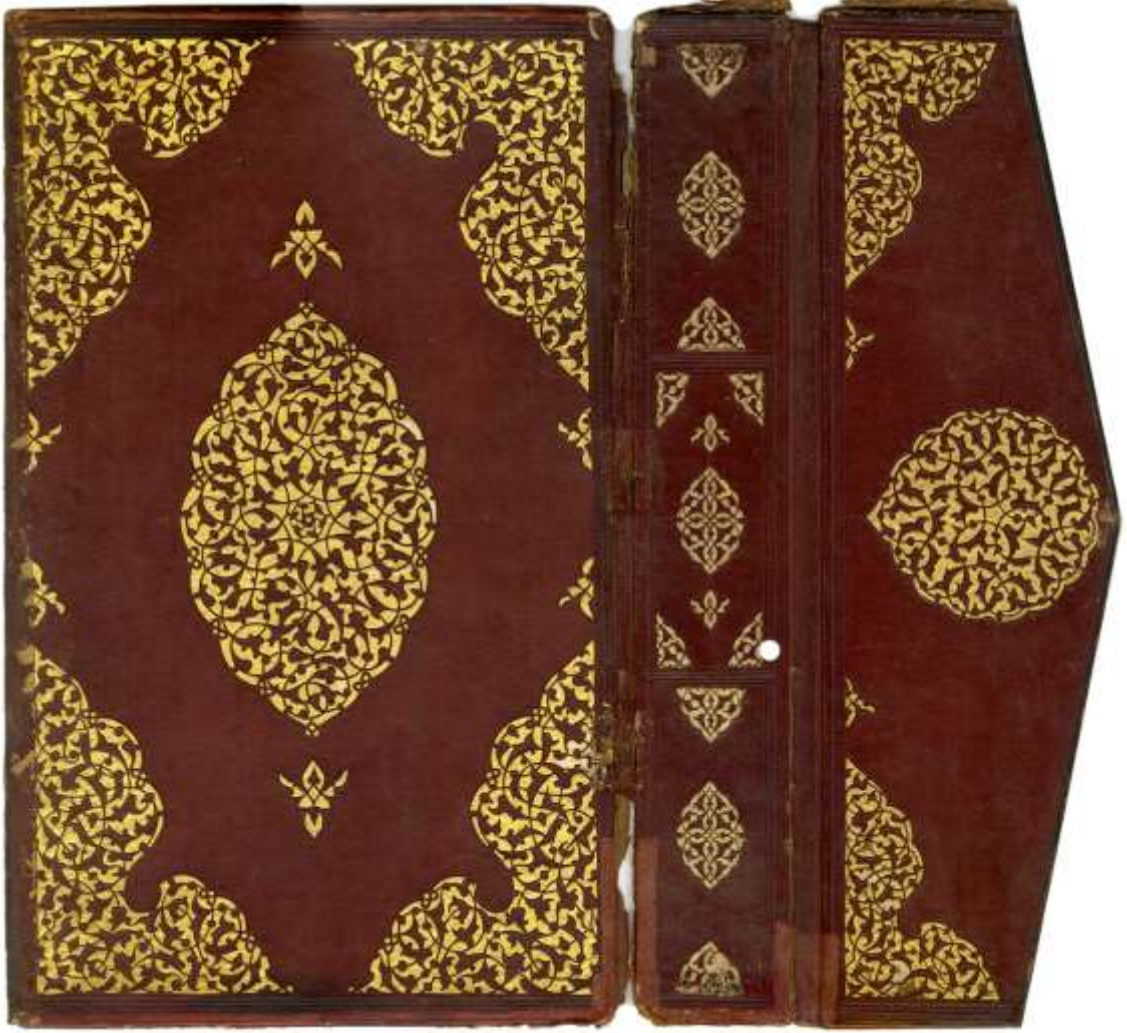
Katalog No	: 56
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1983
Tarih	: 1466
Malzeme / Teknik	: Deri
Sistem Sayısı	: 8

Fotoğraf 4.56. Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1983 / Cild – Sırt Detay

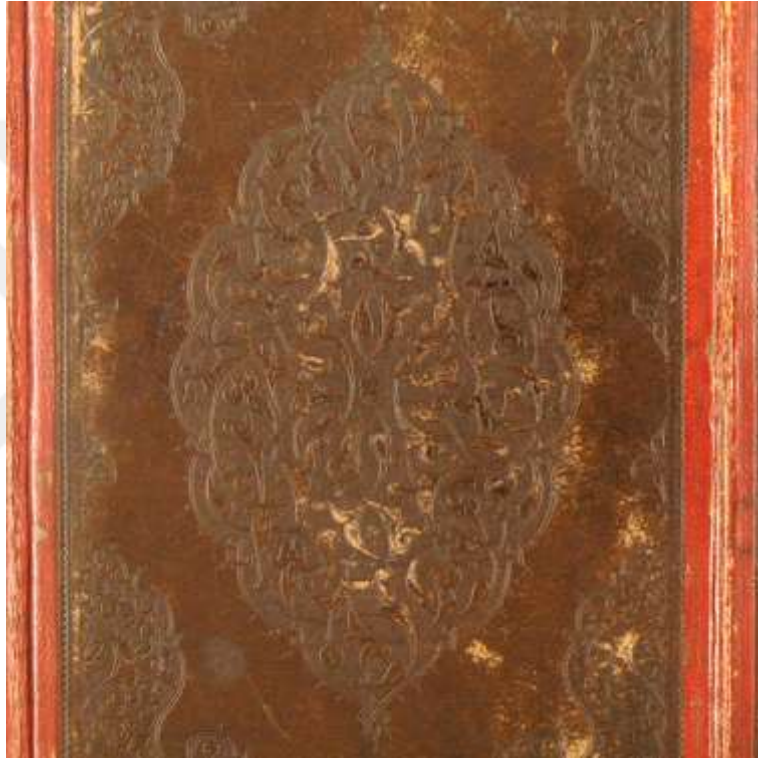
Tanım ve Değerlendirme: İstanbul’un Fatih ilçesinde bulunan Millet Kütüphanesi Feyzullah Efendi 1983 envanter numarasıyla kayıtlı ‘Şerhi kitâbî Sîbeveyh’ isimli kitabın cildinin kab içinde yer alan rûmîli kompozisyon temelde sekiz tekrarlıdır.⁶³ Fakat dairesel kompozisyonlardan farklı olarak şemsenin alt ve üst kısımlarını dolgulamak için tekrarlanan hatta yeni helezonlar eklenmiştir. Rûmîler merkezin etrafında tek bir hat üzerinde dolanırlar.

⁶³ Banu Yanık, Millet Kütüphanesi Feyzullah Efendi Bölümünde Bulunan Fatih Sultan Mehmed’e İthaflı Üç Yazma Eserin Bezeme Analizi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul 2016, s. 49.

Fotoğraf 4.56.1. Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1983 / Cild

Katalog No : 57
Bulunduğu Yer : İstanbul - Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1360
Tarih : 1466
Malzeme / Teknik : Deri
Sistem Sayısı : 6

Fotoğraf 4.57. Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1360 / Cild – Sırt Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul’un Fatih ilçesinde bulunan Millet Kütüphanesi Feyzullah Efendi 1360 envanter numarasıyla kayıtlı ‘Tahrîr-î Macisti’ isimli kitabın cildinin dış kapağında yer alan rûmîli kompozisyon temelde altı tekrarlıdır.⁶⁴ Fakat dairesel kompozisyonlardan farklı olarak şemsenin alt ve üst kısımlarını dolgulamak için tekrarlanan hatta yeni helezonlar eklenmiştir. Rûmîler merkezin etrafında tek bir hat üzerinde dolanırlar.

⁶⁴ Banu Yanık, Millet Kütüphanesi Feyzullah Efendi Bölümünde Bulunan Fatih Sultan Mehmed’e İthaflı Üç Yazma Eserin Bezeme Analizi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul 2016, s. 106.

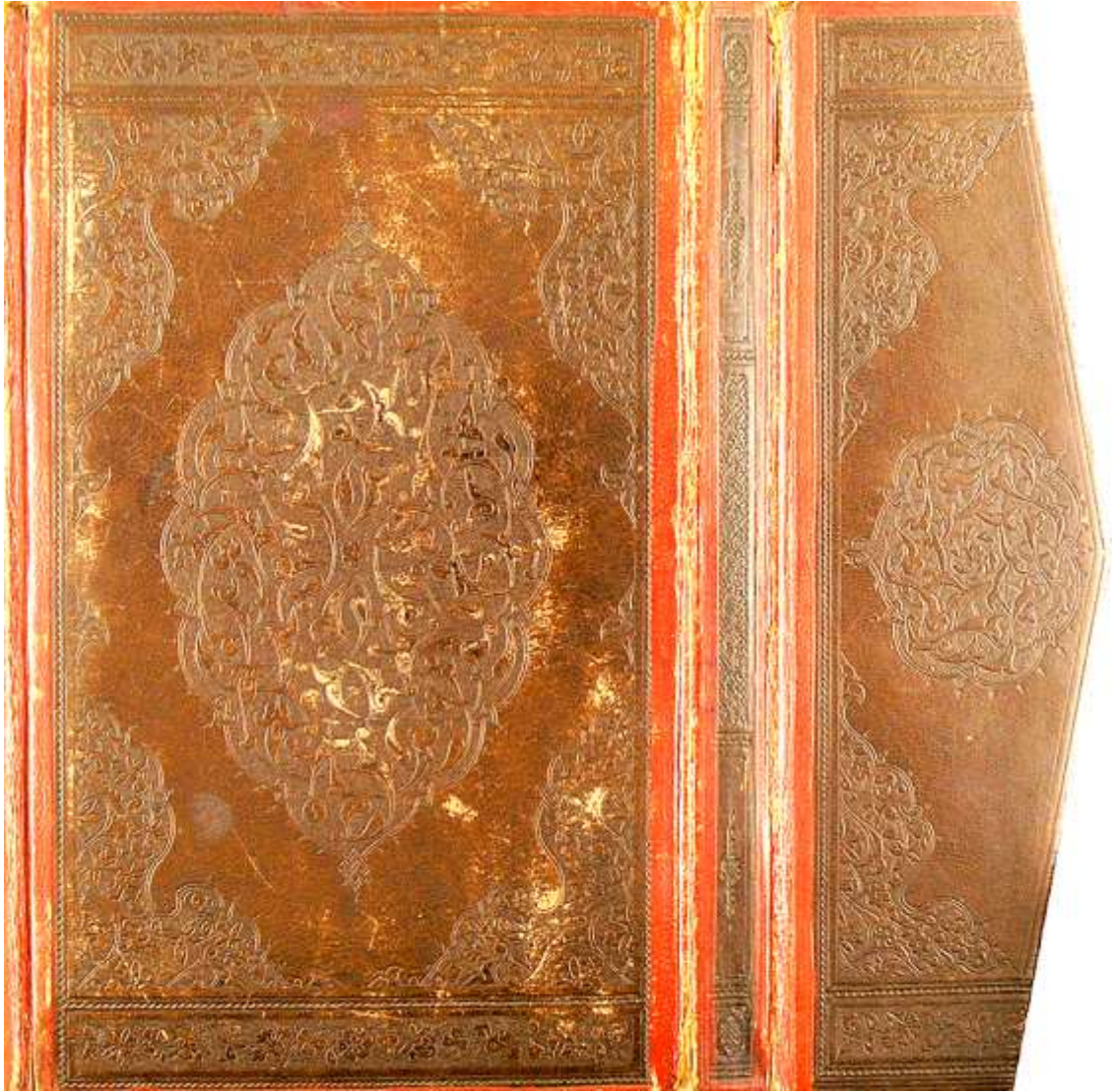
Katalog No	: 58
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1360
Tarih	: 1466
Malzeme / Teknik	: Deri
Sistem Sayısı	: 8

Fotoğraf 4.58. Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1360 / Cild – Miklep Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul’un Fatih ilçesinde bulunan Millet Kütüphanesi Feyzullah Efendi 1360 envanter numarasıyla kayıtlı ‘Tahrîr-î Macisti’ isimli kitabın cildinin miklebinde yer alan rûmîli kompozisyon sekiz tekrarludur.⁶⁵ Fakat dairesel kompozisyonlardan farklı olarak madalyonun formundan dolayı tekrar eden yaylar daralır ve genişler. Rûmîler merkezin etrafında tek hat üzerinde dolanırlar. Sistemin getirisinden kaynaklanan göbekteki boşluk bir penç ve yapraklar ile dolgulanmıştır.

⁶⁵ Banu Yanık, Millet Kütüphanesi Feyzullah Efendi Bölümünde Bulunan Fatih Sultan Mehmed’e İthaflı Üç Yazma Eserin Bezeme Analizi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul 2016, s. 106.

Fotoğraf 4.58.1. Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1360 / Cild

Katalog No : 59
Bulunduğu Yer : İstanbul - TS Ktp. A-1672
Tarih : 1468
Malzeme / Teknik : Deri
Sistem Sayısı : 6

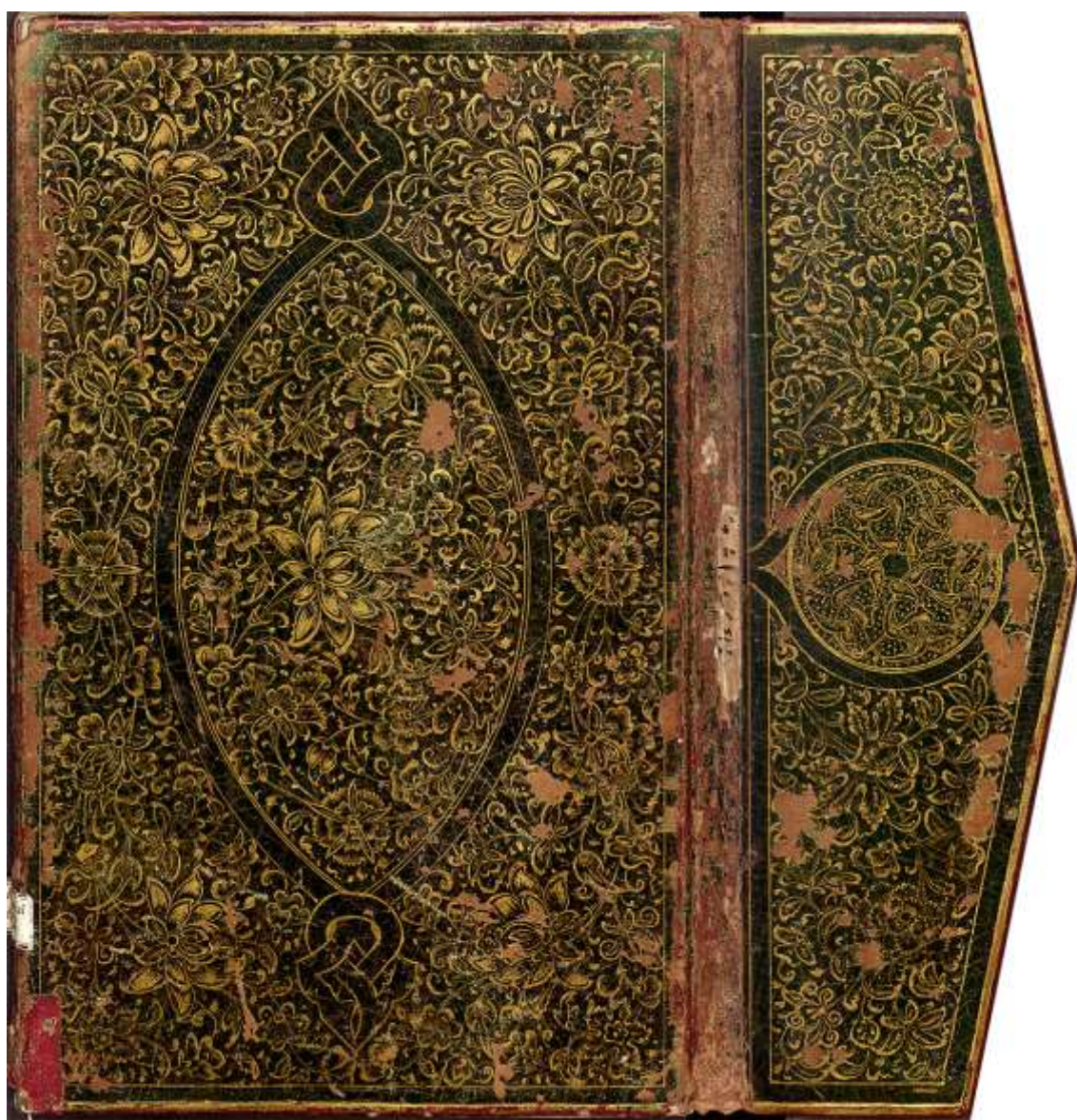

Fotoğraf 4.59. TS Ktp. A-1672 / Cild - Miklep

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Topkapı Sarayı Kütüphanesi A. 1672 envanter numarasıyla kayıtlı 'Fevâ'id el-Giyâsiyye' isimli kitabın cildinin miklebinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır.⁶⁶ Birbirlerine düğüm biçinde bağlanan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Rûmîlerin arasında kalan boşluklar pars beneği diye bilinen üç noktalarla dolgulanmıştır. Bu cild Türk ve İslam tarihinin bilinen en eski lake cildir.⁶⁷

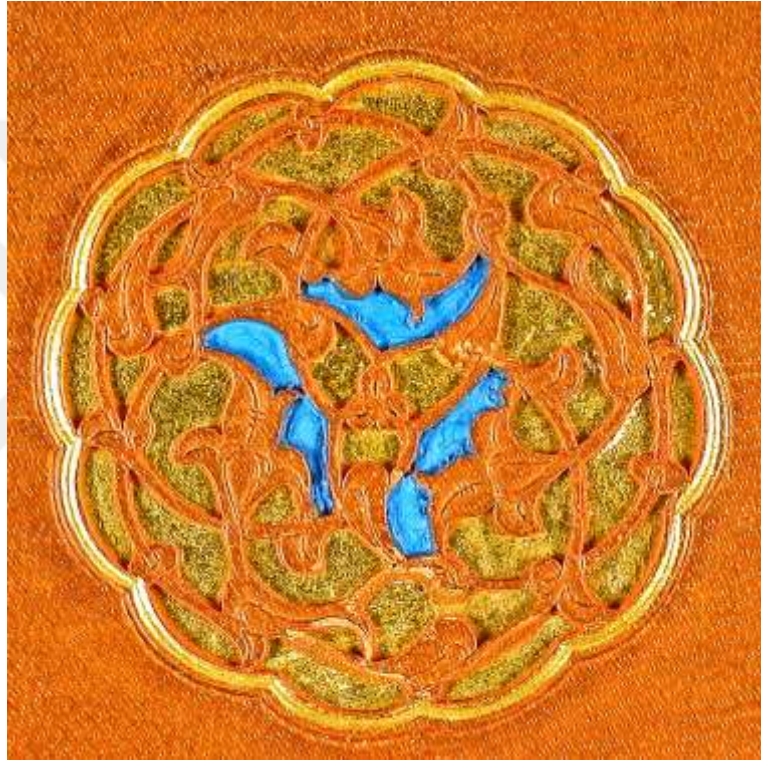
⁶⁶ Özlem İnay, Türk İslâm Kitap Sanatında Lâke Cilt Tasarımları, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 59.

⁶⁷ Zeren Tanındı, "Rûgani Türk Kitap Kaplarının Erken Örnekleri", Kemal Çığ'a Armağan, İstanbul 1984, s.233.

Fotoğraf 4.59.1. TS Ktp. A-1672 / Cild

Katalog No : 60
Bulunduğu Yer : İstanbul - SYEK Fatih 3844
Tarih : 1472
Malzeme / Teknik : Deri
Sistem Sayısı : 3

Fotoğraf 4.60. SYEK Fatih 3844 / Cild – Miklep Detay 1 (Fatma Zehra Oral’dan)

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul’un Fatih ilçesinde bulunan SYEK Fatih 3844 envanter numaralı Fahreddin el-Irakî İbrahim b. Buzurcemihir aid Farsça dîvânın ön kapak iç kısmında yer alan rûmîli kompozisyon üç tekrarlıdır.⁶⁸ On iki dilimli dendanlı rozet içindeki rûmîler merkezin etrafında üç farklı hat üzerinde dolanırlar.

⁶⁸ Fatma Zehra Oral, Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Yazmaları’ndaki Bazı Kat’lı Cildler, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008, s. 42, 103.

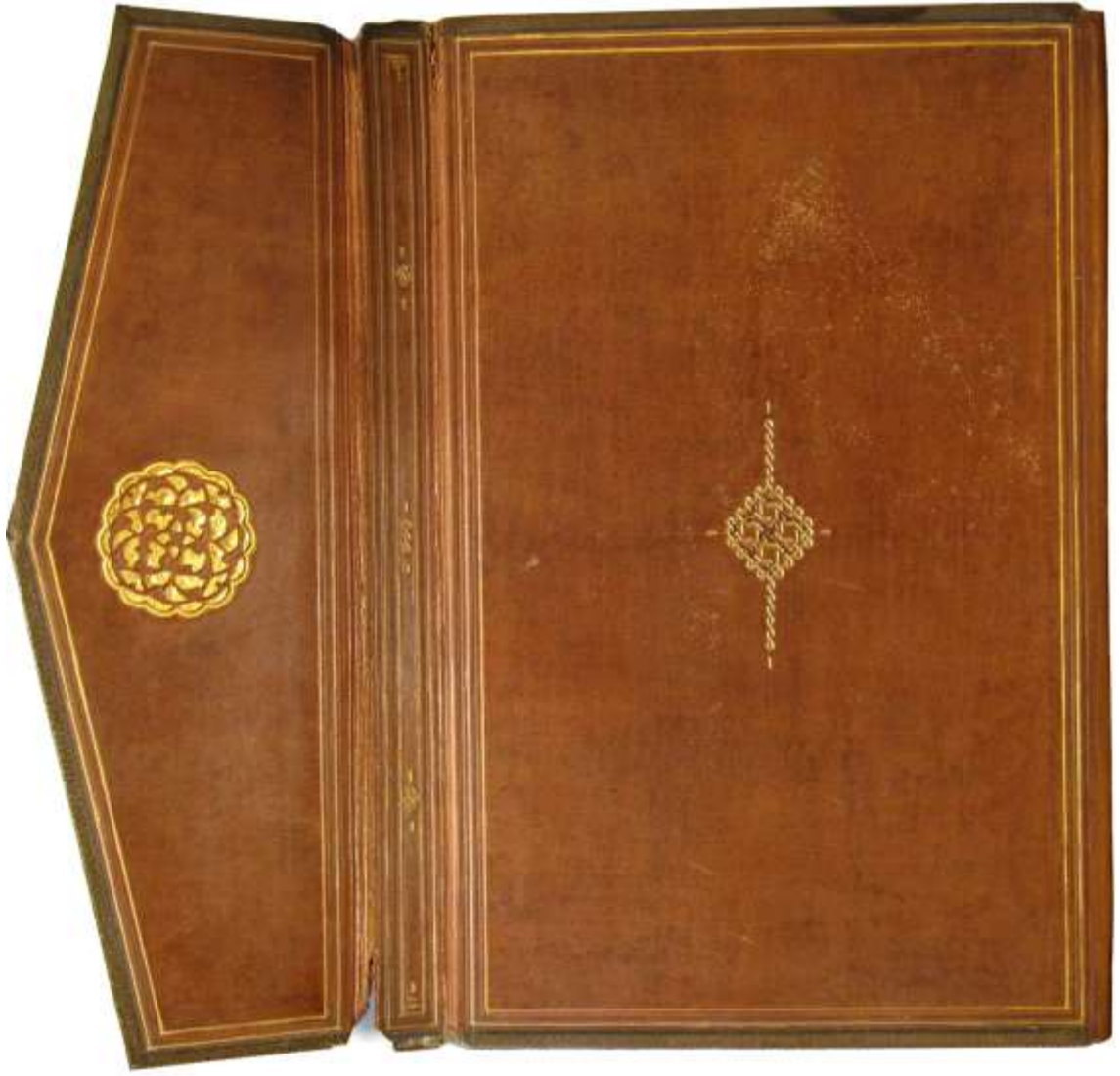
Katalog No : 61
Bulunduğu Yer : İstanbul - SYEK Fatih 3844
Tarih : 1472
Malzeme / Teknik : Deri
Sistem Sayısı : 4

Fotoğraf 4.61. SYEK Fatih 3844 / Cild – Miklep Detay 2 (Fatma Zehra Oral'dan)

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan SYEK Fatih 3844 envanter numarasıyla kayıtlı Fahreddin el-Irakî İbrahim b. Buzurcemihir aid Farsça dîvânın iç kapak miklep kısmında yer alan rûmîli kompozisyon dört tekrarludur.⁶⁹ On dört dilimli dendanlı rozet içindeki rûmîler merkezin etrafında iç içe geçmiş dört farklı hat üzerinde dolanırlar.

⁶⁹ Fatma Zehra Oral, Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Yazmaları'ndaki Bazı Kat'lı Cildler, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008, s. 42, 103.

Fotoğraf 4.61.1. SYEK Fatih 3844 / Cild – Miklep (Fatma Zehra Oral'dan)

Katalog No : 62
Bulunduğu Yer : Bursa - İnebey Ktp. Ulu Cami 315
Tarih : 15. Yüzyıl
Malzeme / Teknik : Deri
Sistem Sayısı : 6

Fotoğraf 4.62. İnebey Ktp. Ulu Cami 315 / Cild

Tanım ve Değerlendirme: Bursa'nın Osmangazi ilçesinde bulunan İnebey Kütüphanesi'nde Ulu Cami 315 envanter numarasıyla kayıtlı Fahreddin er-Râzî'ye ait Mefâtîhu'l-ğayb adlı dini eserin II. cildinin kapağında yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır.⁷⁰ Rûmîler birbirinden bağımsız üç farklı hat üzerinde dolanırlar.

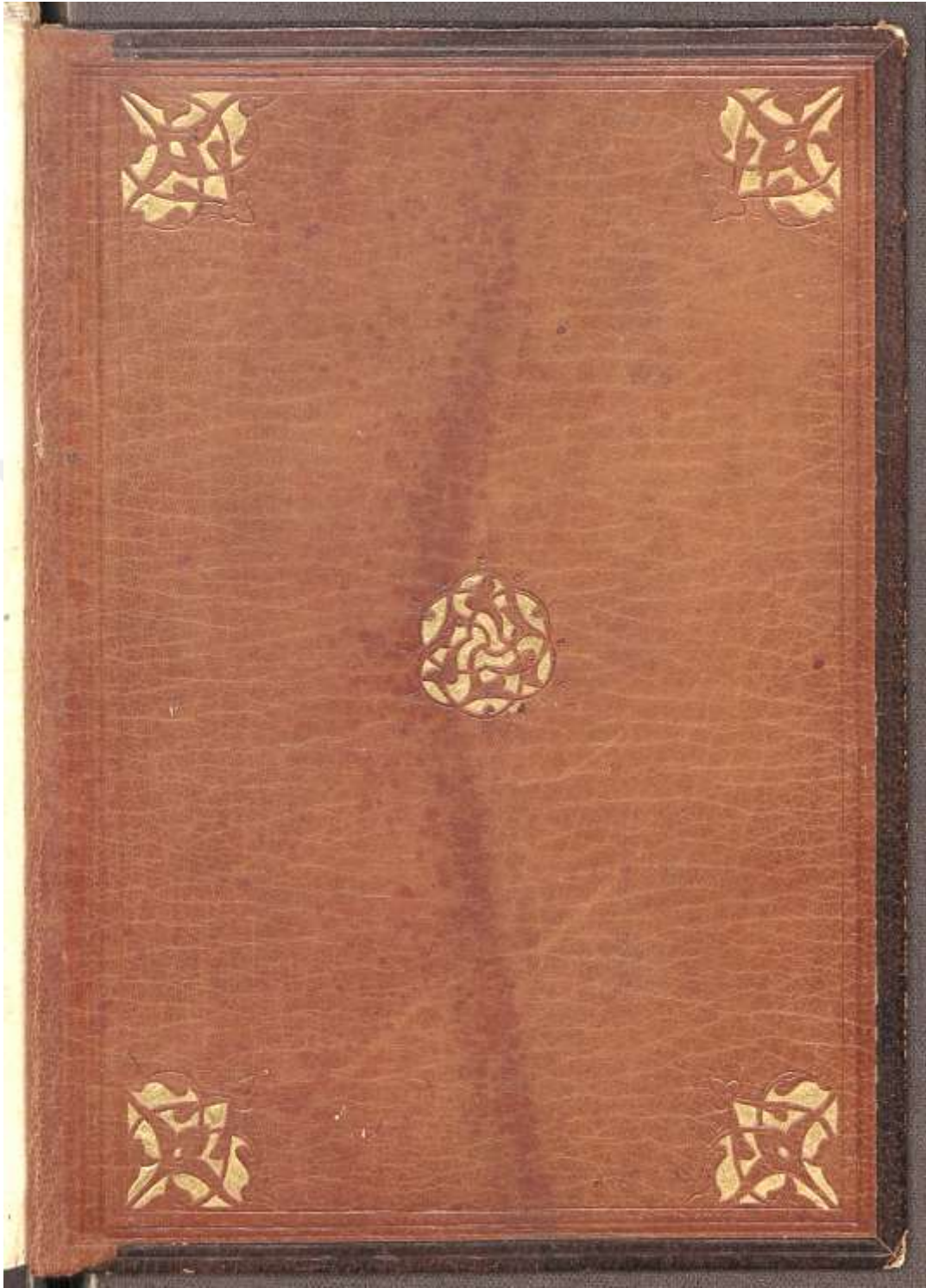
⁷⁰ Julian Raby-Zeren Tanındı, Turkish Bookbinding in the 15th Century, The Foundation of an Otoman Court Style, ed. T.Stanley, London 1993, s. 120.

Katalog No : 63
Bulunduğu Yer : İstanbul - SYEK Ayasofya - 1930
Tarih : 15. Yüzyıl
Malzeme / Teknik : Deri
Sistem Sayısı : 3

Fotoğraf 4.63. SYEK Ayasofya - 1930 / Cild Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ayasofya 1930 envanter numarasıyla kayıtlı Sadreddin Konevî 'ye ait Miftâhu'l-Gayb adlı eserin cild kapağı içinde yer alan rûmîli kompozisyon üç tekrarlıdır. Rûmîler yaylarla birbirine bağlanan bir hat ve bu yayları çevreleyen ikinci bir hat üzerinde dolanırlar.

Fotoğraf 4.63.1. SYEK Ayasofya - 1930 / Cild Detay

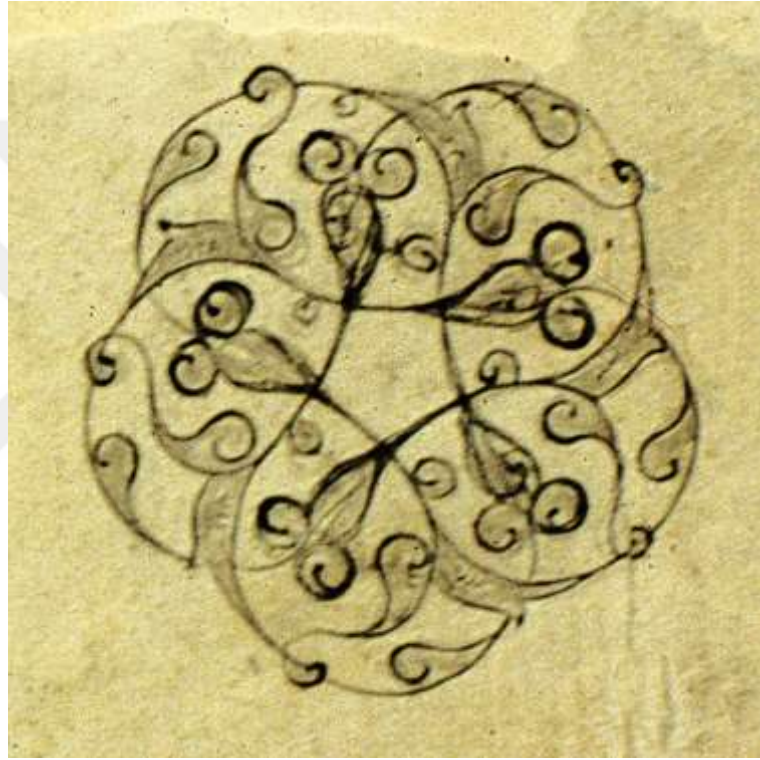
Katalog No	: 64
Bulunduğu Yeri	: Edirne - Beyazıt II Camii
Tarih	: 1488
Malzeme / Teknik	: Fildişi
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.64. Edirne Beyazıt II Cami Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: Edirne merkezde bulunan Beyazıt II Camii künde-kârî kapı kanadı göbeğinde yer alan on köşeli yıldız formundaki geometrik blok üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Rûmîler merkezden çıkan bir hat ve bu hattın arasında dolaşan birbirinden bağımsız iki hat üzerinde dolanırlar. Rûmî hattının dışında kalan zeminlerde yine merkezden çıkan ve ‘S’ kıvrımlar üzerinde yer alan hatâyî motifleri bulunur. Sistemin getirisinden kaynaklanan göbekteki boşluk büyük bir penç ile dolgulanmıştır.

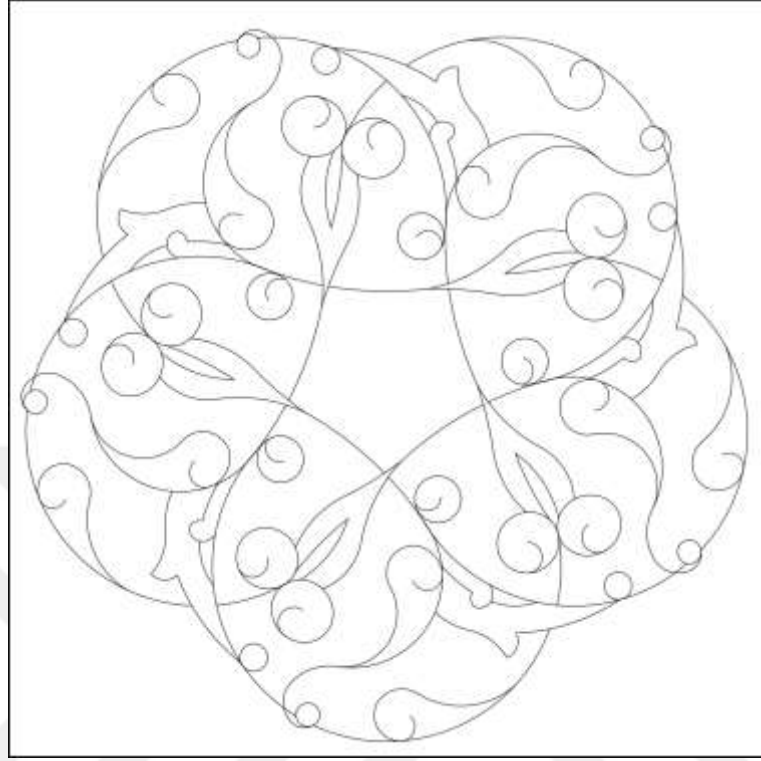
Katalog No : 65
Bulunduğu Yer : İstanbul - İÜK F-1423
Tarih : 15. Yüzyıl
Malzeme / Teknik : Kağıt
Sistem Sayısı : 5

Fotoğraf 4.65. İÜK F-1423 / v. 61a Detay 1

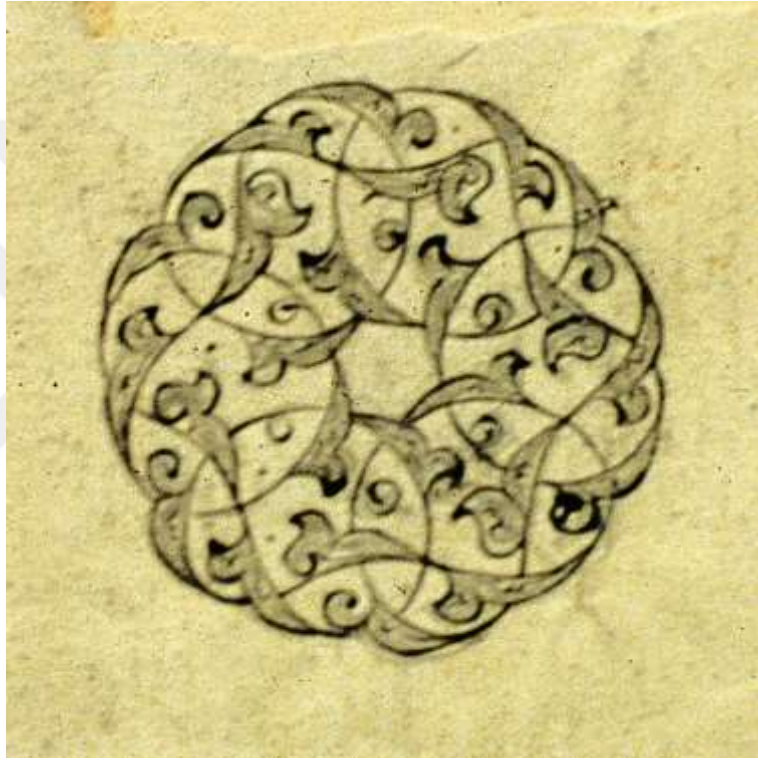
Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi F-1423 envanter numarasıyla kayıtlı Mecmaül Acâib diye anılan 295 x 395 mm. ebadındaki desen albümünün 61a numaralı varağında yer alan rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır.⁷¹ Detaylarında ve iç bünyelerinde küçük farlılıklar olan rûmîler merkez etrafında birbirini kesen yayların oluşturduğu tek hat üzerinde dolanırlar.

⁷¹ A.Süheyl Ünver, Fatih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları, İstanbul 1958, s. 9,

Çizim 4.65. İÜK F-1423 v. 61a

Katalog No : 66
Bulunduğu Yer : İstanbul - İÜK F-1423
Tarih : 15. Yüzyıl
Malzeme / Teknik : Kağıt
Sistem Sayısı : 6

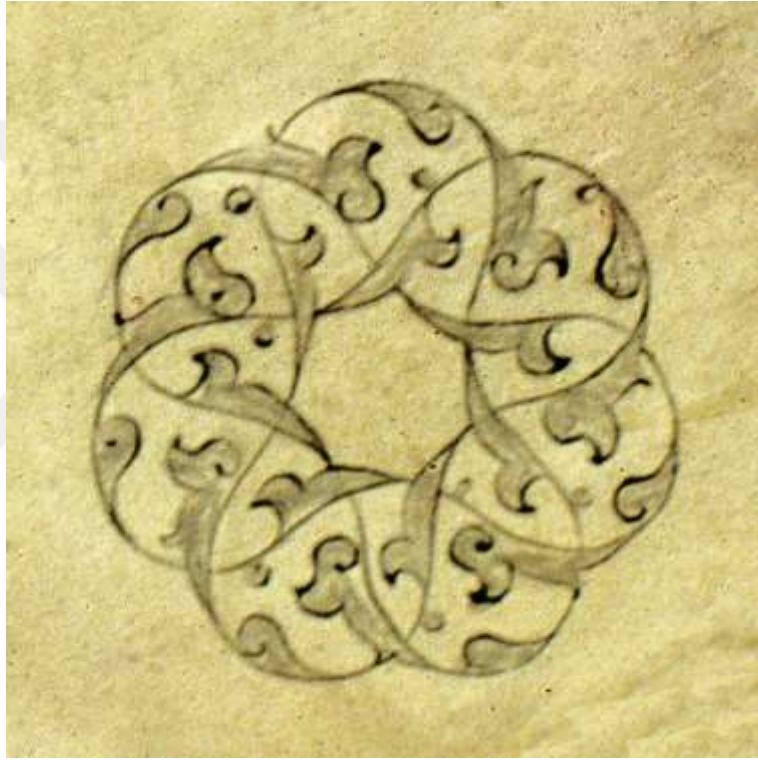

Fotoğraf 4.66. İÜK F-1423 / v. 61a Detay 2

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi F-1423 envanter numarasıyla kayıtlı Mecmaül Acâib diye anılan 295 x 395 mm. ebadındaki desen albümünün 61a numaralı varağında yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır.⁷² Birbirlerine düğüm biçinde bağlanan rûmîler tek bir hat üzerinde dolanırlar.

⁷² A.Süheyl Ünver, Fatih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları, İstanbul 1958, s. 9,53

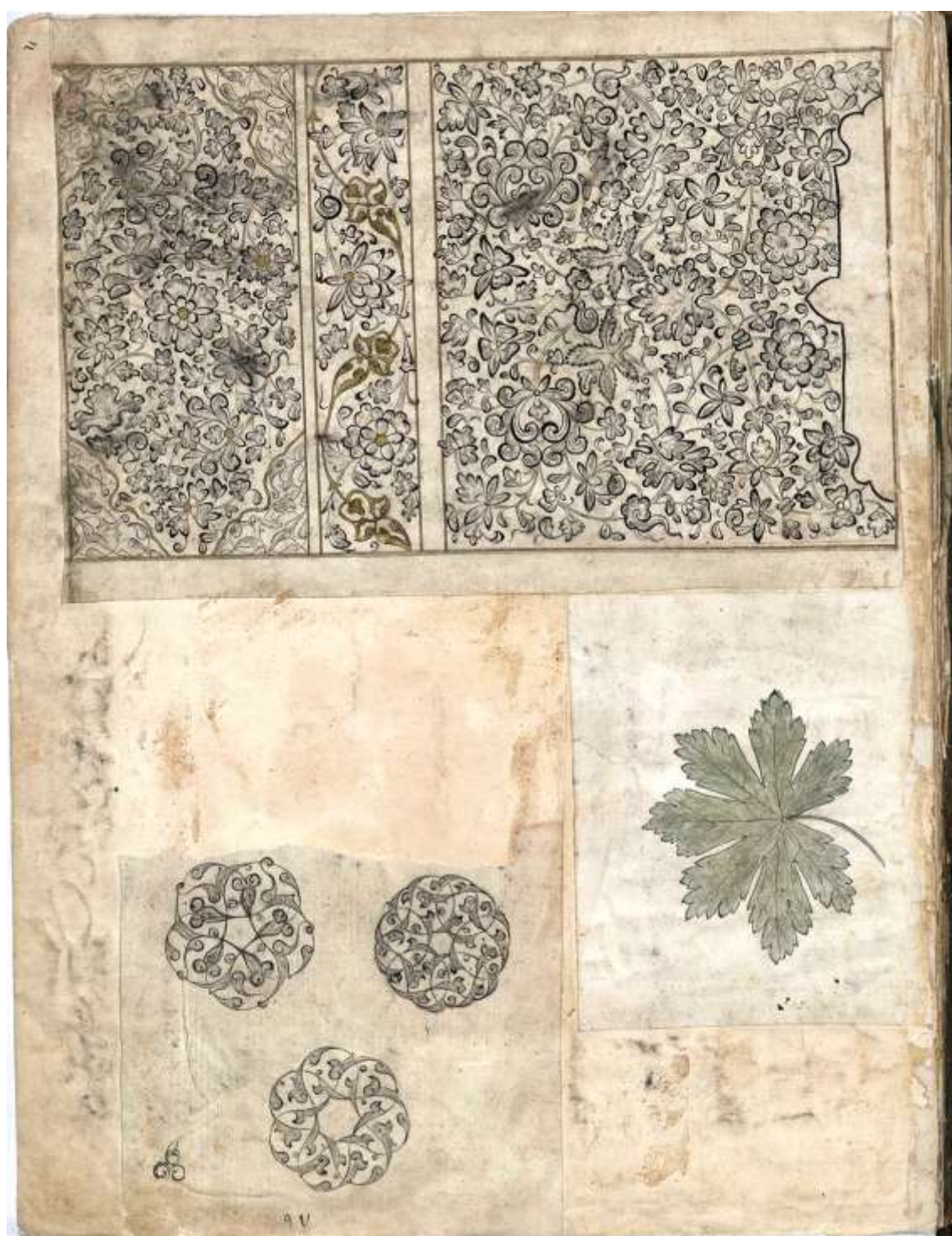
Katalog No : 67
Bulunduğu Yer : İstanbul - İÜK F-1423
Tarih : 15. Yüzyıl
Malzeme / Teknik : Kağıt
Sistem Sayısı : 7

Fotoğraf 4.67. İÜK F-1423 / v. 61a Detay 3

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi F-1423 envanter numarasıyla kayıtlı Mecmaül Acâib diye anılan 295 x 395 mm. ebadındaki desen albümünün 61a numaralı varağında yer alan rûmîli kompozisyon yedi tekrarlıdır.⁷³ Rûmîler birbirini kesen yayların oluşturduğu tek hat üzerinde dolanırlar.

⁷³ A.Süheyl Ünver, Fatih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları, İstanbul 1958, s. 9,35

Fotoğraf 4.67.1. İÜK F-1423 / 61a

Katalog No : 68
Bulunduğu Yer : İstanbul - TS Ktp. H-2153
Tarih : 15. Yüzyıl
Malzeme / Teknik : Kağıt
Sistem Sayısı : 6

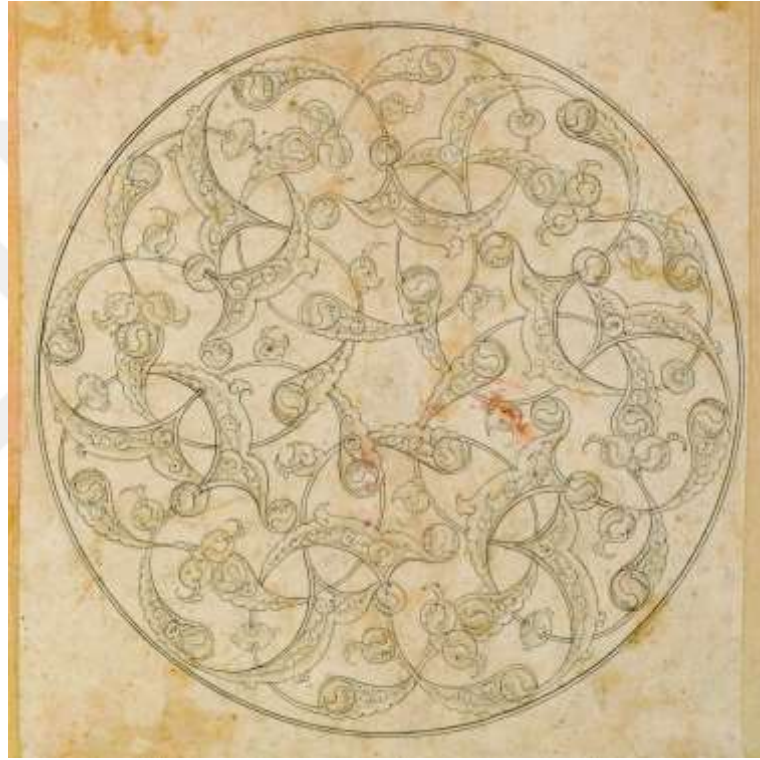

Fotoğraf 4.68. TS Ktp. H-2153 / v. 90a Detay 1

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde H-2153 envanter numarasıyla kayıtlı desen albümünün 90a sahifesinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Kompozisyon 500 x 340 mm ebatlarındaki albüm sahifesinin sağ üst tarafında bulunur.⁷⁴ Birbirlerine düğüm biçinde bağlanan rûmîler tek bir hat üzerinde dolanırlar. Oldukça yoğun iç bünyeleriyle, sarılma hareketleriyle, sarılmalardan çıkan boynuz biçimindeki çıkıntılarla rûmîler figüratif bir görünüme bürünmüştür.

⁷⁴ Ben Mehmed Siyah Kalem, İnsanlar ve Cinlerin Ustası, Katalog II, Danışman: Ekrem Işın, Editör: Mine Haydaroğlu, YKY.- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul 2006, , s. 283

Katalog No : 69
Bulunduğu Yer : İstanbul - TS Ktp. H-2153
Tarih : 15. Yüzyıl
Malzeme / Teknik : Kağıt
Sistem Sayısı : 6

Fotoğraf 4.69. TS Ktp. H-2153 / v. 90a Detay 2

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde H-2153 envanter numarasıyla kayıtlı desen albümünün 90a sahifesinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Kompozisyon 500 x 340 mm ebatlarındaki albüm sahifesinin sağ alt tarafında bulunur.⁷⁵ Birbirlerine düğüm biçinde bağlanan rûmîler tek bir hat üzerinde dolanırlar. Münhanî tarzındaki iç bünyeleriyle, rûmî sırtlarının dilimli yapılmasıyla, sarılmalardan çıkan boynuz biçimindeki çıkıntılarla rûmîler figüratif bir görünüme bürünmüştür.

⁷⁵ Ben Mehmed Siyah Kalem, İnsanlar ve Cinlerin Ustası, Katalog II, Danışman: Ekrem Işın, Editör: Mine Haydaroğlu, YKY.- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul 2006, , s. 283

Fotoğraf 4.69.1. TS Ktp. H-2153 / v. 90a

Katalog No : 70
Bulunduğu Yer : İstanbul - TS Ktp. H-2153
Tarih : 15. Yüzyıl
Malzeme / Teknik : Kağıt
Sistem Sayısı : 6

Fotoğraf 4.70. TS Ktp. H-2153 / v.127a

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde H-2153 envanter numarasıyla kayıtlı desen albümünün 127a sahifesinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçinde bağlanan rûmîler tek bir hat üzerinde dolanırlar. Kompozisyonun merkezindeki boşlukta bulunan üç adet kaz da etrafındaki rûmîler gibi merkez etrafında iç içe geçmişlerdir. Kompozisyon oluşturan rûmîlerin sırt kısımlarının tahrirlerinin daha kalın ve nüanslı çekilmeleri kompozisyona hareketlilik kazandırmıştır. İçinde Fatih Sultan Mehmed'in minyatürlerinin de yer almasından dolayı albüm Topkapı Sarayı eski müdürlerinden Tahsin Öz tarafından Fatih Albümü diye adlandırılmıştır.⁷⁶

⁷⁶ Yakup Göktaş, "Siyah Kalem Minyatürlerinde Gündelik Yaşamın Bir Ögesi Olarak At Tasviri 2153-(38a, 84a, 113a, 118b) Numaralı Albüm" Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, I, (2008), S.143

Katalog No	: 71
Bulunduğu Yer	: Beyşehir Köşk Köyü Mescidi
Tarih	: 14. Yüzyıl
Malzeme / Teknik	: Sıva Üstü Boya (Kalemişi)
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.71. Beyşehir Köşk Köyü Mescidi Kirişi / Detay

Tanım ve Değerlendirme: Konya ili Beyşehir ilçesi Köşk Kasabasında bulunan ve 14. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen camii Nasuh Bey Camii diye de anılır.⁷⁷ Cami mihrabının üstünde bulunan kiriş yüzeyinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarludur. Merkez etrafında iç içe geçen halkalar üzerinde yer alan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar.

⁷⁷ Yılmaz Önge, ÖNGE, "Anadolu'da XIII-XIV. Yüzyılın Nakışlı Ahşap Camii'lerinden Bir Örnek: Beyşehir Köşk Köyü Mescidi." Vakıflar Dergisi, 9 (2006), s. 292

Fotoğraf 4.71.1. Beyşehir Köşk Köyü Mescidi Kirişi

(<https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=743> - Erol Şaşmaz)

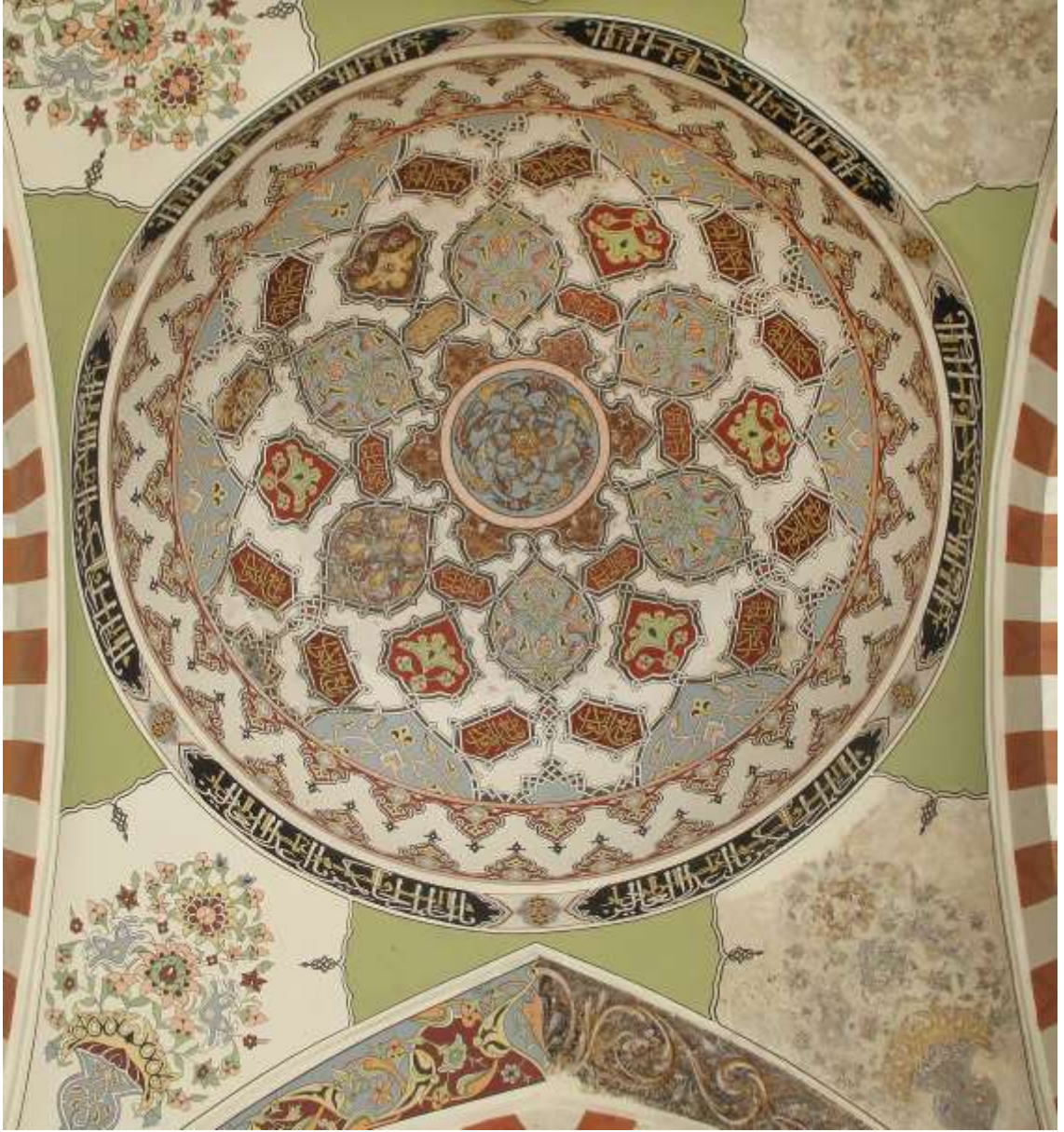
Katalog No	: 72
Bulunduğu Yer	: Edirne - Üç Şerefeli Camii
Tarih	: 1447
Malzeme / Teknik	: Sıva Üstü Boya (Kalemişi)
Sistem Sayısı	: 8

Fotoğraf 4.72. Edirne Üç Şerefeli Camii Revak Kubbesi

Tanım ve Değerlendirme: Edirne merkezde bulunan Üç Şerefeli Camii revak kubbe göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon sekiz tekrarlıdır. Kuzey yönündeki revak kubbesinin güneydoğusunda bulunan kubbe göbeğindeki rûmîler, sekiz kollu bir yıldızdan dağılan helezonik sistem üzerinde dolanırlar.⁷⁸ Dilimli ve münhanîli rûmîlerin bulunduğu kompozisyona yakın dönem tamiratlarında aslına uygun olmayan eklentiler yapılmıştır.

⁷⁸ Ali Fuat Baysal, Edirne Osmanlı Erken Dönem Camileri Kalem İşi Örnekleri Ve Analizleri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2013, s. 300.

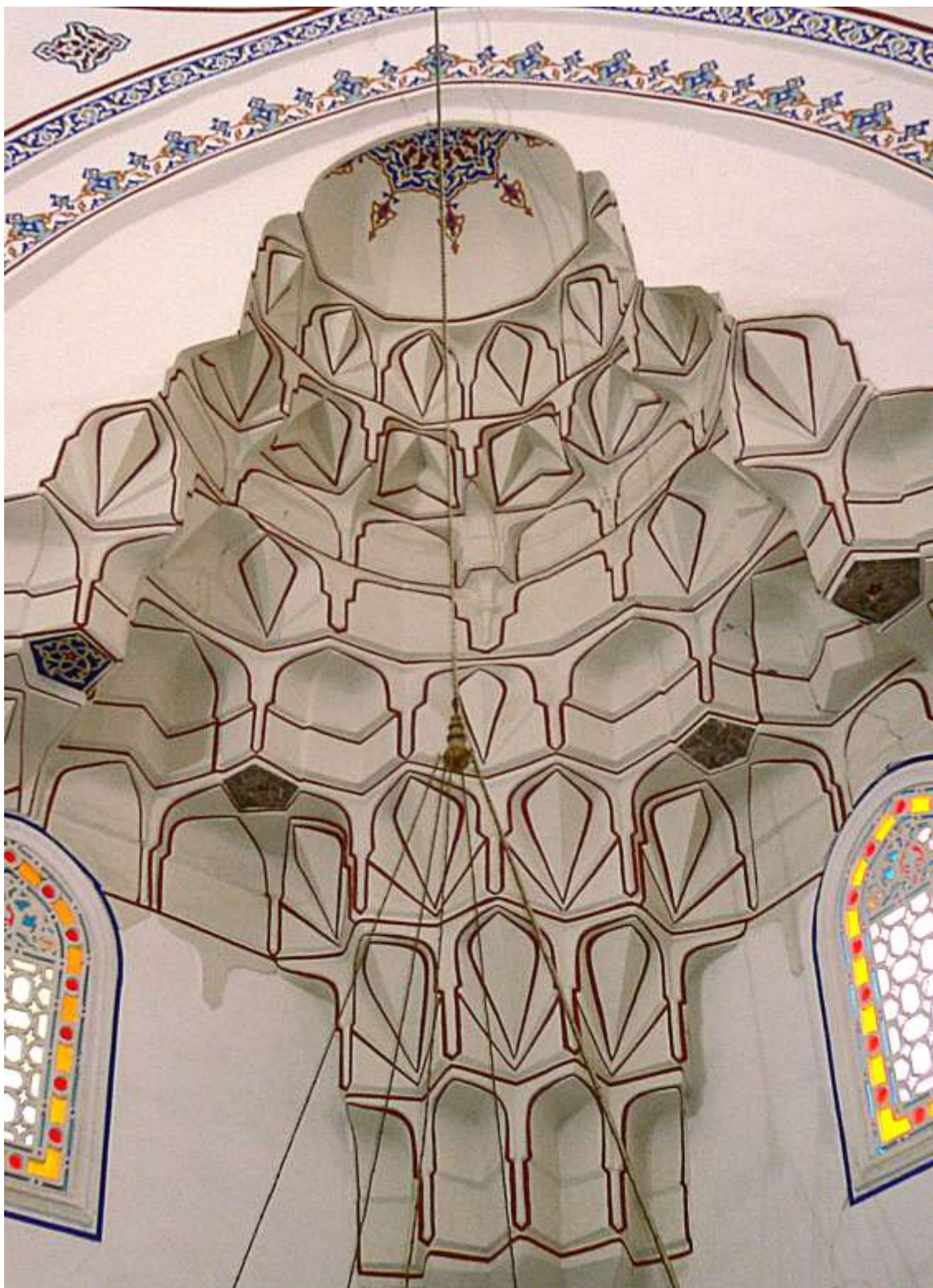
Fotoğraf 4.72.1. Edirne Üç Şerefeli Camii Revak Kubbesi

Katalog No : 73
Bulunduğu Yer : İstanbul - Dâvud Paşa Camii
Tarih : 1485
Malzeme / Teknik : Sıva Üstü Boya (Kalemişi)
Sistem Sayısı : 5

Fotoğraf 4.73. Dâvud Paşa Cami Tromp Mukarnası / Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Dâvud Paşa Cami ana kubbe tromp mukarnaslarının püskül tabanlarında yer alan rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Rûmîler merkez etrafında iç içe geçen yaylar üzerinde dolanırlar ve tek hat üzerindedirler.

Fotoğraf 4.73.1 Dâvud Paşa Cami Tromp Mukarnası

Katalog No	: 74
Bulunduğu Yer	: Edirne - Beyazıt II Cami
Tarih	: 1488
Malzeme / Teknik	: Sıva Üstü Boya (Kalemişi)
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.74. Edirne Beyazıt II Cami Revak Kubbesi Pandantifi

Tanım ve Değerlendirme: Edirne merkezde bulunan Beyazıt II Camii revak kubbesi pendantifinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarlídır. Rûmîler merkez etrafında iki farklı hat üzerinde dolanırlar. Münhanîli ve dilimli rûmîlerinde yer aldığı hatların dıştaki daireye teğet geçtiği yerlerde agraflar bulunur. Rûmîli hatların dışında dıştaki daireye paralel olan içteki dendanlı hat altı adet beş köşeli yıldızın oluşumunu sağlarken desen içeriindeki renk ayrımı yapma imkânını sağlar.

Fotoğraf 4.74.1. Edirne Beyazıt II Cami Revak Kubbesi Pandantifleri

Katalog No	: 75
Bulunduğu Yer	: Edirne - Beyazıt II Cami
Tarih	: 1488
Malzeme / Teknik	: Sıva Üstü Boya (Kalemişi)
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.75. Edirne Beyazıt II Cami Revak Kubbesi Pendanti

Tanım ve Değerlendirme: Edirne merkezde bulunan Beyazıt II Camii revak kubbesi pendantifinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarludur. Rûmîler merkez etrafında iki farklı hat üzerinde dolanırlar. Münhanîli ve dilimli rûmîlerinde yer aldığı hatların dıştaki daireye teğet geçtiği yerlerde büyük tepelikler bulunur. Sistemin getirisinden kaynaklanan göbekteki boşluk büyük bir penç ile dolgulanmıştır.

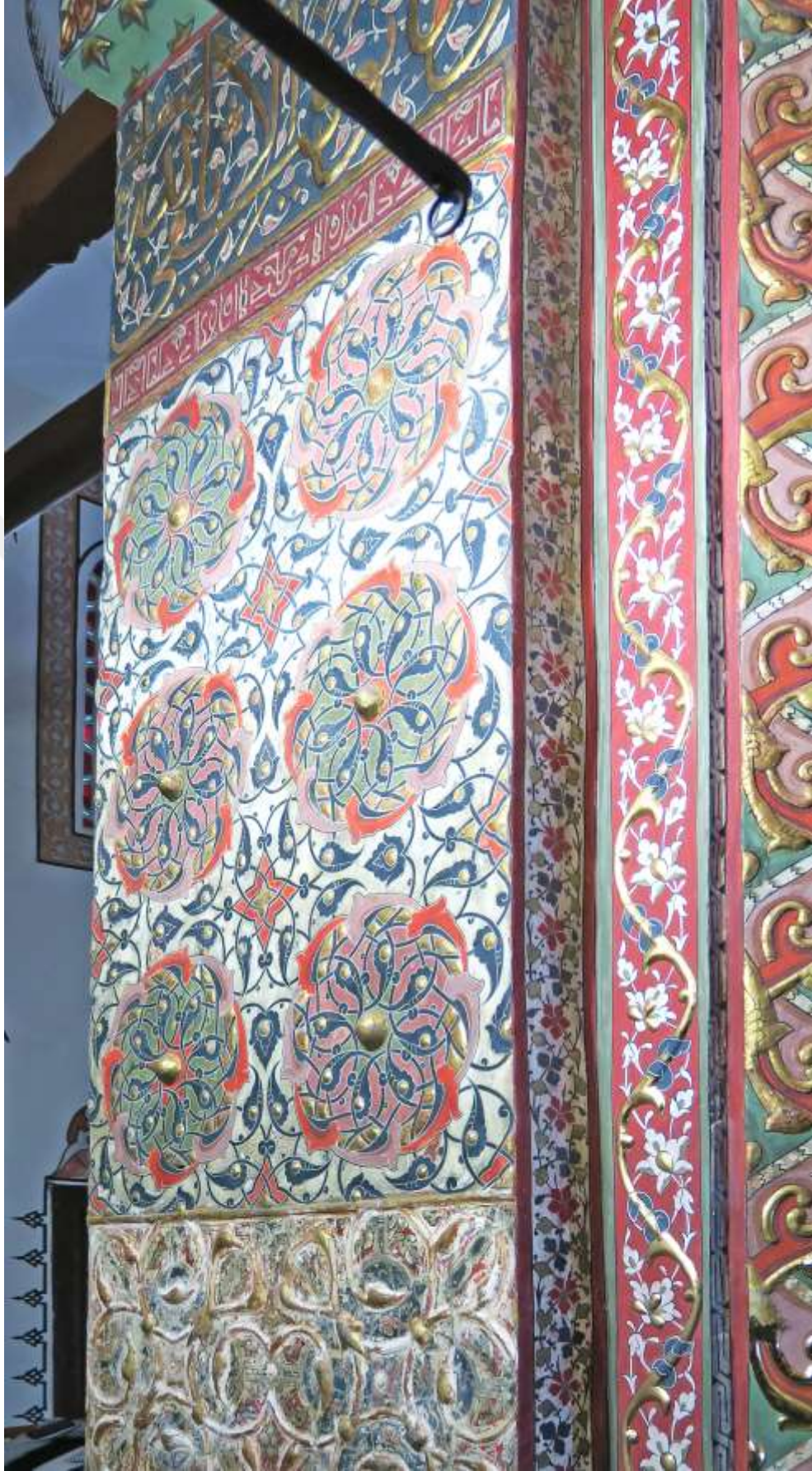
Katalog No	: 76
Bulunduğu Yer	: Konya - Kubbe-i Hadra / Mevlânâ Müzesi
Tarih	: Beyazıt II Devri 1481-1512
Malzeme / Teknik	: Sıva Üstü Boya (Kalemişi)
Sistem Sayısı	: 8

Fotoğraf 4.76. Mevlânâ Müzesi / Kubbe-i Hadra Filpâyesi - Detay

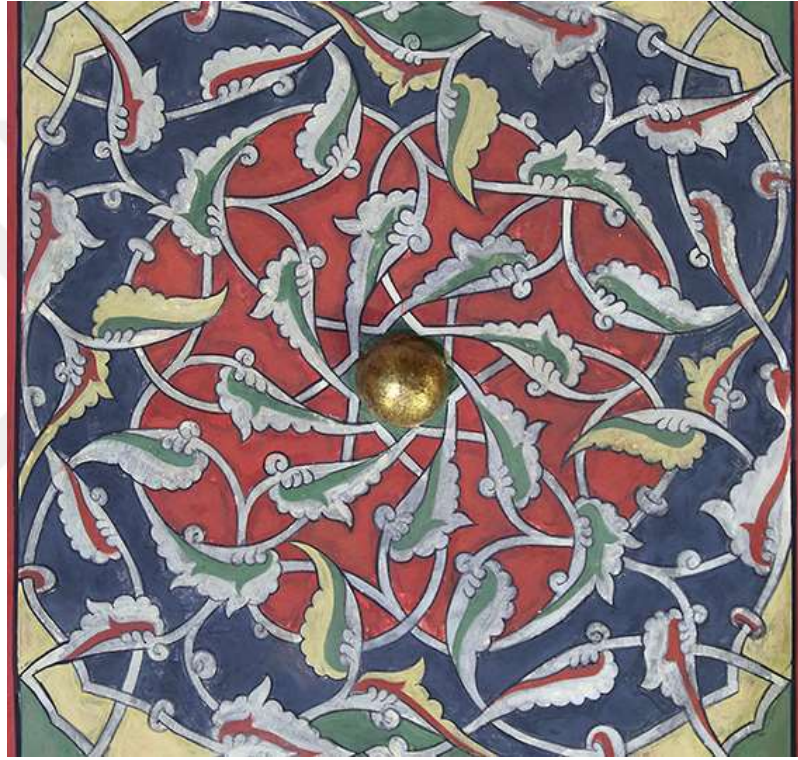
Tanım ve Değerlendirme: Konya'nın Karatay ilçesinde bulunan Mevlânâ Müzesi Kubbe-i Hadra'nın kuzeydoğu yönündeki filpâyenin postnişin kubbesi tarafındaki düz cephe üzerinde yer alan rûmîli kompozisyon sekiz tekrarlıdır.⁷⁹ Merkez etrafında içi içe dolaşan tek hat üzerinde dolanan rûmîler helezonlarla dışa açılarak simetri akslarına tepelik ve yıldızlarla bağlanmışlardır. Böylece desen dört yöne katlanıp çoğaltılabilir (ulama) özelliğe kavuşmuştur.

⁷⁹ M. Semih İrteş, 'Mevlânâ Türbesi Kubbe-i Hadra Kalemişi Restorasyonu'nda Yeni Buluntular (2018-2019)', Lale Dergisi, I, (2020), s.20

Fotoğraf 4.76.1. Mevlânâ Müzesi / Kubbe-i Hadra Filpâyesi

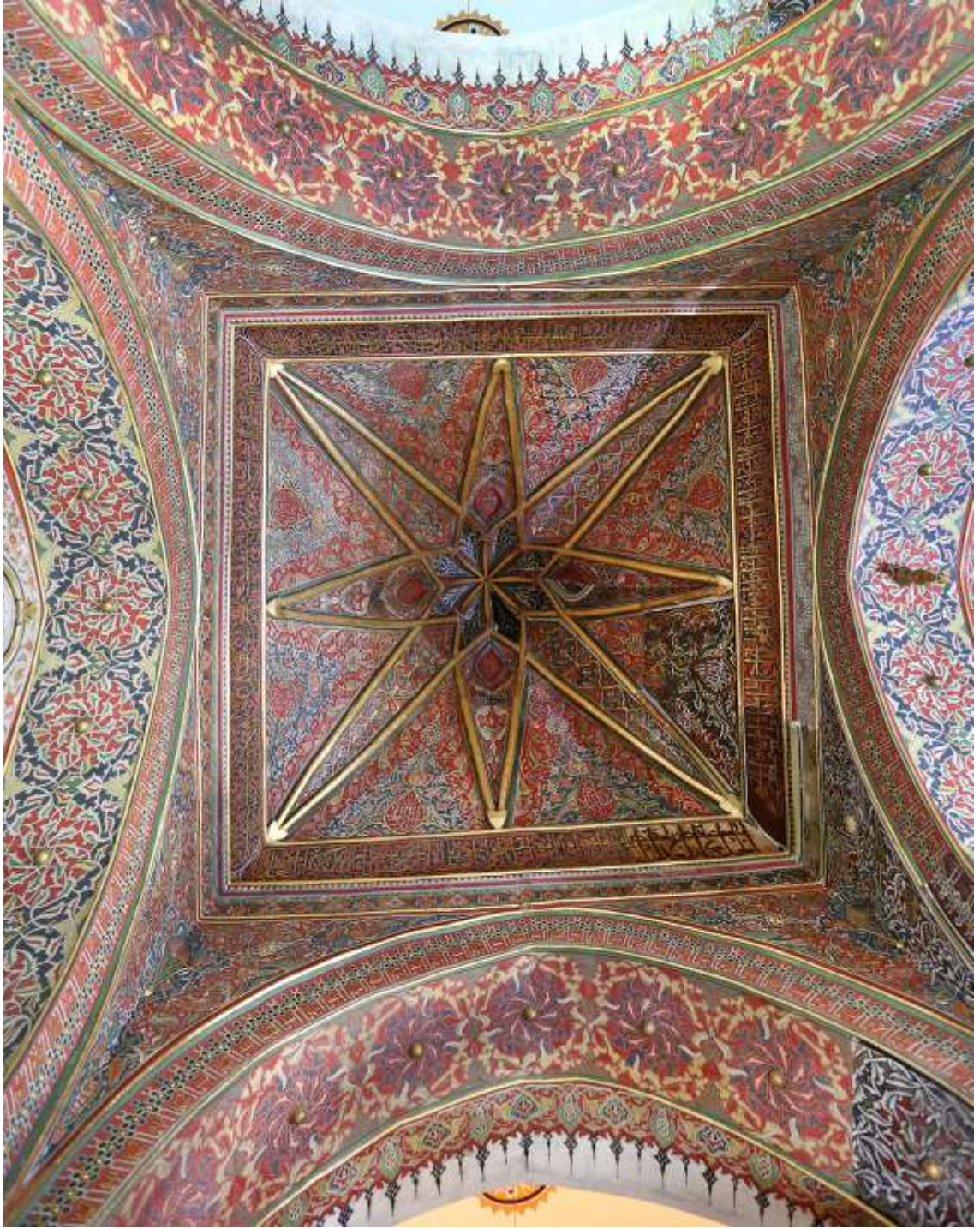
Katalog No	: 77
Bulunduğu Yer	: Konya - Kubbe-i Hadra / Mevlânâ Müzesi
Tarih	: Beyazıt II Devri 1481-1512
Malzeme / Teknik	: Sıva Üstü Boya (Kalemişi)
Sistem Sayısı	: 8

Fotoğraf 4.77. Mevlânâ Müzesi / Kubbe-i Hadra Kemer Altı - Detay

Tanım ve Değerlendirme: Konya'nın Karatay ilçesinde bulunan Mevlânâ Müzesi'ne Kubbe-i Hadra'yı taşıyan kemerlerin alt yüzeyinde bulunan rûmîli kompozisyon sekiz tekrarlıdır. Merkez etrafında iç içe geçen yaylar üzerinde bulunan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar ve atlamalı olarak yeni bir hat ile ayrılarak dışa açılım yaparak simetri eksenini oluşturur ve kompozisyonun ulama olmasını sağlarlar. Kubbeyi taşıyan dört kemer üzerinde bulunan kompozisyonun desenleri aynı olmakla beraber kuzey ve güney kemerin renkleri ile doğu ve batı kemerin renkleri benzerlik gösterir.⁸⁰

⁸⁰ Ali Fuat Baysal, Kubbe-i Hadra Kalemişi Tezyînâtı ve Onarımı, Palet Yayınları, Konya 2020, s. 42.

Fotoğraf 4.77.1. Mevlânâ Müzesi / Kubbe-i Hadra Kemer Altı

Katalog No	: 78
Bulunduğu Yer	: Bursa - Mükrim Hatun Türbesi
Tarih	: 1515
Malzeme / Teknik	: Sıva Üstü Boya (Kalemişi)
Sistem Sayısı	: 4

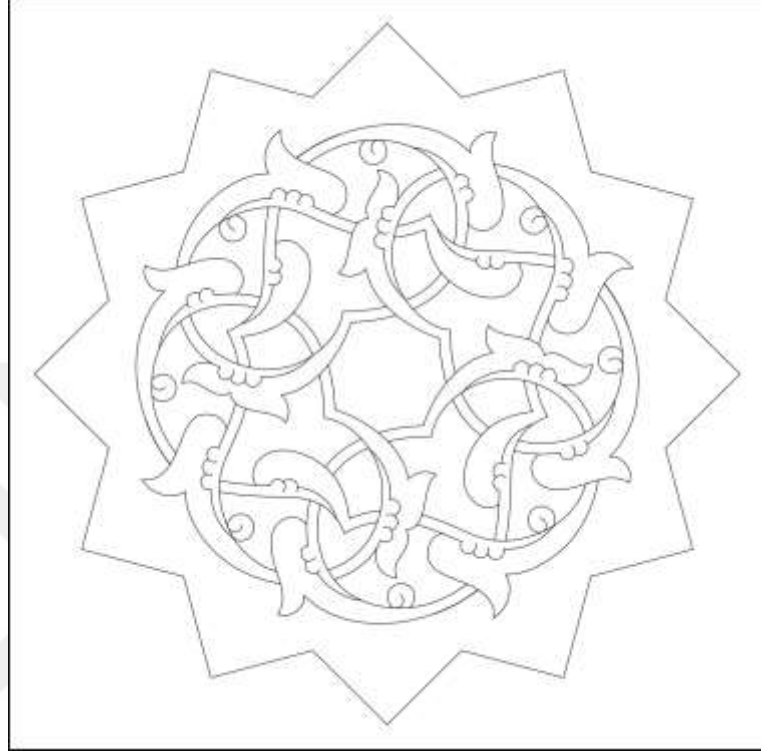

Fotoğraf 4.78. Mükrim Hatun Türbesi Duvarı / Detay

Tanım ve Değerlendirme: Bursa'nın Osmangazi ilçesinde bulunan Muradiye Türbeleri bünyesinde yer alan Mükrim Hatun Türbesi duvarındaki tekrarlı şekilde yazılmış olan Ya Rezzak, Ya Vehhab yazısının göbeğindeki rûmîli kompozisyon dört tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçinde bağlanan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar.

Fotoğraf 4.78.1. Mükrim Hatun Türbesi Duvarı

Çizim 4.78. Mükrim Hatun Türbesi Duvarı

Katalog No	: 79
Bulunduğu Yer	: Rüstem Paşa Türbesi
Tarih	: 1548
Malzeme / Teknik	: Sıva Üstü Boya (Kalemişi)
Sistem Sayısı	6

Fotoğraf 4.79. Rüstem Paşa Türbe Kubbesi / Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Şehzade Külliyesi içerisinde yer alan Rüstem Paşa Türbesi kubbesinde kandil askılarının kubbeye bağlandığı noktalarda bulunan rûmîli kompozisyon altı tekrarludur. Rûmîler merkez etrafında iç içe geçen iki farklı hat üzerinde dolanırlar.

Fotoğraf 4.79.1. Rüstem Paşa Türbe Kubbesi

Katalog No	: 80
Bulunduğu Yer	: Bursa - Ulucamii
Tarih	: 1549
Malzeme / Teknik	: Ahşap Üstü Boya (Kalemişi)
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.80. Bursa Ulucamii Müezzîn Mahfeli Cephesi / Detay

Tanım ve Değerlendirme: Bursa'nın Osmangazi ilçesinde bulunan Ulucamii müezzîn mahfelinin cümle kapı tarafındaki cephesinde ahşap kaplama üzerinde yer alan kandilin içerisindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçinde bağlanan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Kandilin alt ve üst kısmını dolgulamak için ana sistem üzerinden yönleri doğru olmasa da kanat yardımıyla çıkışlar yapılmıştır. Kandil formunun asılı durduğu niş boşluğunun üzerinde yer alan Bursalı şair Rahîmî Pîr Mehmed Çelebi'ye ait kıt'a 1549 (H. 956) yılını vermektedir.⁸¹

⁸¹ Ekrem Hakkı Ayverdi, Osmanlı Mimarısının İlk Devri, İstanbul 1966, s. 411

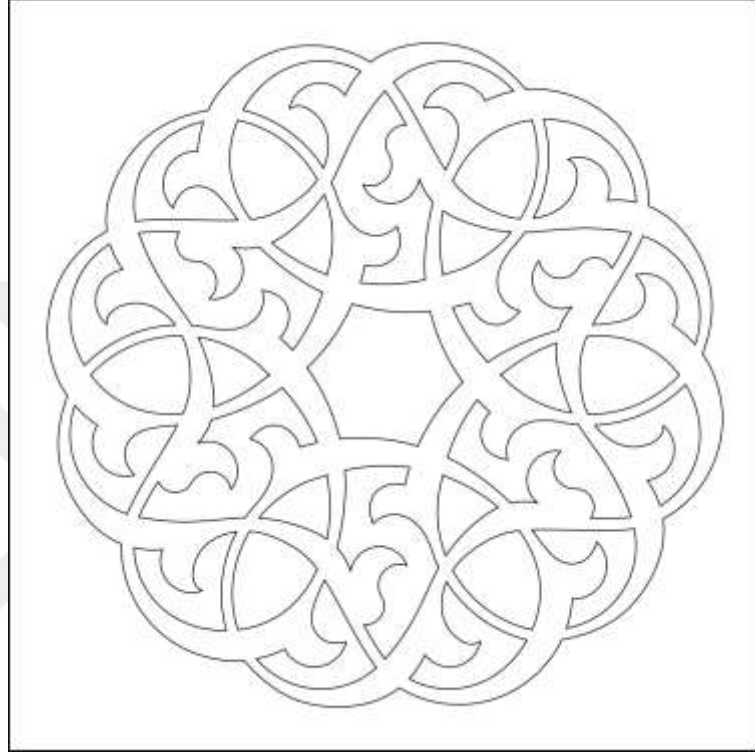
Fotoğraf 4.80.1. Bursa Ulucamii Müezzîn Mahfeli Cephesi

Katalog No	: 81
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Çinili Köşk
Tarih	: 1472
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.81. Çinili Köşk Kapı Kanadı Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde İstanbul Arkeoloji Müzeleri bünyesinde bulunan Çinili Köşk kapı kanadı dikey serende yer alan madenî rozetteki rûmîli kompozisyon altı tekrarludur. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar.

Çizim 4.81. Çinili Köşk Kapı Kanadı

Fotoğraf 4.81.1. Çinili Köşk Kapı Kanadı

Katalog No : 82
Bulunduğu Yer : İstanbul - Çinili Köşk
Tarih : 1472
Malzeme / Teknik : Metal
Sistem Sayısı : 6

Fotoğraf 4.82. Çinili Köşk Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde İstanbul Arkeoloji Müzeleri bünyesinde bulunan Çinili Köşk kapı kanadı dikey serende yer alan madenî kapı tokmağı aynasındaki rûmîli kompozisyon altı tekrarlđdır. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan iç bünyeli rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Merkezdeki sistemi dışarıda tepeliklerle birbirine bağlanan dendan çevreler.

Katalog No : 83
Bulunduğu Yer : İstanbul - Çinili Köşk
Tarih : 1472
Malzeme / Teknik : Metal
Sistem Sayısı : 6

Fotoğraf 4.83. Çinili Köşk Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde İstanbul Arkeoloji Müzeleri bünyesinde bulunan Çinili Köşk kapı kanadı dikey serende yer alan madenî kapı tokmağı aynasındaki rûmîli kompozisyon altı tekrarlđdır. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan iç bünyeli rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar.

Katalog No	: 84
Bulunduğu Yer	: Bursa - Cem Sultan Türbesi
Tarih	: 1474
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.84. Cem Sultan Türbesi Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: Bursa'nın Osmangazi ilçesinde bulunan Muradiye Türbeleri içerisinde yer alan Cem Sultan Türbesi kapı binisi üzerindeki madenî rozet üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Rûmîler birbirinden bağımsız üç hat üzerinde dolanırlar.

Katalog No	: 85
Bulunduğu Yer	: Amasya - Beyazıt II Camii
Tarih	: 1486
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.85. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı Detay

Tanım ve Değerlendirme: Amasya merkezde bulunan Beyazıt II Camii pencere kanadı yatay sereni üzerinde yer alan madenî rozet üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Bir merkez etrafında iç içe geçen altı yayın üzerinde yer alan rûmîler birinci hattı, bu yaylar arasında düğüm şeklinde birbirine bağlanan rûmîler ikinci hattı oluştururlar.

Fotoğraf 4.85.1. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Katalog No	: 86
Bulunduğu Yeri	: Amasya - Beyazıt II Camii
Tarih	: 1486
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.86. Amasya Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: Amasya merkezde bulunan Beyazıt II Camii pencere kanadı yatay sereni üzerinde yer alan madenî rozet üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarludur. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan iç bünyeli rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Merkezdeki sistemi dışarıda tepeliklerle birbirine bağlanan dendan çevreler.

Katalog No	: 87
Bulunduğu Yer	: Edirne - Beyazıt II Camii
Tarih	: 1488
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 3

Fotoğraf 4.87. Edirne Beyazıt II Camii Pencere Kanadı Detay

Tanım ve Değerlendirme: Edirne merkezde bulunan Beyazıt II Camii pencere kanadı yatay sereni üzerinde yer alan madenî rozetteki rûmîli kompozisyon üç tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan iç bünyeli rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Rûmîlerin üzerinde yer aldığı hat altı tekrarlı olmasına rağmen rûmîlerin hat üzerinde münavebeli yerleşiminden dolayı üç tekrarlıdır. Merkezdeki sistemi dışarıda rûmîlerle birbirine bağlanan dendan çevreler.

Fotoğraf 4.87.1. Edirne Beyazıt II Camii Pencere Kanadı

Katalog No	: 88
Bulunduğu Yer	: Edirne - Beyazıt II Camii
Tarih	: 1488
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.88. Edirne Beyazıt II Camii Kapı Kanadı Detay

Tanım ve Değerlendirme: Edirne merkezde bulunan Beyazıt II Camii kapı kanadı yatay sereni üzerinde yer alan madenî rozetteki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan hattı dış tarafına doğru ve içinden geçen ondan bağımsız ikinci rûmî hattı çevreler. Bu iki hattın en dıştaki rûmîleri ile dendan şeklinde bir onikigen elde edilmiştir.

Fotoğraf 4.88.1. Edirne Beyazıt II Camii Kapı Kanadı

Katalog No	: 89
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Küçük Ayasofya Camii
Tarih	: 1497
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.89. Küçük Ayasofya Camii Pencere Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Küçük Ayasofya Camii pencere kanadı yatay sereni üzerinde yer alan madenî rozet üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar.

Katalog No	: 90
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Küçük Ayasofya Camii
Tarih	: 1497
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.90. Küçük Ayasofya Camii Pencere Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Küçük Ayasofya Camii pencere kanadı yatay sereni üzerinde yer alan madenî rozet üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan iç bünyeleri oldukça iri ve yoğun olan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar.

Katalog No : 91
Bulunduğu Yeri : İstanbul - Küçük Ayasofya Camii
Tarih : 1497
Malzeme / Teknik : Metal
Sistem Sayısı : 8

Fotoğraf 4.91. Küçük Ayasofya Camii Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Küçük Ayasofya Camii pencere kanadı yatay sereni üzerinde yer alan madenî rozet üzerindeki rûmîli kompozisyon sekiz tekrarlıdır. Rûmîler merkez etrafında iç içe geçen yaylar üzerinde dolanırlar.

Katalog No	: 92
Bulunduğu Yer	: Konya - Mevlânâ Müzesi Türbe Giriş Kapı Kanadı
Tarih	: 1499
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 8

Fotoğraf 4.92. Mevlânâ Müzesi Türbe Giriş Kapı Kanadı Detay (A. Fuat Baysal'dan)

Tanım ve Değerlendirme: Konya'nın Karatay ilçesinde bulunan Mevlânâ Müzesi Türbe giriş kapısı dikey sereni üzerindeki kapı halkası göbeğinde yer alan madenî rozet üzerindeki rûmîli kompozisyon sekiz tekrarlıdır. Bâb-ı Şerif diye anılan kapının iki kanadında bulunan yarımküre biçimindeki ajurlu rûmîli kompozisyonu bitişik tepelik forma sahip bir bordür çevreler.⁸² Halka burgulu ve ejder başlıdır. Halkayı tutan ve hareketini sağlayan bağlantı elemanı ağzını açan bir ejderi simgeler.

⁸² Haşim Karpuz, TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/Mevlânâ-kulliyesi>, [Erişim tarihi: 13.03.2023].

Fotoğraf 4.92.1. Mevlânâ Müzesi Bâb-ı Şerif Kapısı

Katalog No	: 93
Bulunduğu Yer	: Washington - Freer Gallery
Tarih	: 1500
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.93. Freer Gallery Hamam Tası İçi

Tanım ve Değerlendirme: ABD'nin Washington kentinde bulunan Freer Gallery of Art'da bulunan hamam tasının iç göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarludur. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Müze tarafından 15. yüzyıl sonu 16. yüzyıl başına tarihlenen F1987.13 envanter numarasıyla kayıtlı gümüş tasın çapı 10,9 cm'dir.⁸³ Nurhan Atasoy ve Julian Raby tasın yaklaşık 1500 yılında yapıldığını söylemektedir.⁸⁴

⁸³ https://www.si.edu/object/bowl:fsg_F1987.13, [Erişim tarihi: 16.04.2023].

⁸⁴ Nurhan Atasoy, Julian Raby, Iznik The pottery of Ottoman Turkey, London 1989, s. 80

Fotoğraf 4.93.1. Freer Gallery Hamam Tası

Katalog No : 94
Bulunduğu Yer : Washington - Freer Gallery
Tarih : 1500
Malzeme / Teknik : Metal
Sistem Sayısı : 6

Fotoğraf 4.94. Freer Gallery Hamam Tası Dışı

Tanım ve Değerlendirme: ABD'nin Washington kentinde bulunan Freer Gallery of Art'da bulunan hamam tasının dış göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarlídır. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Tasın iç kısmından farklı olarak rûmîlerin içleri bünyelenmiş, boşluklar pençlerle ve spiral noktalarla dolgulanmıştır. Müzede F1987.13 envanter numarasıyla kayıtlı tasın çapı 10,9 cm'dir.⁸⁵

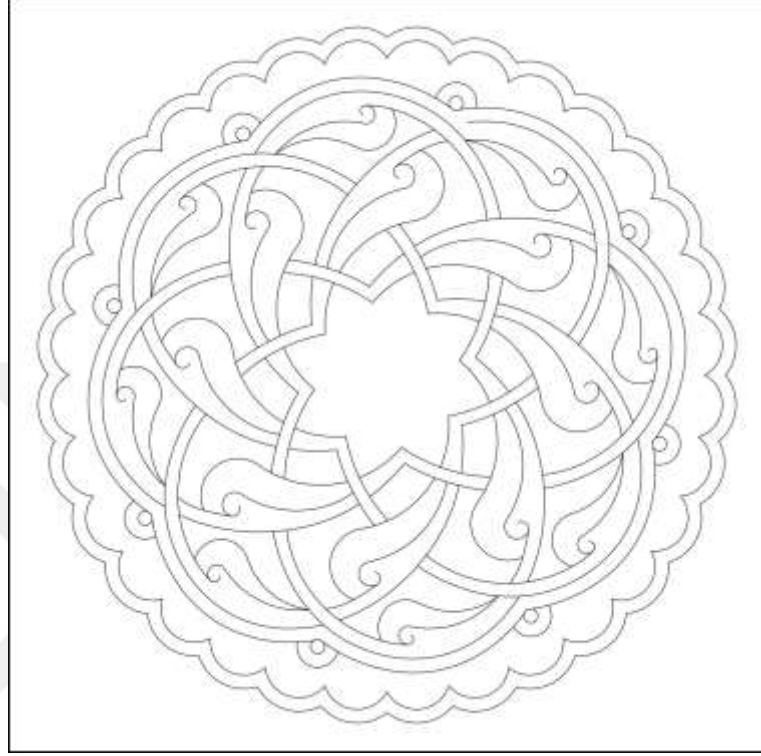
⁸⁵ https://www.si.edu/object/bowl:fsg_F1987.13, [Erişim tarihi: 16.04.2023].

Katalog No	: 95
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Beyazıt II Camii
Tarih	: 1505
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 8

Fotoğraf 4.95. İstanbul Beyazıt II Cami Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Beyazıt II Camii kapı kanadı yatay sereni üzerinde yer alan madenî rozet üzerindeki rûmîli kompozisyon sekiz tekrarlıdır. Rûmîler merkez etrafında iç içe geçen yaylar üzerinde dolanırlar. Kompozisyonu otuz iki dilimli dendan çevrelemektedir.

Çizim 4.95. İstanbul Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Katalog No	: 96
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Beyazıt II Camii
Tarih	: 1505
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.96. İstanbul Beyazıt II Cami Pencere Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul ili Fatih ilçesinde bulunan Beyazıt II Camii kapı kanadı yatay sereni üzerinde yer alan madenî rozet üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Rozetin dış hattını rûmîlerin kendi formları belirlemiştir.

Katalog No	: 97
Bulunduğu Yer	: İstanbul -Sultan Selim Camii
Tarih	: 1522
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.97. Sultan Selim Cami Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul ili Fatih ilçesinde bulunan Sultan Selim Camii kapı kanadı yatay sereni üzerinde yer alan madenî rozet üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Rûmîler merkez etrafında iç içe geçen yaylar üzerinde dolanırlar. Yayların dış çembere teğet geçtiği kısımlarda büyük bir tepelik yer alır. Ayrıca yayların merkezden çıktığı kısımda yer alan rûmîler, hattın gidiş yönüne ters şekilde yerleştirilmiştir.

Katalog No : 98
Bulunduğu Yer : İstanbul - Sultan Selim Camii
Tarih : 1522
Malzeme / Teknik : Metal
Sistem Sayısı : 8

Fotoğraf 4.98. Sultan Selim Cami Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul ili Fatih ilçesinde bulunan Sultan Selim Camii kapı kanadı yatay sereni üzerinde yer alan madenî rozet üzerindeki rûmîli kompozisyon sekiz tekrarlıdır. Rûmîler merkez etrafında iç içe geçen yaylar biçiminde ve tek hat üzerinde dolanırlar. Rozetin dış hattını dendanlar çevrelemiştir.

Katalog No	: 99
Bulunduğu Yer	: İzmit - Çoban Mustafa Paşa Türbesi
Tarih	: 1523
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.99. Çoban Mustafa Paşa Türbesi Kapı Kanadı Detay

Tanım ve Değerlendirme: İzmit ili Gebze ilçesinde bulunan Çoban Mustafa Paşa Türbe kapı kanadı dikey sereni üzerinde yer alan madenî rozet üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Rûmîlerin üzerinde bulunduğu yarım küre biçimindeki kabara ejder başlıklı kapı halkasının ortasında yer alır. Bu ejder başlı kapı halkaları hem cami hem de türbe kapı ve pencere kanatlarında görülür.⁸⁶

⁸⁶ Gökben Ayhan, 'Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'nin Ejder Başlı Kapı ve Pencere Halkaları Hakkında', Uluslararası Çoban Mustafa Paşa Ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu IV Bildirileri, Kocaeli 2018, s. 1672

Fotoğraf 6.99.1. Çoban Mustafa Paşa Türbesi Kapı Kanadı

Katalog No : 100
Bulunduğu Yer : Budapeşte - Macaristan Ulusal Müzesi
Tarih : 1537
Malzeme / Teknik : Metal
Sistem Sayısı : 6

Fotoğraf 4.100. Macaristan Milli Müzesi Hamam Tası

(<https://gyujtemenyek.mnm.hu:443/hu/record/-/record/MNMMUSEUM1451327>)

Tanım ve Değerlendirme: Macaristan'ın Budapeşte kentinde bulunan Macaristan Ulusal Müzesi'nde yer alan tasın iç göbeğindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Müzede App.Jank.178 envanter numarasıyla kayıtlı gümüş tasın çapı 11,9 yüksekliği 3 cm'dir.⁸⁷ Tasda “ Sum Fr. Geor.Wtisni. 1537” yazısı kazılıdır.⁸⁸

⁸⁷ Geza Feher, Macaristan Milli Müzesi'ndeki Türk Sanat Eserleri, çev. Yaşar Yücel, Belleten 197, (1986), s. 583

⁸⁸ Geza Feher, “Osmanlı-Türk Kuyumculuğunun Balkanlar'a Tesiri”, Önasya 56 (1970), s.14.

Katalog No : 101
Bulunduğu Yer : İstanbul - Şehzade Camii
Tarih : 1548
Malzeme / Teknik : Metal
Sistem Sayısı : 6

Fotoğraf 4.101. Şehzade Cami Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Şehzade Camii kapı kanadı yatay sereni üzerinde yer alan madenî rozet üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Rozetin dış hattını rûmîlerin kendi formları belirlemiştir.

Katalog No	: 102
Bulunduğu Yeri	: İstanbul - Şehzade Camii
Tarih	: 1548
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.102. Şehzade Cami Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Şehzade Camii kapı kanadı yatay sereni üzerinde yer alan madenî rozet üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Rozetin dış hattını rûmîlerin kendi formları belirlemiştir.

Katalog No : 103
Bulunduğu Yer : Budapeşte - Macaristan Ulusal Müzesi
Tarih : 16. Yüzyıl
Malzeme / Teknik : Metal
Sistem Sayısı : 6

Fotoğraf 4.103. Macaristan Milli Müzesi Hamam Tası

(<https://gyujtemenyek.mnm.hu:443/hu/record/-/record/MNMMUSEUM1451327>)

Tanım ve Değerlendirme: Macaristan'ın Budapeşte kentinde Macaristan Ulusal Müzesi'nde bulunan tasın iç göbeğinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Müzede 55.448.C. envanter numarasıyla kayıtlı gümüş tasın çapı 14,3 yüksekliği 3,5 cm'dir.⁸⁹ Rûmîli kompozisyonun bulunduğu yarım küre biçimindeki orta kısım dökme demirden yapılmıştır.⁹⁰

⁸⁹ <https://gyujtemenyek.mnm.hu:443/hu/record/-/record/MNMMUSEUM1451327>, [Erişim tarihi: 16.04.2023].

⁹⁰ Geza Feher, Macaristan Milli Müzesi'ndeki Türk Sanat Eserleri, çev. Yaşar Yücel, Belleten 197, (1986), s. 585

Katalog No	: 104
Bulunduğu Yeri	: New York - Metropolitan Museum of Art
Tarih	: 16. Yüzyıl
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.104. Metropolitan Museum of Art / Ayna Detay

Tanım ve Değerlendirme: ABD'nin New York kentinde Metropolitan Museum of Art 'da bulunan aynanın arka yüzünde yer alan kompozisyondaki rûmîli kompozisyon altı tekrarludur. Merkezden 'S' kıvrımlarla çıkan rûmî hattı tekrar merkeze dönerek yeni fakat aynı olan hattın başlangıcını oluşturur. Rûmîlerin haricindeki zeminler yine merkezden çıkan kıvrımlar üzerinde yer alan negatif hatâyîler ile dolgulanmıştır. Demir üzerine altın kakma tekniği ile yapılan ayna müzede 1972.24 envanter numarasıyla kayıtlı ve çapı 12,1 cm'dir.⁹¹

⁹¹ <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/452364>, [Erişim tarihi: 11.02.2023].

Fotoğraf 4.104.1. Metropolitan Museum of Art / Ayna

Katalog No	: 105
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Süleymaniye Camii
Tarih	: 1557
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.105. Süleymaniye Cami Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Süleymaniye Camii kapı kanadı yatay sereni üzerinde yer alan madenî rozet üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Rûmîler merkez etrafında iç içe geçen yaylar vasıtasıyla birbirinden bağımsız hatlar üzerinde dolanırlar. Rozetin dış hattını çevreleyen rûmî hattın dışında ona paralel olarak ötelenmiş ve spiral noktalarla bağlanmış başka bir dış hat çevreler.

Katalog No : 106
Bulunduğu Yer : İstanbul - Edirnekapı Camii
Tarih : 1566
Malzeme / Teknik : Metal
Sistem Sayısı : 6

Fotoğraf 4.106. Edirnekapı Cami Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Edirnekapı Camii kapı kanadı yatay sereni üzerinde yer alan madenî rozet üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Rûmîler merkez etrafında iç içe geçen yaylar biçiminde ve üç hat üzerinde dolanırlar. Rozetin dış hattını rûmîlerin kendi formları belirlemiştir.

Katalog No	: 107
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Sokullu Mehmed Paşa Cami (Kadırga)
Tarih	: 1572
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.107. Sokullu Mehmed Paşa Cami Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Sokullu Mehmed Paşa Camii kapı kanadı dikey sereni üzerinde yer alan madenî rozet üzerindeki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Rûmîler merkez etrafında iç içe geçen yaylar biçiminde ve üç hat üzerinde dolanırlar. Rozetin dış hattını rûmîlerin kendi formları belirlemiştir.

Katalog No	: 108
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Bosnalı İbrahim Paşa Türbesi
Tarih	: 1603
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.108. Bosnalı İbrahim Paşa Türbesi Pencere Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Şehzade Külliyesi içerisinde yer alan Bosnalı İbrahim Paşa Türbesi pencere kanadı dikey sereni üzerinde bulunan kulp aynasındaki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Merkez etrafında iç içe geçen halkalar üzerinde yer alan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar.

Katalog No	: 109
Bulunduğu Yer	: İstanbul - Çinili Cami
Tarih	: 1640
Malzeme / Teknik	: Metal
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.109. Çinili Cami Kapı Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Kösem Valide Sultan Camii diye de anılan Çinili Camii'nin kitabesinden ebced hesabına göre çıkartılan imar tarihi 1640-41'dir.⁹² Camii kapı kanadı dikey sereninde bulunan kulp aynasındaki rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Merkez etrafında iç içe geçen halkalar üzerinde yer alan rûmîler çift hat üzerinde dolanırlar.

⁹² İ. Hakkı Konyalı, Üsküdar Tarihi I, Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1976, s. 132.

Katalog No : 110
Bulunduğu Yer : İstanbul - Çinili Cami
Tarih : 1640
Malzeme / Teknik : Metal
Sistem Sayısı : 6

Fotoğraf 4.110. Çinili Cami Pencere Kanadı

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Çinili Camii pencere kanadı dikey sereninde yer alan kulp aynasındaki rûmîli kompozisyon altı tekrarludur. Merkez etrafında iç içe geçen halkalar üzerinde yer alan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar.

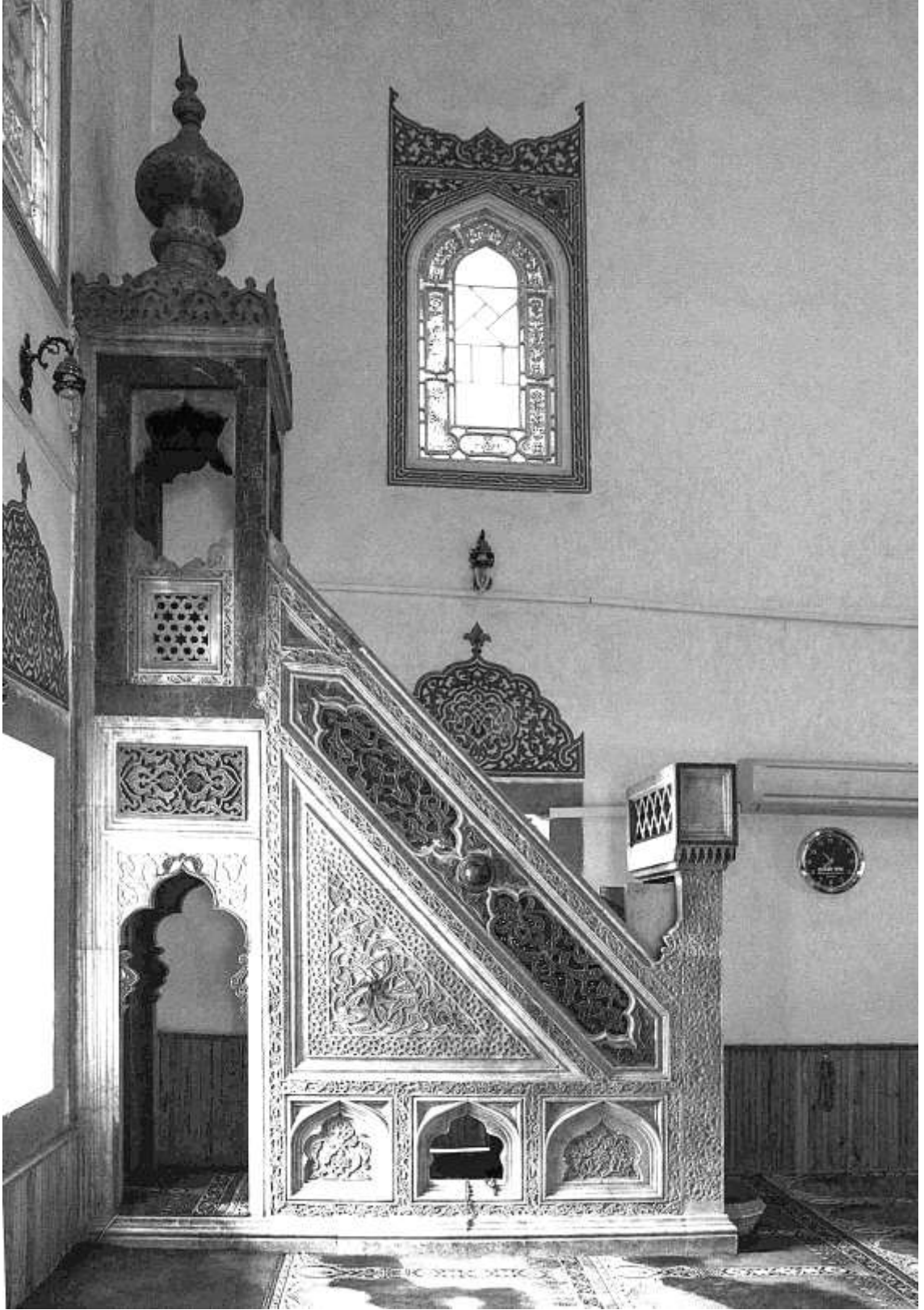
Katalog No	: 111
Bulunduğu Yer	: Amasya - Mehmed Paşa Camii
Tarih	: 1486
Malzeme / Teknik	: Taş
Sistem Sayısı	: 5

Fotoğraf 4.111. Mehmed Paşa Cami Minber Müsellesi

Tanım ve Değerlendirme: Amasya merkezde bulunan II. Bayezid'in oğlu Şehzade Ahmed'in lalası Mehmed Paşa tarafından yaptırılan camii minber müsellesinde bulunan rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır.⁹³ Birbirlerine düğüm biçiminde bağlanan iç bünyeli R-rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar. Birden fazla iç bünye tipine sahip olan rûmîler sistem üzerinden yapılan çıkışlarla müsellesin köşelerine bağlanmışlardır.

⁹³ E. Emine Naza Dönmez, "Amasya'da Türk Dönemi Mimarisinin Gelişimi", Amasya, Yayına Haz. Filiz Özdem, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.208

Fotoğraf 4.111.1 Mehmed Paşa Cami Minberi

Katalog No	: 112
Bulunduğu Yer	: Çanakkale - Gazi Yakup Bey Aile Mezarlığı
Tarih	: 1497
Malzeme / Teknik	: Taş
Sistem Sayısı	: 6

Fotoğraf 4.112. Fatma Hatun Kabri Ayak Taşı / Detay

Tanım ve Değerlendirme: Çanakkale'nin Lapseki ilçesi Çardak beldesinde Yakup Bey Aile Mezarlığında bulunan Fatma Hatun kabri ayak taşı ön yüzünde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarludur.⁹⁴ Birbirlerine düğüm biçinde bağlanan rûmîler tek hat üzerinde dolanırlar.

⁹⁴ Hüseyin Arabacı, "Anadolu'dan Rumeli'ye Türk-İslam Kültürünün İzleri: Çardak Kasabası'ndaki Tarihi ve Kültürel Varlıklar Örneği", Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ, Çanakkale, 31 (2021), s.233.

Fotoğraf 4.112.1. Fatma Hatun Kabri Ayak Taşı

Katalog No	: 113
Bulunduğu Yer	: Medine - Ravza-i Mutahhara Minberi
Tarih	: 1590
Malzeme / Teknik	: Taş
Sistem Sayısı	: 8

Fotoğraf 4.113. Ravza-i Mutahhara Minber Müsellesi

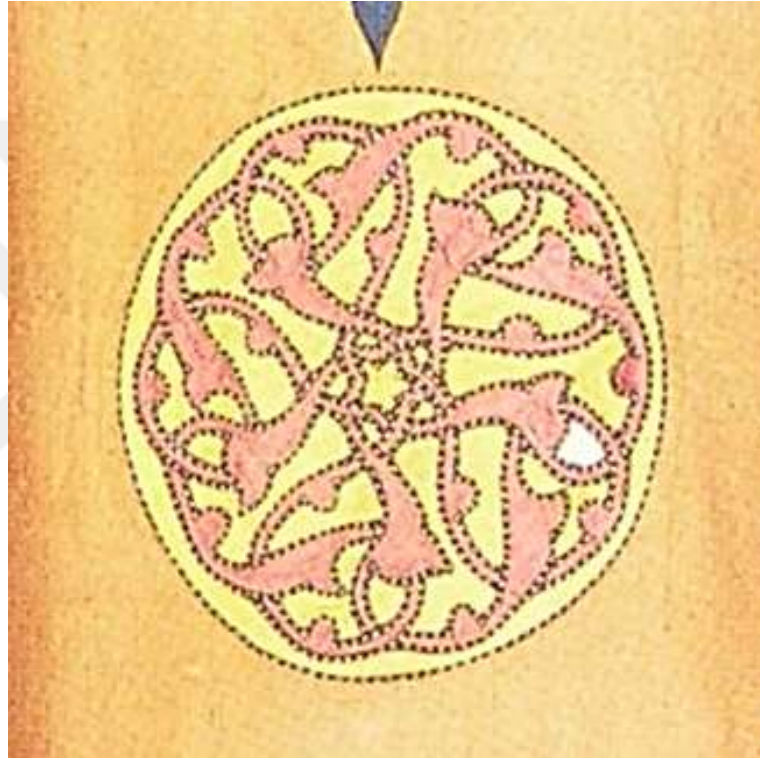
Tanım ve Değerlendirme: Suudi Arabistan'ın Medine şehrinde Ravza-i Mutahhara'nın minber müsellesinde yer alan rûmîli kompozisyon sekiz tekrarlıdır. Rûmîler merkez etrafında iç içe geçen yaylar üzerinde dolanırlar. İri iç bünyeleri olan dilimli rûmîler ajur tekniğinde işlenmiştir. Yaklaşık yedi metre yüksekliğinde olan minber 1590 yılında III. Murad tarafından gönderilmiştir.⁹⁵

⁹⁵ Nebi Bozkurt, Mustafa Sabri Küçükbaşçı, TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mescid-i-nebevi>, [Erişim tarihi: 11.02.2023].

Fotoğraf 4.113.1. Ravza-i Mutahhara Minber

Katalog No : 114
Bulunduğu Yer : İstanbul – Topkapı Sarayı
Tarih : 1479/1513
Malzeme / Teknik : Kumaş
Sistem Sayısı : 5

Fotoğraf 4.114. TS Şehzade Korkut'un Kaftanı Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Topkapı Sarayı 13/829 envanter numarasıyla kayıtlı 148 cm boyundaki kaftanın, müzenin ilk kayıtlarında Şehzade Korkut'a ait olduğu yazılıdır.⁹⁶ Kaftanın iç kısmında iki salbek arasında yer alan madalyon üzerindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Rûmîler merkezden çıkan ve tekrar merkeze dönen 'S' kıvrımlar vasıtasıyla tek hat üzerinde dolanırlar.

⁹⁶Anadolu Medeniyetleri III, Katalog Metni; Filiz Çağman, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul 1983, s. 121

Fotoğraf 4.114.1. TS Şehzade Korkut'un Kaftanı

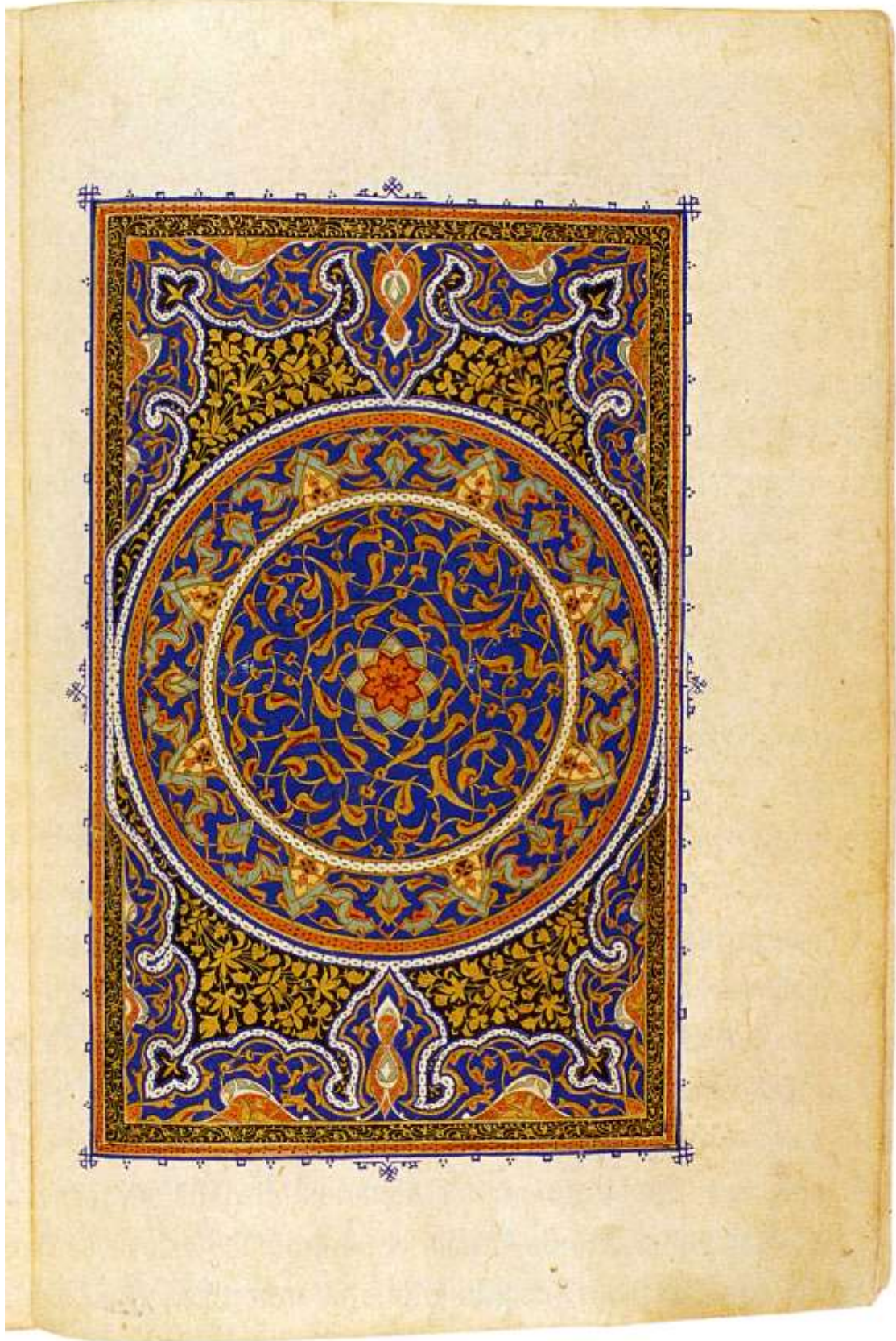
Katalog No : 115
Bulunduğu Yer : İstanbul - TS Ktp. Revan 1726
Tarih : 1435
Malzeme / Teknik : Tezhip
Sistem Sayısı : 4

Fotoğraf 4.115. TS Ktp. Mak'asıdü'l-Elhân – R1726 / Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde Revan 1726 envanter numarasıyla kayıtlı müzikle alakalı olan Makasıd'ül Elhan adlı yazmanın 1b sahifesinde yer alan dairesel formun içindeki rûmîli kompozisyon dört tekrarlıdır.⁹⁷ Kompozisyonun merkezinde yer alan sekiz köşeli yıldızdan dolayı ilk bakışta sekiz tekrarlı zannedilen sistemin dikkatlice incelendiğinde dört tekrarlı olduğu anlaşılır.

⁹⁷ Zeren Tanındı, 'Kitap ve Tezhibi', Osmanlı Uygarlığı 2, Yayına Haz. Halil İnalcık-Günsel Renda, Kültür Bakanlığı, Ankara 2004, s.872

Fotoğraf 4.115.1. TS Ktp. Mak'asidü'l-Elhân – R1726

Katalog No : 116
Bulunduğu Yer : İstanbul - TS Ktp. Revan - 989
Tarih : 1450/80
Malzeme / Teknik : Tezhip
Sistem Sayısı : 5

Fotoğraf 4.116. TS Ktp. Revan – 989 / Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde Revan 989 envanter numarasıyla kayıtlı Kâtibî lakabıyla anılan Şemseddin Muhammed bin Abdullah Nişapurî'nin kasidelerinin bulunduğu ve Dr. Filiz Çağman'ın 1450/80 tarihinde yapıldığını düşündüğü yazmanın 271a sahifesindeki rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır.⁹⁸ Rûmîler merkezden çıkan ve tekrar merkeze dönen 'S' kıvrımlar vasıtasıyla tek hat üzerinde dolanırlar.

⁹⁸ Filiz Çağman, "Sultan Mehmed II Dönemine ait bir Minyatürlü Yazma: Külliyyat-ı Kâtibî," Sanat Tarihi Yıllığı 6, (1974-75), İstanbul 1976, s. 333-46.

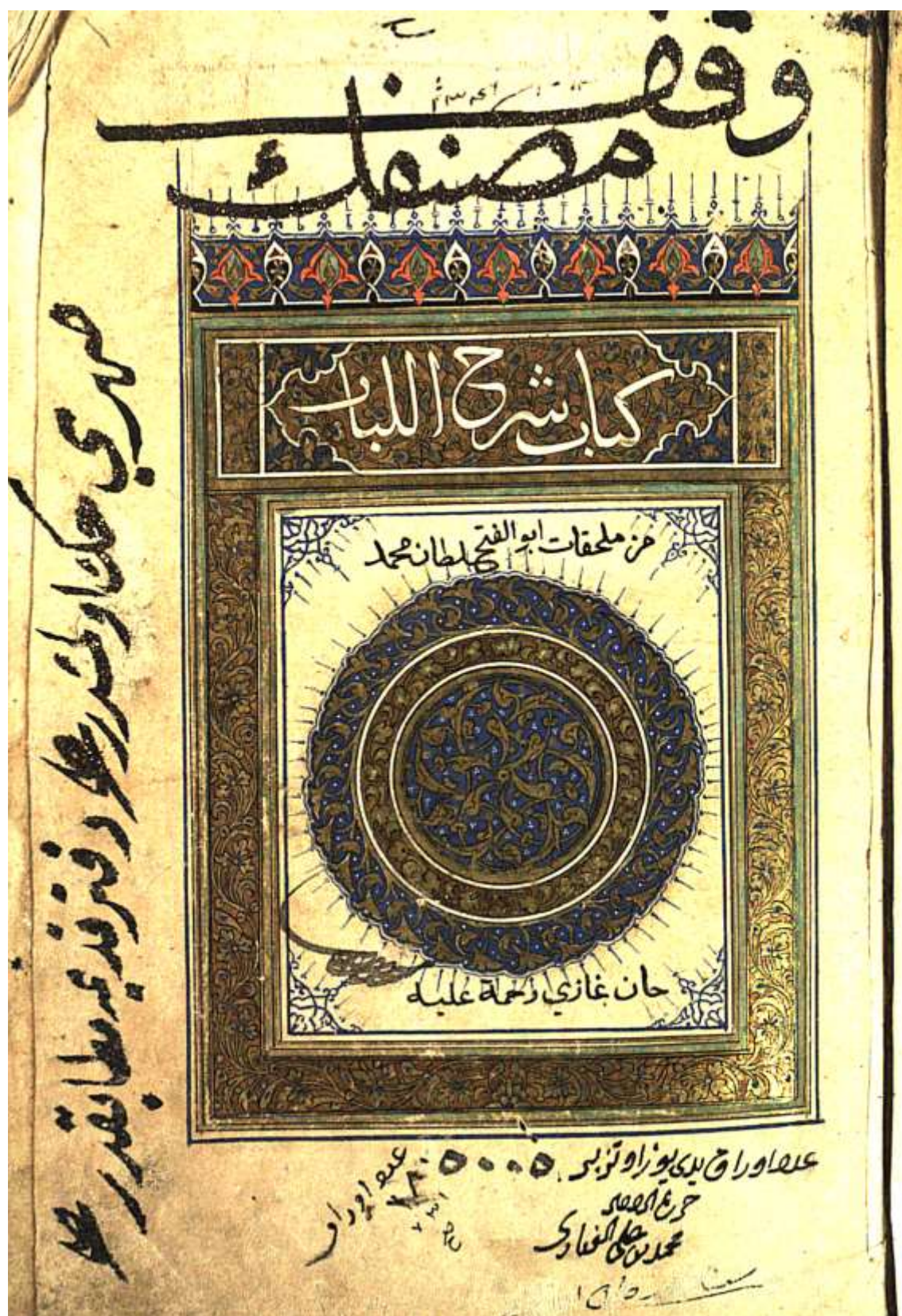
Fotoğraf 4.116.1. TS Ktp. Revan - 989

Katalog No : 117
Bulunduğu Yeri : İstanbul - SYEK Fatih-5004
Tarih : 1455
Malzeme / Teknik : Tezhip
Sistem Sayısı : 6

Fotoğraf 4.117. SYEK Fatih-5004 / Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde Fatih-5004 envanter numarasıyla kayıtlı Şerhu Lubabi'l-elbab isimli yazmanın zahriye sayfasında yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarludur. Rûmîler merkez etrafında halka şeklinde bulunan üç farklı hat üzerinde dolanırlar.

Fotoğraf 4.117.1. SYEK Fatih-5004 / Detay

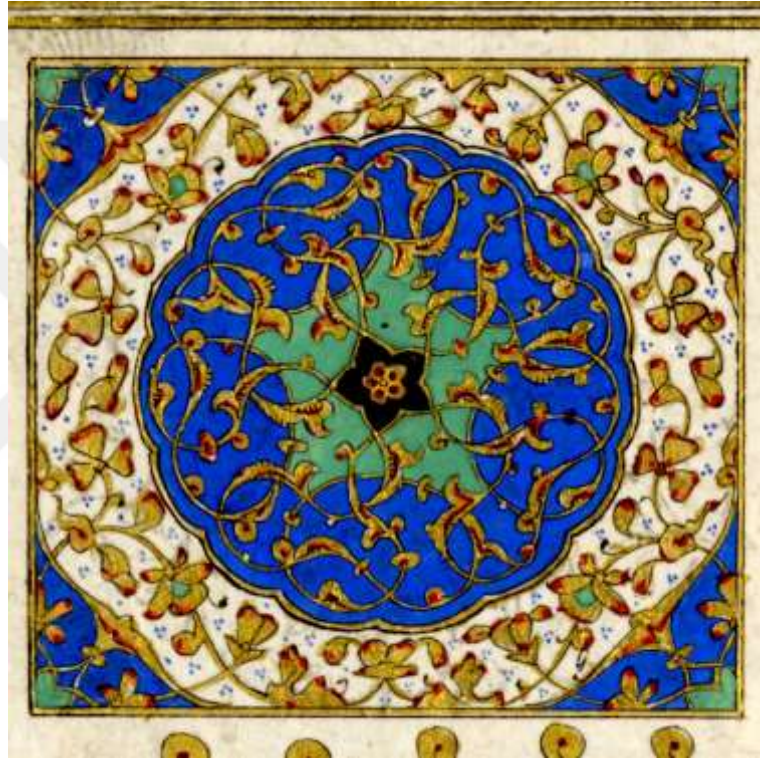
Katalog No : 118

Bulunduğu Yer : İstanbul - SYEK Fazıl Ahmed Paşa - 960

Tarih : 1451/81 (Fatih Devri)

Malzeme / Teknik : Tezhip

Sistem Sayısı : 5

Fotoğraf 4.118. SYEK Fazıl Ahmed Paşa – 960 / Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde Fazıl Ahmed Paşa 960 envanter numarasıyla kayıtlı İbn Cezle'ye ait olan Takvîmü'l-Ebdân fî Tedbîr'l-İnsân isimli Fatih Sultan Mehmed için istinsah edilen yazmanın 2a sahifesinin alt kısmında bulunan koltuklarında yer alan rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır. Rûmîler merkezden çıkan ve düğümler yaparak tekrar merkeze dönen tek hat üzerinde dolanırlar.⁹⁹

⁹⁹ Sultan Fatih'in Şahsi Kitaplığı, Proj. Yön. Muhittin Macit, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2023, s. 44

[illegible]

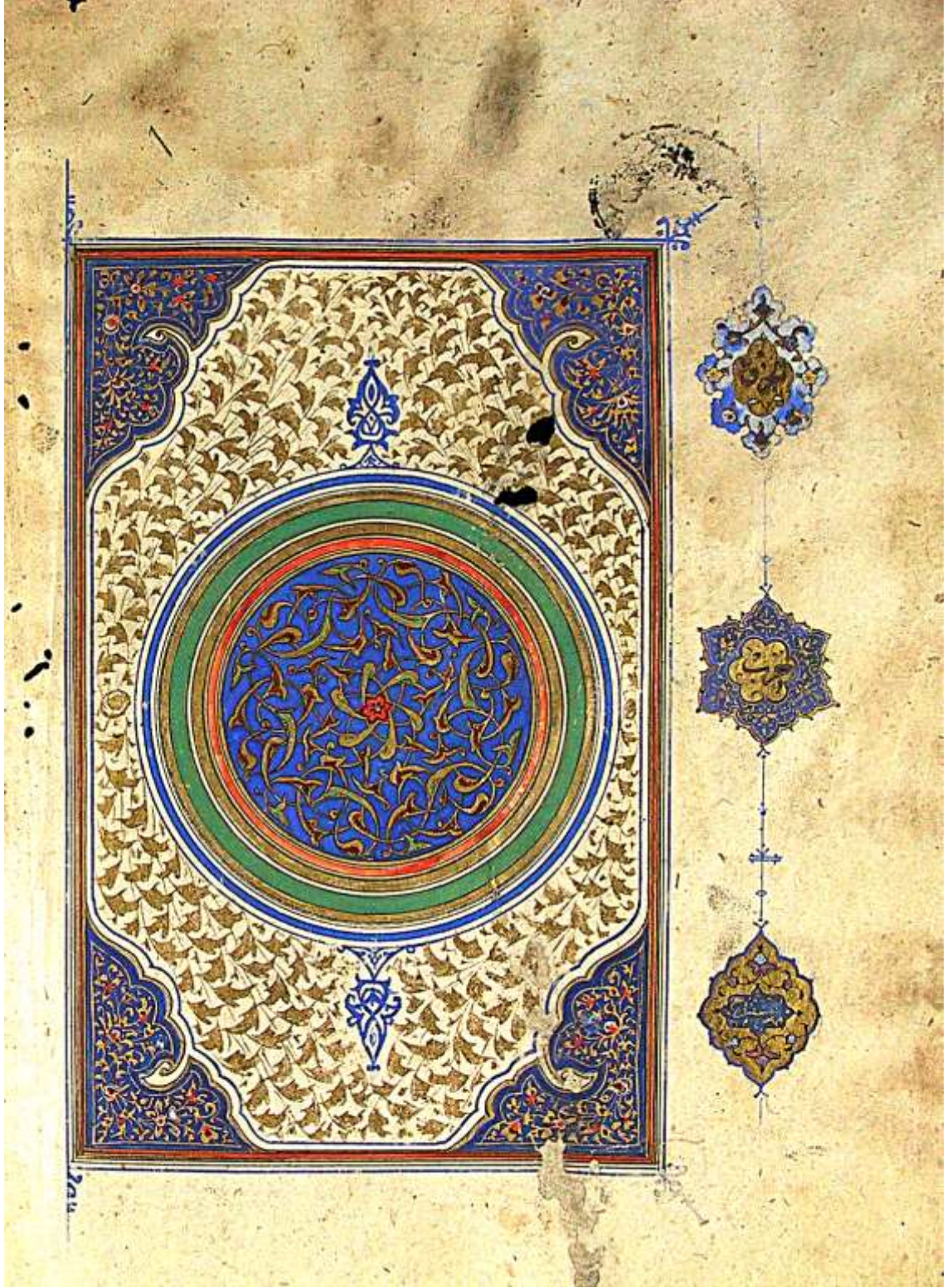
Fotoğraf 4.118.1 SYEK Fazıl Ahmed Paşa - 960

Katalog No : 119
Bulunduğu Yeri : İstanbul - SYEK Lala İsmail Paşa - 406
Tarih : 1451/81 (Fatih Devri)
Malzeme / Teknik : Tezhip
Sistem Sayısı : 6

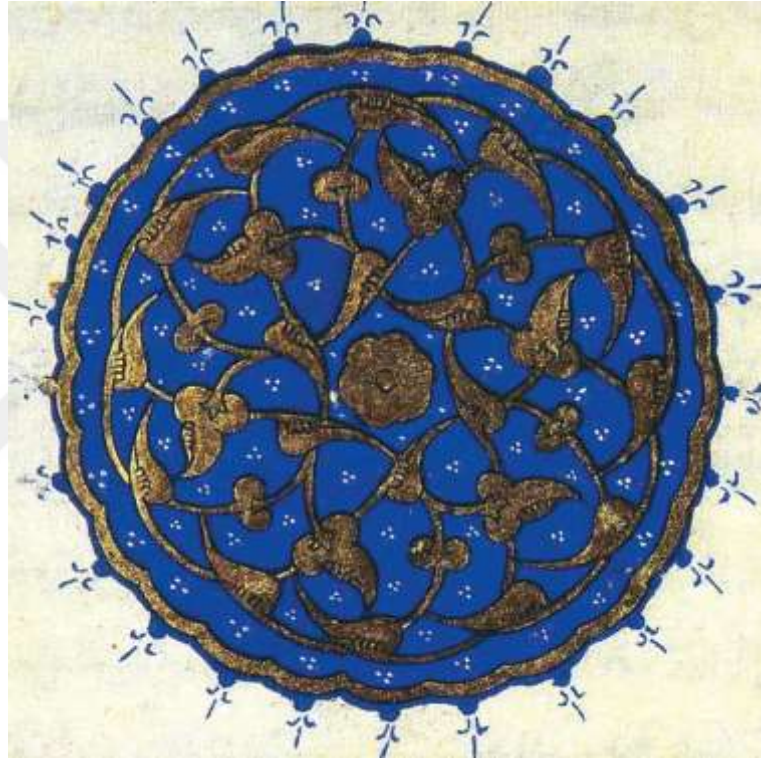
Fotoğraf 4.119. SYEK Lala İsmail Paşa – 406 / Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde Lala İsmail Paşa 406 envanter numarasıyla kayıtlı müellifi belli olmayan Celisü'l-Müştak isimli yazmanın 1b sahifesinde yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarludur. Rûmîler merkezden çıkan ve 'S' kıvrımlar yaparak tekrar merkeze dönen üç hat üzerinde dolanırlar.

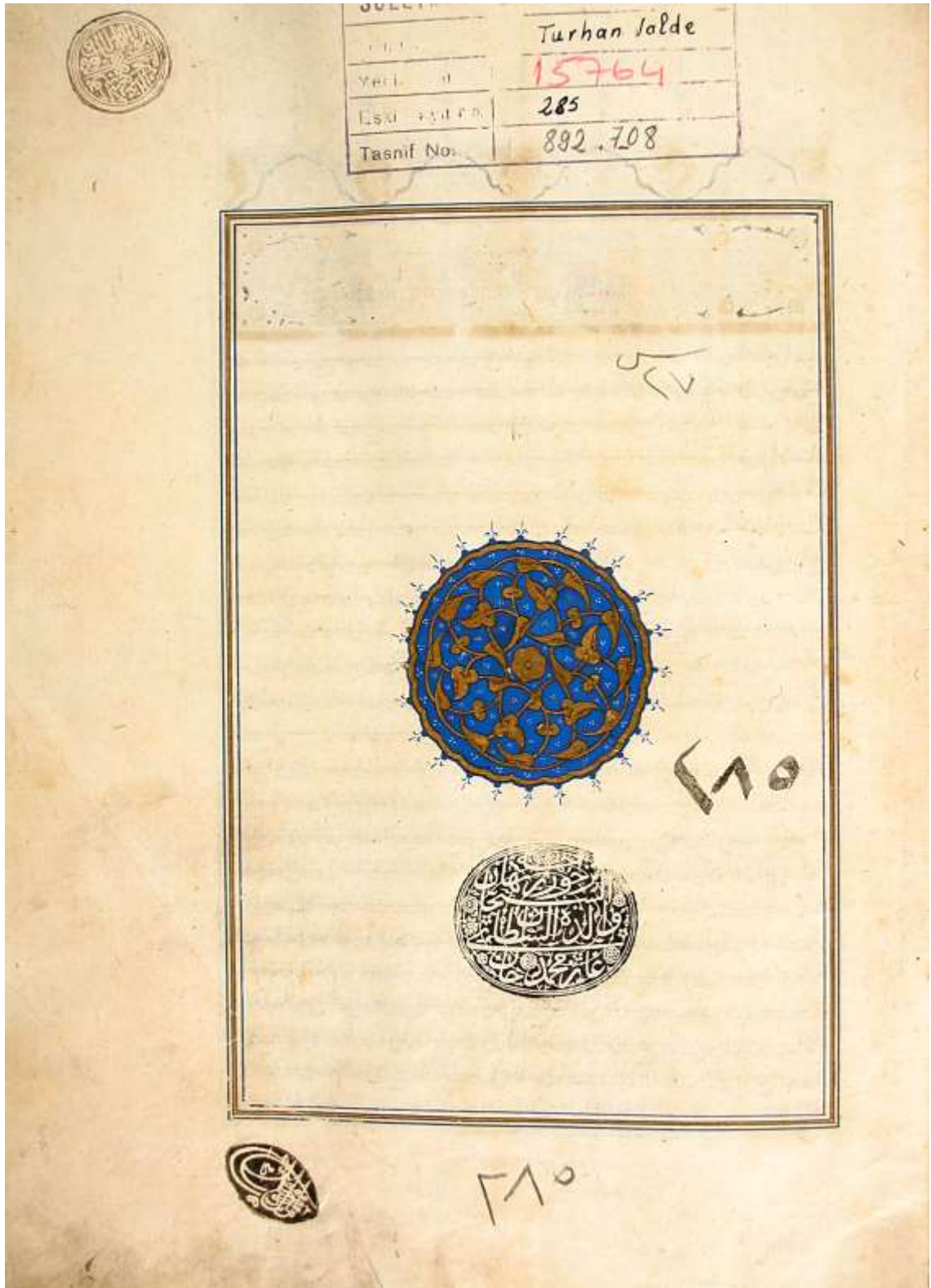
Fotoğraf 4.119.1. SYEK Lala İsmail Paşa - 406

Katalog No : 120
Bulunduğu Yer : İstanbul - SYEK Turhan Valide Sultan - 285
Tarih : 1482
Malzeme / Teknik : Tezhip
Sistem Sayısı : 6

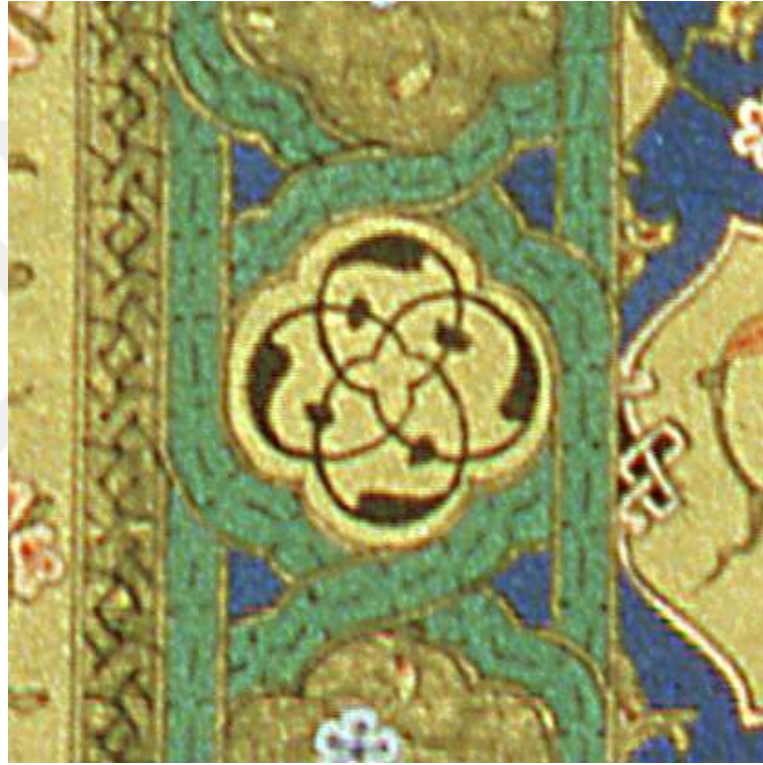
Fotoğraf 4.120. SYEK Turhan Valide Sultan – 285 / Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde Turhan Valide Sultan 285 envanter numarasıyla kayıtlı Ahmed b. Abdullah el Hanefi'ye ait olan El-Muavvel fi Havaşi Şerhi'l-Mutavvel el Kırımı isimli yazmanın zahriye sayfasında yer alan rûmîli kompozisyon altı tekrarlıdır. Rûmîler merkez etrafında birbirinden bağımsız altı adet 'S' kıvrım üzerinde dolanırlar.

Fotograf 4.120.1. SYEK Turhan Valide Sultan - 285

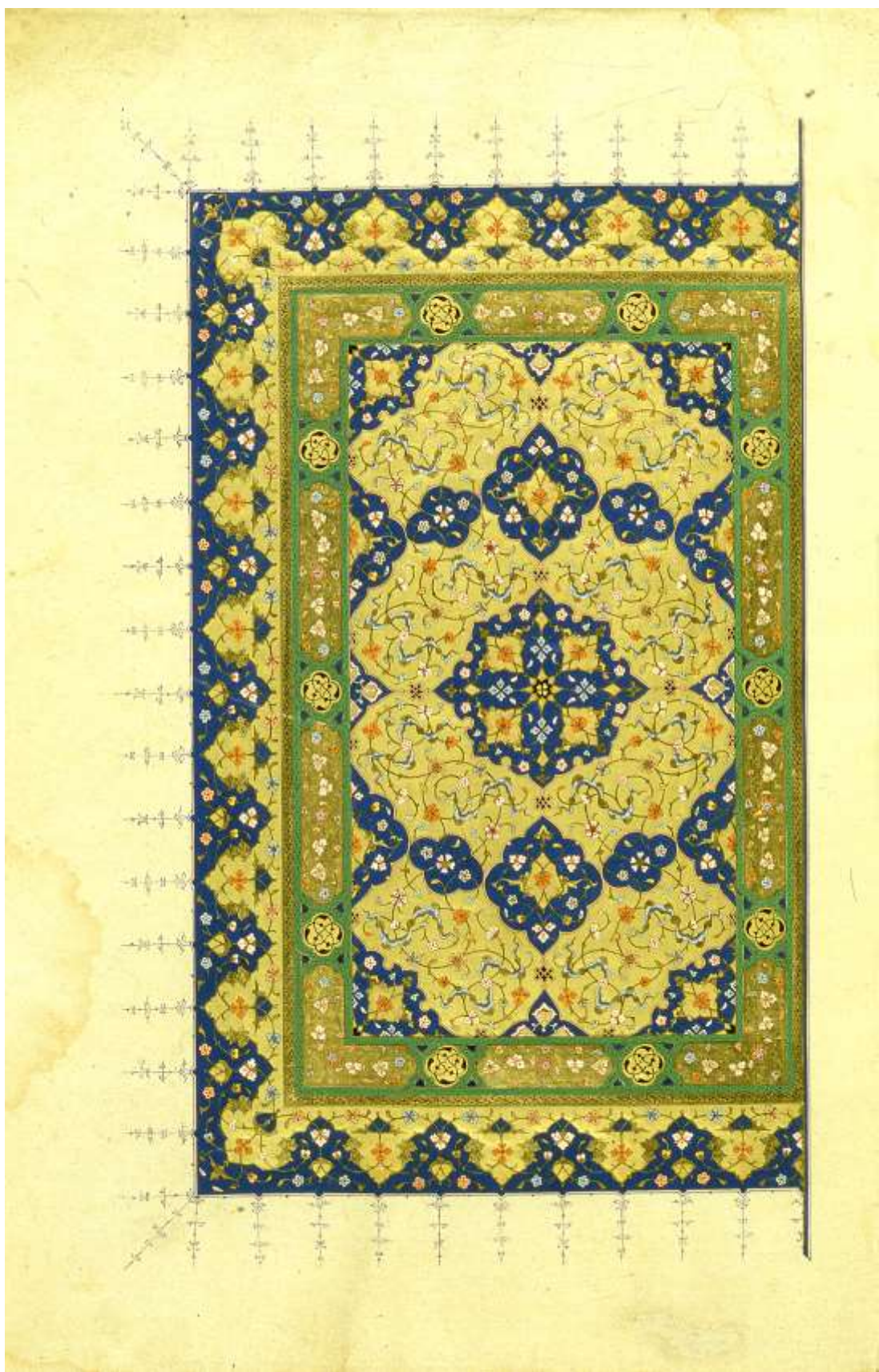
Katalog No : 121
Bulunduğu Yer : İstanbul - TS Ktp. E.H. -71
Tarih : 1499
Malzeme / Teknik : Tezhip
Sistem Sayısı : 4

Fotoğraf 4.121. TS Ktp. E.H. -71 / Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde E.H. 71 envanter numarasıyla kayıtlı Şeyh Hamdullah'ın 1499 tarihinde yazdığı 335 x 235 mm. ebadındaki Kur'an-ı Kerim'in zahriye sayfasında bulunan paftalı bordürün aralarında yer alan rûmîli kompozisyon dört tekrarludur. Rûmîler merkez etrafındaki yaylar vasıtasıyla tek hat üzerinde dolanırlar.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Gülnihal Küpeli, 'Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi (1481-1512)', Hat ve Tezhip Sanatı, Ed. Ali Rıza Özcan, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2009, s.331

Fotoğraf 4.121.1. TS Ktp. E.H. -71

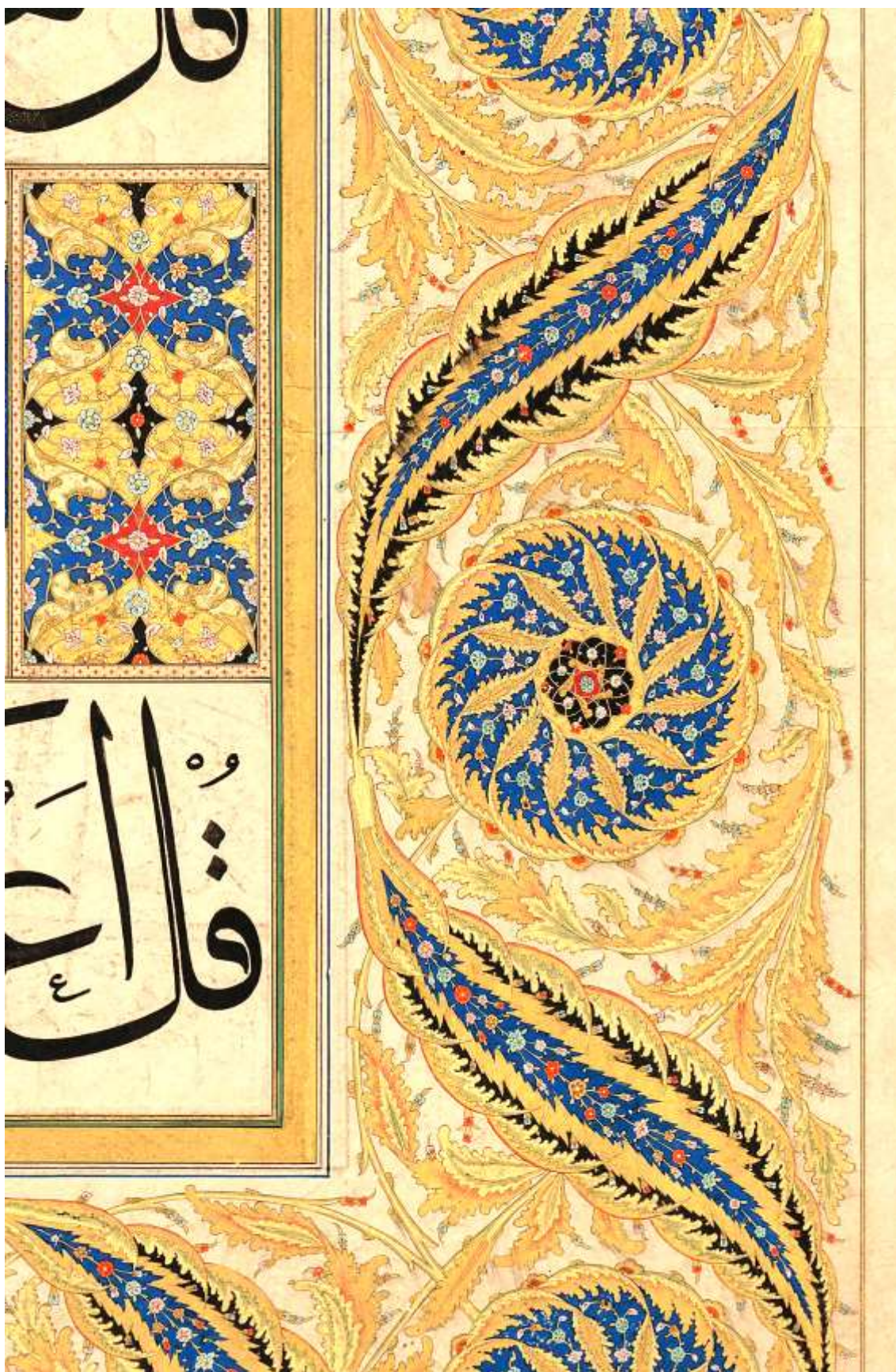
Katalog No : 122
Bulunduğu Yer : İstanbul - TS Ktp. H.S. 5
Tarih : 1596
Malzeme / Teknik : Tezhip
Sistem Sayısı : 5

Fotoğraf 4.122. TS Ktp. H.S.-5 / Detay

Tanım ve Değerlendirme: İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde H.S. 5 envanter numarasıyla kayıtlı Ahmed Karahisârî'ye atfedilen ve 1596 yılında tamamlanan 615 x 455 mm. ebadındaki Kur'an-ı Kerîm'in 299b/300a sayfalarında yer alan sazyolu üslubunda yapılan kenar tezhibindeki yapraklardan yapılan rozetlerin göbeğinde rûmîli kompozisyon beş tekrarlıdır.¹⁰¹ Rûmîler merkez etrafındaki yaylar vasıtasıyla tek hat üzerinde dolanırlar. Rûmî hatlarla kesişen dairesel hatlar üzerinde yer alan pençlerle dolgulanarak on dilimli rozet görünümü kazanmıştır.

¹⁰¹ Filiz Çağman, 'Ahmed Karahisârî'ye Atfedilen Ünlü Kur'an-ı Kerîm', 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi 1991 İstanbul Bildirileri I, Ankara 1995, s. 521

Fotoğraf 4.122.1. TS Ktp. H.S.-5

4.1. Katalog Özet Tablosu

Katalog içerisinde yer alan 122 örnek, katalog numarası, tarih, malzeme, sistem, bulunduğu yer, şehir, fonksiyon ve bir küçük fotoğrafı olmak üzere daha kolay ve sistematik değerlendirme yapabilmek için malzeme ve tekniğe bağlı özet bir tablo oluşturulmuştur. Tablo oluşturulurken malzeme ve teknik, tarih, bulunduğu yer ve sistem sıralaması esas alınmıştır. Malzeme ve teknikte harf sıralaması esas alınırken tarih de eskiden yeniye, sistemde küçükten büyüğe göre sıralanmıştır.

MALZEME VE TEKNİĞE BAĞLI KRONOLOJİK TABLO

NO	TARİH	MALZEME	SİSTEM	BULUNDUĞU YER	ŞEHİR	FONKSİYON	FOTOĞRAF
1	1197	AHŞAP	8	ALÂEDDİN CAMİİ	ANKARA	KAPI	
2	1400	AHŞAP	3	ULU CAMİİ	BURSA	KAPI	
3	1400	AHŞAP	6	ULU CAMİİ	BURSA	KAPI	
4	1400	AHŞAP	5	ULU CAMİİ	BURSA	MİNBER	
5	1400	AHŞAP	6	ULU CAMİİ	BURSA	MİNBER	
6	1426	AHŞAP	5	MURÂDİYE CAMİİ	BURSA	KAPI	
7	1429	AHŞAP	6	HACI BAYRAM VELİ TÜRBESİ	ANKARA	KAPI	
8	1470	AHŞAP	5	İMARET (GEDİK AHMED PAŞA) CAMİ	AFYON	PENCERE KANADI	
9	1474	AHŞAP	5	CEM SULTAN TÜRBESİ	BURSA	KAPI	
10	1451-81	AHŞAP	3	MUKADDES EMANETLER DAİRESİ	İSTANBUL	PENCERE KANADI	
11	1451-81	AHŞAP	4	MUKADDES EMANETLER DAİRESİ	İSTANBUL	PENCERE KANADI	
12	1451-81	AHŞAP	5	MUKADDES EMANETLER DAİRESİ	İSTANBUL	PENCERE KANADI	
13	1486	AHŞAP	5	BEYAZIT II CAMİİ	AMASYA	PENCERE KANADI	

MALZEME VE TEKNİĞE BAĞLI KRONOLOJİK TABLO

NO	TARİH	MALZEME	SİSTEM	BULUNDUĞU YER	ŞEHİR	FONKSİYON	FOTOĞRAF
14	1486	AHŞAP	5	BEYAZIT II CAMİİ	AMASYA	PENCERE KANADI	
15	1486	AHŞAP	5	BEYAZIT II CAMİİ	AMASYA	PENCERE KANADI	
16	1486	AHŞAP	5	BEYAZIT II CAMİİ	AMASYA	PENCERE KANADI	
17	1486	AHŞAP	6	BEYAZIT II CAMİİ	AMASYA	PENCERE KANADI	
18	1486	AHŞAP	6	BEYAZIT II CAMİİ	AMASYA	PENCERE KANADI	
19	1488	AHŞAP	5	BEYAZIT II CAMİİ	EDİRNE	PENCERE KANADI	
20	1488	AHŞAP	5	BEYAZIT II CAMİİ	EDİRNE	PENCERE KANADI	
21	1488	AHŞAP	6	BEYAZIT II CAMİİ	EDİRNE	PENCERE KANADI	
22	1505	AHŞAP	5	BEYAZIT II CAMİİ	İSTANBUL	KAPI	
23	1505	AHŞAP	5	BEYAZIT II CAMİİ	İSTANBUL	KÜRSÜ	
24	1505	AHŞAP	5	BEYAZIT II CAMİİ	İSTANBUL	KÜRSÜ	
25	1505	AHŞAP	6	BEYAZIT II CAMİİ	İSTANBUL	KÜRSÜ	
26	1514	AHŞAP	6	BEYAZIT II TÜRBE	İSTANBUL	KAPI	

MALZEME VE TEKNİĞE BAĞLI KRONOLOJİK TABLO

NO	TARİH	MALZEME	SİSTEM	BULUNDUĞU YER	ŞEHİR	FONKSİYON	FOTOĞRAF
27	1522	AHŞAP	5	SULTAN SELİM CAMİİ	İSTANBUL	KAPI	
28	1548	AHŞAP	5	ŞEHZADE CAMİİ	İSTANBUL	KAPI	
29	1555	AHŞAP	5	RÜSTEM PAŞA TÜRBESİ	İSTANBUL	KAPI	
30	1561	AHŞAP	5	RÜSTEM PAŞA CAMİ	İSTANBUL	KAPI	
31	1577	AHŞAP	5	SELİM II TÜRBESİ	İSTANBUL	PENCERE KANADI	
32	16.YY.	AHŞAP	5	MEVLÂNÂ TÜRBE	KONYA	KAPI	
33	1472	ÇİNİ	6	ÇİNİLİ KÖŞK - TSM	İSTANBUL	KARO	
34	1480	ÇİNİ	4	ÇİNİLİ KÖŞK - TSM	İSTANBUL	EVANİ	
35	1480	ÇİNİ	5	GEMEENTE MUSEUM	LAHEY	EVANİ	
36	1480	ÇİNİ	5	MUSEE NATIONAL DE CERAMIQUE	PARİS	EVANİ	
37	1480-90	ÇİNİ	5	MUSEE NATIONAL DE CERAMIQUE	PARİS	MATARA	
38	15. YY.	ÇİNİ	8	STAATLICHE MUSEEN	BERLİN	EVANİ	
39	1495 1505	ÇİNİ	7	TÜRK İSLAM MÜZESİ	İSTANBUL	EVANİ	

MALZEME VE TEKNİĞE BAĞLI KRONOLOJİK TABLO

NO	TARİH	MALZEME	SİSTEM	BULUNDUĞU YER	ŞEHİR	FONKSİYON	FOTOĞRAF
40	1510	ÇİNİ	6	BRITISH MUSEUM	LONDRA	EVANİ	
41	1510	ÇİNİ	6	KUNTSGEWERBE MUSEUM	BERLİN	EVANİ	
42	1510-20	ÇİNİ	6	ÖMER KOÇ KOLEKSİYONU	İSTANBUL	EVANİ	
43	1510-20	ÇİNİ	6	BRITISH MUSEUM	LONDRA	EVANİ	
44	1520	ÇİNİ	6	GÜLBENKYAN MÜZESİ	LİZBON	EVANİ	
45	1510-20	ÇİNİ	7	VICTORIA & ALBERT MUSEUM	LONDRA	EVANİ	
46	1525	ÇİNİ	6	BRITISH MUSEUM	LONDRA	EVANİ	
47	1530	ÇİNİ	8	VICTORIA & ALBERT MUSEUM	LONDRA	EVANİ	
48	1541	ÇİNİ	8	ULU CAMİİ	ADANA	MİHRAP	
49	1550-5	ÇİNİ	8	VICTORIA & ALBERT MUSEUM	LONDRA	EVANİ	
50	1561	ÇİNİ	12	RÜSTEM PAŞA CAMİ	İSTANBUL	KARO	
51	1560-5	ÇİNİ	7	MUSEE DU LOUVRE	PARİS	EVANİ	
52	1566	ÇİNİ	6	SÜLEYMAN I TÜRBEŞİ	İSTANBUL	KARO	

MALZEME VE TEKNİĞE BAĞLI KRONOLOJİK TABLO

NO	TARİH	MALZEME	SİSTEM	BULUNDUĞU YER	ŞEHİR	FONKSİYON	FOTOĞRAF
53	1309	DERİ	6	SYEK (FATİH 3784)	İSTANBUL	CİLD	
54	1425-50	DERİ	6	TİEM (MS.207)	BURSA	CİLD	
55	1466	DERİ	5	MİLLET KÜTÜPHANESİ (FEYZULLAH EF. 1983)	İSTANBUL	CİLD	
56	1466	DERİ	6	MİLLET KÜTÜPHANESİ (FEYZULLAH EF. 1983)	İSTANBUL	CİLD	
57	1466	DERİ	8	MİLLET KÜTÜPHANESİ (FEYZULLAH EF. 1360)	İSTANBUL	CİLD	
58	1466	DERİ	8	MİLLET KÜTÜPHANESİ (FEYZULLAH EF. 1360)	İSTANBUL	CİLD	
59	1468	DERİ	6	TOPKAPI SARAYI KTP. (A-1672)	İSTANBUL	CİLD	
60	1472	DERİ	3	SYEK (FATİH 3844)	İSTANBUL	CİLD	
61	1472	DERİ	4	SYEK (FATİH 3844)	İSTANBUL	CİLD	
62	15.YY.	DERİ	6	İNEBEY KÜTÜPHANESİ (ULU CAMİ 315)	BURSA	CİLD	
63	15.YY.	DERİ	3	SYEK (AYASOFYA-1930)	İSTANBUL	CİLD	
64	1488	FİLDİŞİ	5	BEYAZIT II CAMİİ	EDİRNE	KAPI KANADI	
65	15.YY.	KAĞIT	5	İÜK (F-1423)	İSTANBUL	DESEN	

MALZEME VE TEKNİĞE BAĞLI KRONOLOJİK TABLO

NO	TARİH	MALZEME	SİSTEM	BULUNDUĞU YER	ŞEHİR	FONKSİYON	FOTOĞRAF
66	15.YY.	KAĞIT	6	İÜK (F-1423)	İSTANBUL	DESEN	
67	15.YY.	KAĞIT	7	İÜK (F-1423)	İSTANBUL	DESEN	
68	15.YY.	KAĞIT	6	TOPKAPI SARAYI KTP. (H-2153)	İSTANBUL	DESEN	
69	15.YY.	KAĞIT	6	TOPKAPI SARAYI KTP. (H-2153)	İSTANBUL	DESEN	
70	15.YY.	KAĞIT	6	TOPKAPI SARAYI KTP. (H-2153)	İSTANBUL	DESEN	
71	14.YY.	KALEMİŞİ	6	ACEM NASUH BEY CAMİ	KONYA	AHŞAP KİRİŞ	
72	1447	KALEMİŞİ	6	ÜÇ ŞEREFELİ CAMİİ	EDİRNE	REVAK KUBBESİ	
73	1485	KALEMİŞİ	5	DÂVUD PAŞA CAMİİ	İSTANBUL	TROMP	
74	1488	KALEMİŞİ	6	BEYAZIT II CAMİİ	EDİRNE	REVAK KUBBE PANDANTİFİ	
75	1488	KALEMİŞİ	6	BEYAZIT II CAMİİ	EDİRNE	REVAK KUBBE PANDANTİFİ	
76	1481 1512	KALEMİŞİ	8	MEVLÂNÂ MÜZESİ KUBBE-İ HADRA	KONYA	FİL PAYE	
77	1481 1512	KALEMİŞİ	8	MEVLÂNÂ MÜZESİ KUBBE-İ HADRA	KONYA	KUBBE KEMERİ	
78	1515	KALEMİŞİ	4	MÜKRİME HATUN TÜRBESİ	BURSA	CEPHE DUVARI	

MALZEME VE TEKNİĞE BAĞLI KRONOLOJİK TABLO

NO	TARİH	MALZEME	SİSTEM	BULUNDUĞU YER	ŞEHİR	FONKSİYON	FOTOĞRAF
79	1548	KALEMİŞİ	6	RÜSTEM PAŞA TÜRBESİ	İSTANBUL	KUBBE GÖBEĞİ	
80	1549	KALEMİŞİ	6	ULU CAMİİ	BURSA	MÜEZZİN MAHFEL CEPHESİ	
81	1472	METAL	6	ÇİNİLİ KÖŞK - TSM	İSTANBUL	KAPI	
82	1472	METAL	6	ÇİNİLİ KÖŞK - TSM	İSTANBUL	KAPI	
83	1472	METAL	6	ÇİNİLİ KÖŞK - TSM	İSTANBUL	KAPI	
84	1474	METAL	6	CEM SULTAN TÜRBESİ	BURSA	KAPI	
85	1486	METAL	5	BEYAZIT II CAMİİ	AMASYA	PENCERE KANADI	
86	1486	METAL	6	BEYAZIT II CAMİİ	AMASYA	PENCERE KANADI	
87	1488	METAL	6	BEYAZIT II CAMİİ	EDİRNE	KAPI	
88	1488	METAL	7	BEYAZIT II CAMİİ	EDİRNE	KAPI	
89	1497	METAL	6	KÜÇÜK AYASOFYA CAMİİ	İSTANBUL	PENCERE KANADI	
90	1497	METAL	6	KÜÇÜK AYASOFYA CAMİİ	İSTANBUL	PENCERE KANADI	
91	1497	METAL	8	KÜÇÜK AYASOFYA CAMİİ	İSTANBUL	PENCERE KANADI	

MALZEME VE TEKNİĞE BAĞLI KRONOLOJİK TABLO

NO	TARİH	MALZEME	SİSTEM	BULUNDUĞU YER	ŞEHİR	FONKSİYON	FOTOĞRAF
92	1499	METAL	8	MEVLÂNÂ MÜZESİ	KONYA	KAPI KANADI	
93	1500	METAL	6	FREER GALLERY	WASHINGTON	HAMAM TASI	
94	1500	METAL	6	FREER GALLERY	WASHINGTON	HAMAM TASI	
95	1505	METAL	6	BEYAZIT II CAMİİ	İSTANBUL	KAPI	
96	1505	METAL	8	BEYAZIT II CAMİİ	İSTANBUL	KAPI	
97	1522	METAL	6	SULTAN SELİM CAMİİ	İSTANBUL	KAPI	
98	1522	METAL	8	SULTAN SELİM CAMİİ	İSTANBUL	KAPI	
99	1523	METAL	6	ÇOBAN MUSTAFA PAŞA TÜRBE	GEBZE/İZMİT	KAPI	
100	1537	METAL	6	MACARİSTAN ULUSAL MÜZESİ	BUDAPEŞTE	HAMAM TASI	
101	1548	METAL	6	ŞEHZADE CAMİİ	İSTANBUL	KAPI	
102	1548	METAL	6	ŞEHZADE CAMİİ	İSTANBUL	KAPI	
103	16. YY.	METAL	6	MACARİSTAN ULUSAL MÜZESİ	BUDAPEŞTE	HAMAM TASI	
104	16. YY.	METAL	6	METROPOLİTAN MUSEUM OF ART	NEW YORK	AYNA	

MALZEME VE TEKNİĞE BAĞLI KRONOLOJİK TABLO

NO	TARİH	MALZEME	SİSTEM	BULUNDUĞU YER	ŞEHİR	FONKSİYON	FOTOĞRAF
105	1557	METAL	5	SÜLEYMANİYE CAMİİ	İSTANBUL	KAPI	
106	1566	METAL	6	EDİRNEKAPI CAMİİ	İSTANBUL	KAPI	
107	1572	METAL	6	SOKULLU MEHMED PAŞA CAMİİ	İSTANBUL	KAPI	
108	1603	METAL	6	BOSNALI İBRAHİM PAŞA TÜRBESİ	İSTANBUL	KAPI	
109	1640	METAL	6	ÇİNİLİ CAMİ	İSTANBUL	KAPI	
110	1640	METAL	6	ÇİNİLİ CAMİ	İSTANBUL	KAPI	
111	1486	TAŞ	5	MEHMED PAŞA CAMİİ	AMASYA	MİNBER	
112	1497	TAŞ	6	GAZİ YAKUP BEY AİLE MEZARLIĞI	ÇANAKKALE	MEZAR TAŞI	
113	1590	TAŞ	8	RAVZA-İ MUTAHHARA	MEDİNE	MİNBER	
114	1479 1513	TEKSTİL	5	TOPKAPI SARAYI	İSTANBUL	KAFTAN	
115	1435	TEZHİP	4	TOPKAPI SARAYI KTP. (REVAN-1726)	İSTANBUL	YAZMA ESER	
116	1450-80	TEZHİP	5	TOPKAPI SARAYI KTP. (REVAN - 989)	İSTANBUL	YAZMA ESER	
117	1455	TEZHİP	6	SYEK (FATİH-5004)	İSTANBUL	YAZMA ESER	

MALZEME VE TEKNİĞE BAĞLI KRONOLOJİK TABLO

NO	TARİH	MALZEME	SİSTEM	BULUNDUĞU YER	ŞEHİR	FONKSİYON	FOTOĞRAF
118	1451-81	TEZHİP	5	SYEK (FAZIL AHMET PAŞA 960)	İSTANBUL	YAZMA ESER	
119	1451-81	TEZHİP	6	SYEK (LALA İSMAİL PAŞA-406)	İSTANBUL	YAZMA ESER	
120	1482	TEZHİP	6	SYEK (TURHAN VALİDE-285)	İSTANBUL	YAZMA ESER	
121	1499	TEZHİP	4	TOPKAPI SARAYI KTP. (E.H. 71)	İSTANBUL	YAZMA ESER	
122	1596	TEZHİP	5	TOPKAPI SARAYI KTP. H.S. 5	İSTANBUL	YAZMA ESER	

5. DEĞERLENDİRME

Araştırma konusu kendi içerisinde malzeme, teknik, sistem, bölge gibi birçok farklı hususiyetleri barındırdığından ayrı başlıklar halinde değerlendirilmesi tercih edilmiştir. Bu bağlamda değerlendirme; Kronoloji, Malzeme ve Teknik, Tipoloji, Bölgesel, Atölye ve Sanatkârlar, Anlam ve Sembolizm başlıkları altında yapılmıştır.

5.1. Kronoloji

Çalışmamızın giriş bölümünün yöntem kısmında belirttiğimiz gibi kronoloji, malzeme ve teknik sınıflaması içinde dikkate alınmıştır. Böylece kendi malzeme tipi içerisinde değerlendirme ve mukayese etme imkânı daha kolay hale gelmiştir.

Ahşap örnekler arasında tespit edebildiğimiz ilk örnek Gönül Öney tarafından 1197'ye tarihlenen ve bugün Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunan Ankara Alâeddin Camii pencere kanadıdır. Rüstem Bozer'e göre bu pencere kanadı üslubu cihetiyle daha geç devre aittir.¹⁰² 15. yüzyılın hemen başında 1400 yılına ait Bursa Ulucamii'nde ikisi minber müsellesinde ikisi cümle kapısı kanatlarında olmak üzere dört adet örnek mevcuttur. Yine Bursa'da 1426 yılında inşa edilen Murâdiye Camii kapısında bir örnek bulunur. Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunan Hacı Bayrâm-ı Veli Türbesi'ne ait kapı kanadı da 1429 yılına aittir. 1470 yılına ait Gedik Ahmed Paşa Camii pencere kanadı, 1474 Cem Sultan Türbesi kapı kanadı ve Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi havuzlu bölümde bulunan pencere kanadında yer alan üç örnek Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) dönemine aittir. 1486 yılına ait Amasya Beyazıt II Camii pencere kanatlarında bulunan altı örnek, 1488 Edirne Beyazıt II Camii pencere kanatlarında bulunan üç örnek, 1488 İstanbul Beyazıt II Camii kürsüsünde üç, kapı kanadında bir olmak üzere toplam dört örnek Bayezid II (1481-1512) dönemine ait örneklerdir. 1514 yılında tamamlanan Beyazıt II Türbesi kapı kanadındaki örnek Yavuz Sultan Selim (1512-1520) döneminde rastlayabildiğimiz tek ahşap örnektir. 1522 yılına ait Sultan Selim Camii kapı kanadı, 1548 Şehzade Camii kapı kanadı, 1555 Rüstem Paşa Türbesi kapı kanadı, 1561 Rüstem Paşa Camii kapı kanadında bulunan örnekler Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566) dönemine ait örneklerdir. Mevlânâ Müzesinde tam olarak tarihlenemeyen fakat 16. yüzyıla ait olduğu düşünülen kapı kanadında bir örnek mevcuttur. Son olarak 1577 yılına

¹⁰² Nusret Çam-Ayşe Ersay, Ankara Muhyiddin Mesud (Alâeddin Camii)'nin İlk Şekli Ve Türk Mimarisindeki Yeri, Vakıflar Dergisi, 38 (2012), s. 22

ait Selim II Türbesi pencere kanadında yer alan örnek tespit edebildiğimiz son ahşap üzerindeki örnektir.

Çalışmamızın katalog bölümünde ilki 1197 ve sonuncusu 1577 yılına ait 32 adet ahşap örnek vardır. 1400 yılında Bursa Ulucamii ile başlayan görülme sıklığı Kanunî döneminin bitişiyle sona ermiştir. Tespit edebildiğimiz örneklerin yarısından fazlasının Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) ve Bayezid II (1481-1512) dönemine ait olduğu görülmüştür.

Araştırmamızın katalog bölümünde İznik çinisi karo ve evaniler bir arada verilmiştir. Çini üzerinde tespit edebildiğimiz ilk örnek 1472 yılına ait İstanbul Arkeoloji Müzeleri içerisinde yer alan Çinili Köşk'ün selsebilli odası duvar çinilerinde bulunan örnektir. Yine bu müzede 41/8¹⁰³ envanter numarasıyla bulunan evani, Haags Gemeente Museun'da OCI 6-36¹⁰⁴ envanter numarasıyla bulunan evani, Musee National De Ceramique'de 4759¹⁰⁵ envanter numarasıyla bulunan evani, Musee National De Ceramique'de 15472¹⁰⁶ envanter numarasıyla bulunan matara, Staatliche Museen'da I.349 envanter numarasıyla bulunan evani parçası 15. yüzyıl sonlarına tarihlenen örneklerdir. Türk İslam Eserleri Müzesi'nde 801¹⁰⁷ envanter numarasıyla bulunan evani, British Museum'da G.2¹⁰⁸ envanter numarasıyla bulunan evani, Kuntsgewerbe Museum'da 89,120¹⁰⁹ envanter numarasıyla bulunan evani, Ömer Koç Özel Koleksiyonu'nda 664 etiket numarasıyla bulunan evani, British Museum'da 1897,0618.1¹¹⁰ envanter numarasıyla bulunan evani, Calouste Gulbenkian Museum'da 78.12-30.522¹¹¹ envanter numarasıyla bulunan evani, Victoria and Albert Museum'da 7409-1860¹¹² envanter numarasıyla bulunan evani, British Museum'da G.8¹¹³ envanter numarasıyla bulunan evani 16. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen örneklerdir. Victoria and Albert Museum'da C.257-1921¹¹⁴ envanter numarasıyla bulunan evani ve Adana Ulucamii mihrabındaki karo üzerinde yer alan örnekler 15. yüzyıl ikinci yarısına aittir.

¹⁰³ Lütfi Uğuz, *Çinili Köşk Müzesi ve Teşhirdeki Eserlerin Kataloğu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2019, s. 89.

¹⁰⁴ Nurhan Atasoy, Julian Raby, *Iznik The pottery of Ottoman Turkey*, London 1989, s. 150

¹⁰⁵ Nurhan Atasoy, a.g.e., s. 78

¹⁰⁶ Nurhan Atasoy, a.g.e., s. 150

¹⁰⁷ Nurhan Atasoy, a.g.e., s. 154

¹⁰⁸ https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_G-2, [Erişim tarihi: 23.01.2023].

¹⁰⁹ Nurhan Atasoy, a.g.e., s. 90

¹¹⁰ https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1897-0618-1, [Erişim tarihi: 23.01.2023].

¹¹¹ Nurhan Atasoy, a.g.e., s. 107

¹¹² <https://collections.vam.ac.uk/item/O81700/basin-unknown/>, [Erişim tarihi: 23.01.2023].

¹¹³ https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_G-8, [Erişim tarihi: 23.01.2023].

¹¹⁴ Nurhan Atasoy, a.g.e., s. 107

Victoria and Albert Museum’da 242-1876¹¹⁵ envanter numarasıyla bulunan evani, Rüstem Paşa Camii kible cephesindeki karolar, Musee Du Louvre’da OA 5960¹¹⁶ envanter numarasıyla bulunan kapak, Kanûnî Sultan Süleyman Türbesi kubbe pandantifindeki karo üzerinde bulunan rozet ise 15. yüzyıl üçüncü çeyreğine ait rûmîli sarmal kompozisyon örnekleridir.

Çalışmamızın katalog bölümünde ilki 1472 ve sonuncusu 1566 yılına ait 20 adet iznik çinisi karo ve evani örnek vardır. Bu örneklerin on altısı 1480 ile 1550 yılları arasındadır.

Araştırmamızın katalog bölümünde yer alan deri örneklerinden ilki 1309 tarihli SYEK Fatih 3784 envanter numarasıyla bulunan Evhadiddin Ali bin İshak el_Ebiverdi’ye ait farsça divandır. Bursa TİEM’de MS. 207 envanter numarasıyla kayıtlı Kur’an-ı Kerim cildinde yer alan örnek 1425/50 yıllarına tarihlenmiştir.¹¹⁷ Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1983¹¹⁸ envanter numarasıyla kayıtlı ‘Şerh-i kitâb-ı Sîbeveyh’ isimli yazma eserin miklep ve ön kapakta bulunan iki örnek, yine Millet Ktp. Feyzullah Ef. 1360 envanter numarasıyla kayıtlı ‘Tahrîr-î Macisti’ isimli yazma eserin dış kapak ve miklebinde iki örnek, Topkapı Sarayı Ktp. A. 1672¹¹⁹ envanter numarasıyla kayıtlı yazma eserin miklebindeki örnek, SYEK Fatih 3844¹²⁰ envanter numaralı Fahreddin el-Irakî İbrahim b. Buzurcemîhr ait Farsça dîvânın ön kapak iç kısmında ve miklebinde bulunan iki örnek, İnebey Kütüphanesi’nde Ulu Cami 315 envanter kayıtlı Fahreddin er-Râzî’ye ait Mefâtîhu’l-ğayb adlı dini eserin II. cildinin kapağında bulunan örnek, SYEK Ayasofya 1930 envanter kayıtlı Sadreddin Konevî ‘ye ait Miftâhu’l-Gayb adlı eserin cild kapağı içinde bulunan örnek 15. yüzyılın ikinci yarısına aittir.

Çalışmamızın katalog bölümünde en erkeni 1309 ve en geçi 1472 yılına ait olmak üzere 11 adet cild örnek vardır. Bu örneklerin dokuzu 1466 ile 1500 yılları arasındadır.

¹¹⁵ <https://collections.vam.ac.uk/item/O79361/bowl-unknown/>, [Erişim tarihi: 16.04.2023].

¹¹⁶ <https://collections.louvre.fr/ark:/53355/cl010329173>, [Erişim tarihi: 23.01.2023].

¹¹⁷ Julian Raby-Zeren Tanındı, Turkish Bookbinding in the 15th Century, The Foundation of an Otoman Court Style, ed. T.Stanley, London 1993, s. 106.

¹¹⁸ Banu Yanık, Millet Kütüphanesi Feyzullah Efendi Bölümünde Bulunan Fatih Sultan Mehmed’e İthafı Üç Yazma Eserin Bezeme Analizi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul 2016, s. 49.

¹¹⁹ Özlem İnay, Türk İslâm Kitap Sanatında Lâke Cilt Tasarımları, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 59.

¹²⁰ Fatma Zehra Oral, Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Yazmaları’ndaki Bazı Kat’lı Cildler, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008, s. 42, 103.

Katalogda yer alan örnekler arasında fildişi ile yapılan rûmîli sarmal kompozisyona sahip tek örnek 1488 yılında yapımı tamamlanan Edirne Beyazıt II Camii kapı kanadında bulunur.

Araştırmamızın katalog bölümünde desen kategorisinde verilen altı adet örnek kağıtlara çizilmiş ve murakkalar içinde yer alan tasarımlardır. Tam tarihleri bilinmemekle beraber 15. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi F-1423 envanter numarasıyla kayıtlı Mecmaü'l-Acâib¹²¹ diye anılan albümde üç örnek ve Topkapı Sarayı Ktp. H-2153¹²² envanter numarasıyla kayıtlı desen albümünde yer alan tasarım yönüyle çok daha güçlü üç örnek yer alır.

Çalışmamızın katalog bölümünde bulunan kalemişi örneklerinden en erken tarihli 14. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen Beyşehir Köşk Köyü Mescidi'nde yer alır.¹²³ Edirne Üç Şerefeli Camii revak kubbe göbeğinde yer alan örnek 1447 yılına aittir.¹²⁴ Dâvud Paşa Camii kubbe tromp mukarnaslarının püskül tabanlarında bulunan bir örnek, Edirne Beyazıt II Camii revak kubbesi pendentiflerinde yer alan iki örnek, Mevlânâ Müzesi Kubbe-i Hadra'da yer alan iki örnek Bayezid II (1481-1512) dönemine aittir. Bursa Muradiye Türbeleri içerisinde bulunan Mükrim Hatun Türbesi duvarındaki örnek 1515 yılına aittir. 1548 yılına ait Rüstem Paşa Türbesi kubbe göbeğinde yer alan kalemişi rozet ve Bursa Ulucamii müezzin mahfelinin cümle kapı tarafındaki cephesinde bulunan 1549 yılında yapılan kandil formundaki kalemişi kompozisyon tespit edilen son örneklerdir. Toplam on adet kalemişi örneğin bulunduğu katalogda yoğunluğun Bayezid II (1481-1512) dönemine ait olduğu görülmektedir.

Araştırmamızın katalog bölümünde yer alan metal örneklerin başlangıcını 1472 yılında yapımı tamamlanan Çinili Köşk'ün kapı kanatlarındaki rozetler oluşturur. Bursa Cem Sultan Türbe kapısında yer alan rozet 1474 yılına aittir. Amasya Beyazıt II Camii pencere kanatlarında yer alan iki örnek, Edirne Beyazıt II Camii kapı kanatlarında yer alan iki örnek, Küçük Ayasofya Camii pencere kanatlarında yer alan üç örnek, Mevlânâ Müzesi Bab-ı Şerif kapısında bulunan örnek, Freer Gallery'de F1987.13 envanter numarasıyla kayıtlı hamam tasında bulunan iki örnek ve İstanbul Beyazıt II Camii kapı

¹²¹ A.Süheyl Ünver, Fatih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları, İstanbul 1958, s. 9,

¹²² Ben Mehmed Siyah Kalem, İnsanlar ve Cinlerin Ustası, Katalog II, Danışman: Ekrem Işın, Editör: Mine Haydaroglu, YKY.- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul 2006, , s. 283

¹²³ Yılmaz Önge, ÖNGE, "Anadolu'da XIII-XIV. Yüzyılın Nakışlı Ahşap Camii'lerinden Bir Örnek: Beyşehir Köşk Köyü Mescidi." Vakıflar Dergisi, 9 (2006), s. 292

¹²⁴ Ali Fuat Baysal, Edirne Osmanlı Erken Dönem Camileri Kalem İşi Örnekleri Ve Analizleri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2013, s. 300.

kanatlarında yer alan iki rozet Bayezid II (1481-1512) dönemine ait örneklerdir. Sultan Selim Camii kapı kanatlarında bulunan iki örnek, Çoban Mustafa Paşa Türbesi kapı kanadında yer alan örnek, Macaristan Ulusal Müzesi'nde App.Jank.178 envanter numarasıyla yer alan hamam tasındaki örnek, Şehzade Cami kapı kanatlarında yer alan iki örnek, Süleymaniye Cami kapı kanadında yer alan örnek ve Edirnekapı Camii kapı kanadında yer alan örnek Kanûnî Sultan Süleyman (1520-1566) dönemi'ne ait örneklerdir. Sokullu Mehmed Paşa Camii kapı kanadında yer alan örnek 1572 yılına aittir. Macaristan Ulusal Müzesi'nde 55.448.C. envanter numarasıyla kayıtlı bir hamam tasında yer alan örnek ve Metropolitan Museum of Art 'da 1972.24 envanter numarasıyla kayıtlı aynada yer alan örnek 16. yüzyıla ait örneklerdir. Bosnalı İbrahim Paşa Türbesi pencere kanadında yer alan örnek ve Çinili Camii kapı kanadında yer alan iki örnek 17. yüzyıl ilk yarısına ait örneklerdir. Katalog bölümünde toplam otuz adet bulunan metal örneklerin on ikisi Bayezid II (1481-1512) dönemine sekiz adedi de Kanûnî Sultan Süleyman (1520-1566) dönemine aittir.

Çalışmamızın katalog bölümünde yer alan taş örneklerinin ilki 1486¹²⁵ yılına ait Amasya Mehmed Paşa Camii minber müsellesinde, ikincisi 1497 yılına ait Çanakkale ili Lapseki ilçesi Çardak Beldesi'de bulunan Yakup Bey Aile Mezarlığında yer alan Fatma Hatun¹²⁶ kabri ayak taşı ön yüzünde, üçüncüsü ise 1590¹²⁷ yılına ait Medine Şehrinde Ravza-i Mutahhara'nın minber müsellesinde bulunur.

Katalogda yer alan tek tekstil örneği Topkapı Sarayı'nda 13/829 envanter numarasıyla bulunan Şehzade Korkut'a (1479-1513) atfedilen kaftanın iç kısmında bulunur.¹²⁸

Araştırmamızın katalog bölümünde yer alan tezhip örneklerinin ilki 1435 tarihli Topkapı Sarayı Ktp.'nde Revan 1726 envanter numarasıyla kayıtlı Makasid'ül Elhan adlı yazma eserde görülür. SYEK'de Fatih-5004 envanter numarasıyla kayıtlı Şerhu Lubabi'l-elbab isimli yazma eserde bulunan örnek 1455 yılına aittir. Topkapı Sarayı Ktp'nde Revan 989 envanter numarasıyla kayıtlı Kâtibî¹²⁹ lakabıyla anılan Şemseddin

¹²⁵ E. Emine Naza Dönmez, "Amasya'da Türk Dönemi Mimarisinin Gelişimi", Amasya, Yayına Haz. Filiz Özdem, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.208

¹²⁶ Hüseyin Arabacı, "Anadolu'dan Rumeli'ye Türk-İslam Kültürünün İzleri: Çardak Kasabası'ndaki Tarihi ve Kültürel Varlıklar Örneği", Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı, Çanakkale, 31 (2021), s.233.

¹²⁷ Nebi Bozkurt, Mustafa Sabri Küçükbaş, TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mescid-i-nebevi>, [Erişim tarihi: 11.02.2023].

¹²⁸ Anadolu Medeniyetleri III, Katalog Metni; Filiz Çağman, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul 1983, s. 121

¹²⁹ Filiz Çağman, "Sultan Mehmed II Dönemine ait bir Minyatürlü Yazma: Külliyyat-ı Kâtibi," Sanat Tarihi Yıllığı 6, (1974-75), İstanbul 1976, s. 333-46.

Muhammed bin Abdullah Nişapuri'nin kasidelerinin bulunduğu yazma eserdeki örnek, SYEK'de Fazıl Ahmed Paşa 960 envanter numarasıyla kayıtlı İbn Cezle'ye ait olan Takvîmü'l-Ebdân fî Tedbîr'l-İnsân isimli yazma eserdeki örnek, SYEK'de Lala İsmail Paşa 406 envanter numarasıyla kayıtlı müellifi belli olmayan Celisü'l-Müştak isimli yazma eserdeki örnek Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) dönemine ait örneklerdir. SYEK'de Turhan Valide Sultan 285 envanter numarasıyla kayıtlı Ahmed b. Abdullah el Hanefî'ye ait olan El-Muavvel fî Havaşi Şerhi'l-Mutavvel el Kırîmî isimli yazma eserde bulunan örnek 1482 yılına aittir. Topkapı Sarayı Ktp'nde E.H. 71 envanter numarasıyla kayıtlı Şeyh Hamdullah'ın 1499 tarihinde yazdığı Kur'an-ı Kerim'in zahriye sayfasında bulunan örnek 1499 tarihlidir.¹³⁰ Topkapı Sarayı Ktp'nde H.S. 5 envanter numarasıyla kayıtlı Ahmed Karahisârî'ye atfedilen ve 1596 yılında tamamlanan Kur'an-ı Kerim'in 299b/300a sayfalarında bulunan örnek tezhiplerde tespit edebildiğimiz son örnektir.¹³¹ Katalog bölümünde toplam sekiz adet bulunan tezhip örneklerin büyük çoğunluğu 15. yüzyıl ikinci yarısına aittir.

Çalışmamızda incelenen 122 örneğin 1197-1640 tarihleri arasında oldukları tespit edilmiştir. Bu örneklerin tamamına genel olarak bakıldığında bunların 15. yüzyıl ikinci yarısında yani Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) ve Bayezid II (1481-1512) dönemlerinde yoğun bir şekilde bulunduğu görülmüştür.

5.2. Malzeme ve Teknik

Katalog kısmında yer alan 122 adet örnek içerisinde yer alan malzeme ve teknik sayıları şöyledir;

32 adet ahşap

20 adet çini

11 adet deri

1 adet fildişi

¹³⁰ Gülnihal Küpeli, 'Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi (1481-1512)', Hat ve Tezhip Sanatı, Ed. Ali Rıza Özcan, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2009, s.331

¹³¹ Filiz Çağman, 'Ahmed Karahisârî'ye Atfedilen Ünlü Kur'an-ı Kerim', 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi 1991 İstanbul Bildirileri I, Ankara 1995, s. 521

6 adet kağıt üzerine desen

10 adet kalemişi

30 adet metal

3 adet taş

1 adet tekstil

8 adet tezhip

Ahşap üzerinde yer alan örneklerin tamamı oyma tekniği ile yapılmıştır. İznik çini örneklerden dördü karo üzerinde yer alırken, on dördü evani, biri matara biri de kapak üzerinde yer alır. Çini örneklerin tamamına yakınında mavi beyaz renkler hakimdir. Deri örneklerin tamamı kitap cildleri üzerindedir. Edirne Beyazıt II Camii kapı kanadındaki örnek katalogda yer alan oyma tekniği ile yapılmış tek fildişi örnektir. İÜK F-1423’de yer alan üç örnek ve Topkapı Sarayı Ktp. H-2153’de yer alan üç örnek kağıt üzerine fırça ve mürekkep ile yapılmıştır desenlerdir. Kalemişleri içerisindeki örneklerden ikisi ahşap üzerinde altın ve boya, sekizi sıva üstüne renkli boyalarla yapılmıştır. Metal örneklerin büyük çoğunluğunu kapı ve pencere kanatlarında yer alan rozet, kabara ve halka aynaları oluşturur. Metal örneklerin içinde üç adet hamamtası ve bir de ayna bulunur. Bu örneklerin büyük çoğunluğu pirinç ve bronzdan imal edilmiştir. Macaristan Ulusal Müzesi’nde 55.448.C. envanter numarasıyla bulunan hamam tası gümüşten ¹³², Metropolitan Museum of Art ‘da 1972.24 envanter numarasıyla bulunan ayna, demir ve altın kakma tekniği ile yapılmıştır.¹³³ Amasya Mehmed Paşa Camii minberi müsellesinde ve Çardak’da Yakup Bey Aile Mezarlığı’nda Fatma Hatun kabri ayak taşında bulunan örnekler taş üzerine yontma tekniği ile Ravza-i Mutahhara’nın minber müsellesinde yer alan örnek ise marmara mermeri üzerine yontma ve ajur tekniği ile imal edilmiştir. Katalogda bulunan tek tekstil örneği olan ve Şehzade korkuta atfedilen kaftanın iç kısmında yer alan örnek sarı ipek zemin üzerine pembe ipekliden applike edilmiştir.¹³⁴ Tezhip örneklerin biri hariç tamamında kompozisyonu oluşturan rûmîler altın, zeminlerde ise genellikle lacivert zemin rengi kullanılmıştır.

¹³² <https://gyujtemenyek.mnm.hu:443/hu/record/-/record/MNMMUSEUM1451327>, [Erişim tarihi: 16.04.2023].

¹³³ <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/452364>, [Erişim tarihi: 11.02.2023].

¹³⁴ Anadolu Medeniyetleri III, Katalog Metni; Filiz Çağman, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul 1983, s. 121

5.3. Tipoloji

Rûmîli sarmal kompozisyonlar bir kompozisyon oluşturma sisteminin meydana getirdiği varyasyonlardır. Selçuk Mülayim'e göre "Sistem, kompozisyonun çatısını anlatan analitik bir kavramdır. Kompozisyon ise, süslemenin karakterini dile getiren estetik bir deyimdir. Buna göre, farklı kompozisyonlar aynı sisteme göre kurulabilir"¹³⁵ Rûmîli sarmal kompozisyonların tipolojik değerlendirmesi iki açıdan ele alınmıştır. Bunlardan birincisi sistemi oluşturan parçaların merkez etrafında kaç tekrarlı olmaları, ikincisi ise sistemin müstakil ya da türemiş olmasıdır.

Katalog kısmında yer alan 122 adet örnek içerisinde sistemi oluşturan parçaların tekrar sayıları şöyledir;

3'lü sistem	4 adet
4'lü sistem	6 adet
5'li sistem	34 adet
6'lı sistem	58 adet
7'li sistem	5 adet
8'li sistem	14 adet
12'li sistem	1 adet

Sistemi oluşturan tekrarlar içerisinde en çok beşli ve altılı sistem görülmektedir. Bu sistemler üzerinde yer alan rûmîler bazen tek hat üzerinde olduğu gibi bazen de iki ya da daha fazla farklı hat üzerinde bulunurlar. Fakat her iki sistemin de ortak özelliği bariz bir başlangıç noktasına sahip olmamasıdır.

Rûmîli sarmal kompozisyonlar genelde müstakil olarak rozet veya madalyon gibi kullanılırlar. Fakat nadiren de olsa türeme yoluyla farklı bir forma dönüşebilirler. Bunlardan ilki türeme yoluyla ulama kompozisyona dönüşenlerdir. Bu formlara örnek olarak Mevlânâ Müzesi Kubbe-i Hadra'nın filpâye duvarı kubbe kemerindeki örnekler verilebilir. İkincisi türeme yoluyla dairesel formdan şemse veya farklı bir forma

¹³⁵ Selçuk Mülayim, İslâm Sanatı, İslam Araştırmaları Merkezi, ed. Aziz Doğanay, İstanbul 2010, s.188.

dönüşenlerdir. Bu tipe örnek olarak Millet Kütüphanesi Feyzullah Ef. 1983 ve Bursa Ulucamii müezzin mahfel cephesinde yer alan kalemişi kandil formu gösterilebilir.

5.4. Coğrafi Dağılım

Katalogda bulunan örnekler çok farklı bölgelerdeki mimari eserlerden müzelerden ve kütüphanelerden temin edilmiştir. Örneklerin yetmiş üç adedi mimari eserlerin içerisinde yer almaktadır. Bu mimari eserler başta İstanbul olmak üzere Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmış Bursa ve Edirne'de bulunmaktadır. Bu başkentlerden sonra Amasya ve Konya en fazla örneğin bulunduğu şehirlerdir.

Örneklerden otuz adedi İstanbul, Bursa ve Ankara'da bulunan müze ve kütüphanelerde yer almaktadır. Ayrıca Londra'da altı, Paris'te üç, Budapeşte'de iki Berlin'de iki, Washington'da iki, Lahey, Lizbon, New York'da birer adet olmak üzere Avrupa ve Amerika müzelerinde yer alan toplam on sekiz adet örnek katalogda yer almaktadır.

5.5. Atölye ve Sanatkârlar

Katalogda bulunan örneklerin tamamına yakınında imzaya rastlanmamıştır. Bununla beraber bulunduğu ortamda yer alan diğer süsleme unsurlarıyla ilişkilendirilme suretiyle bir yaklaşım yapmak mümkündür. Katalog içerisinde Bursa Ulucamii'nde bulunan iki örneğin yer aldığı minberin sağ korkuluğunda minberi yapan sanatkarın “amile” fiiliyle başlayan imzası “Mehmed bin Abdulaziz bin ed-Dükkî” şeklinde yazılıdır.¹³⁶ Katalog da yer alan kalemişi iki örnek Mevlânâ Müzesi Kubbe-i Hadra'da bulunur. Yapının güney cephe duvarında yer alan kitabede kalemişlerinin Sultan Bayezid II (1481-1512) devrinde “Halepli Mehmed oğlu Mevlevi Abdurrahman” eliyle yapıldığı yazılıdır.¹³⁷ Dolayısıyla müzede bulunan kalemişi tekniğiyle yapılmış rûmîli sarmal kompozisyonların adı geçen nakkaşın elinden çıktığı kuvvetle muhtemeldir.

¹³⁶ Abdülhamit Tüfekçioğlu, Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 475.

¹³⁷ Ali Fuat Baysal, Kubbe-i Hadrâ Kalemişi Tezyînâtı ve Onarımı, Palet Yayınları, Konya 2020, s. 13.

Gebze’de bulunan Çoban Mustafa Paşa Camii ve Türbe kapı kanadında kulpu ejder başlı yarımküre şeklinde bronzdan döküm yapılarak imal edilmiş bir örnek mevcuttur. Caminin tezyinatının Yavuz Sultan Selim’in Mısır’ın fethinden sonra İstanbul’a gönderilen Memluk Sarayı’nın başmimarı “Ahmed bin el_Bedri Hasan bin el_Tulunî” ve yanında getirdiği ustalar tarafından yapıldığı düşünülmektedir.¹³⁸ Ayrıca caminin taç kapısında yer alan künde-kârî kapı kanatları üzerinde yer alan panoda yapının banisi Mustafa Paşa ve ahşap ustası Ahmed’in adlarıyla H.929/M. 1522-1523 tarihine de yer verilmiştir.¹³⁹

7.6. Anlam ve Sembolizm

Rûmîli sarmal kompozisyonlar 14. yüzyıldan itibaren mimariden kitabiye, hamam tasından kaftana kadar hayatın her alanında yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Kompozisyonun oluşum sisteminden kaynaklı çoğu zaman başlangıcı ve bitişi olmaması ve genellikle tek hat üzerinde dolanması sonsuzluk ve devamlılık anlayışını çağrıştırmaktadır. İslâm felsefe anlayışına göre mebd’ ve meâd terimleri “başlangıç ve yeniden dönüş zamanı” olarak nitelendirilir.¹⁴⁰ Bu anlayışla bir son bulmanın vaki olmayışı, yeniden başlangıç ve tekrar dönüş kavramlarının sarmal kompozisyonların sistemleri ile imtizaç göstermektedir. Kompozisyonun akıllıca kurgulanması ve simetrik olmayışından ilk bakışta kolayca çözümlenmemesi izleyici üzerinde bir bulmaca ve remz (sembol) etkisi oluşturur.

British Museum’da G.2 envanter numarasıyla bulunan İznik evanisinin kenarında bulunan arapça metinde “Şifâü’l-kulûbi likâü’l-mahbûbi” (Kalplerin şifa bulması, sevgililerin kavuşmasıyla mümkündür) ibaresi bulunmaktadır.¹⁴¹ Bu ibare özellikle 14. ve 15. yüzyılda mimari ve kitabi birçok alanda sıkça kullanılmıştır.¹⁴² Evaninin göbeğinde yer alan rumilerin birbirlerine sarılarak dolanmaları ve adeta raks etmeleri sevgililerin kavuşma anlarını sembolize eder gibidir.

¹³⁸ Oktay Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi, İnkılap Yay., İstanbul 2004, 2. Baskı, s.190.

¹³⁹ Gökben Ayhan, ‘Çoban Mustafa Paşa Külliyesi’nin Ejder Başlı Kapı ve Pencere Halkaları Hakkında’, Uluslararası Çoban Mustafa Paşa Ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu IV Bildirileri, Kocaeli 2018, s. 1668

¹⁴⁰ M. Sait Özervarlı, TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mebde-ve-mead>, [Erişim tarihi: 16.09.2023].

¹⁴¹ Arapça ibarenin okunuşu Prof. Dr. Abdülhamit Tüfekçioğlu tarafından yapılmıştır.

¹⁴² Fatma Şeyda Boydak, “Selçuklu Üslûbundaki Osmanlı Ciltlerinde Edebî Bir İbare: Şifâü’l-Kulûb Likâü’l-Mahbûb”, Selçuklu Medeniyeti Araştırma Dergisi, Konya 2022, S.7, s.100

Mevlânâ Müzesi’nde birkaç yerde ve birbirinden farklı kalemişi, ahşap künde-kârî geometrik blok ve metal kabara gibi rûmîli sarmal kompozisyonlar oldukça yoğun kullanılmışlardır. Mevlânâ Celaleddîn Rûmî’ye göre gök kubbenin ve feleklerin dönüşü aşktandır.¹⁴³ Sarmal kompozisyonların bir merkez etrafında sürekli bir şekilde dönmesi ile tasarlanması, dergâhtaki semazenlerin yine kendi etrafında ahenkle dönüşlerini çağrıştırmaktadır. Yine Mevlânâ Müzesi Bab-ı Şerif kapı kanadında ve Gebze Çoban Mustafa Paşa Camii ve Türbe kapı kanadında yer alan yarımküre biçimindeki madenî kabara-ların çevresinde ejder başlı halkalar bulunur. Türk sanatında sıkça kullanılan ejder figürüne insanları kötülüklerden koruyan, yardımına koşan, hastalıkları engelleyen, şifa dağıtan anlamları yüklenmiştir.¹⁴⁴

¹⁴³ Ahmet Çaycı, İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol, Palet Yayınları, Konya 2017, s. 234.

¹⁴⁴ Şenay Sayın Aslan, Türk Mimari Süsleme Sanatında İkonografik Figürler, Gece Kitaplığı, Ankara 2017, s. 92.

SONUÇ

Türk süsleme sanatları içerisinde kullanılan birçok motif ve form mevcuttur. Motiflerden biri olan rûmî ile bu formları kompoze etmenin yollarından biri de sarmal sistemdir. Çalışmamızın konusu olan rûmîli sarmal kompozisyonlar hakkında yaptığımız araştırmamızda en erkeni 1197 en geçi 1640 tarihli olmak üzere 122 örnek tespit edilmiş ve üzerinde çalışılmıştır.

Çalışmamızda bulunan örnekler ahşap, çini, deri, fildişi, kağıt (desen), kalemişi, metal, taş, tekstil, tezhip gibi malzeme ve teknik açıdan farklılığa sahiptirler. Bu örnekler daha çok künde-kârî ahşap kapı ve pencere kanatlarındaki geometrik blok ve metal rozet ve halka aynalarında, evani ve duvar çinilerinde, kitap cild ve tezhiplerinde, desen murakkalarında, kubbe ve düşeylerdeki ahşap ve sıva üstü kalemişlerinde, minber müselleslerinde, mezar taşında, kaftanda, ayna ve hamam taslarında görülmüştür. Birbirinden farklı alan ve objelerde yer alan kompozisyonlardaki benzerlikler tasarımların bir noktadan hazırlandığı ihtimalini güçlendirir. Çalışmamızda yer alan yetmiş üç mimari örneğin büyük çoğunluğu Bursa, Edirne ve İstanbul gibi Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapan şehirlerle birlikte Amasya, Çanakkale ve Konya'da bulunmuştur. Çalışılan örneklerin otuz adedi İstanbul, Bursa ve Ankara müzelerinde on sekiz adedi yurt dışı müzelerindedir.

Türk-İslâm sanatçıları içerisinde nakkaşlar ve müzehhipler hattatların aksine genelde yaptıkları işlere imza koymazlar. Çalışmamızda Mevlânâ Müzesi Kubbe-i Hadra'da yer alan Halepli Mehmet oğlu Mevlevi Abdurrahman, Gebze Çoban Mustafa Paşa Cami künde-kârî kapı kanadında yer alan ahşap ustası Ahmed ve Bursa Ulucamii minberini yapan “Mehmed bin Abdulaziz bin ed-Dükkî” dışında imzaya rastlanmamıştır.

Araştırmamızda tespit edebildiğimiz örneklerin yarıya yakını Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) ve Bayezid II (1481-1512) dönemine aittir. Bu dönem içerisinde bu sistemin tercih edilmiş, farklı malzeme ve varyasyonda kullanıldığı görülmüştür. Üçlü, dörtlü, beşli, altılı, yedili ve sekizli sistemlerin kullanıldığı örnekler içerisinde en çok altılı ve beşli sistem kullanılmıştır.

Rûmîli sarmal kompozisyonlar kurgulanış yönüyle simetrik kompozisyonlara göre daha karmaşık ve daha gizemlidir. Bu yönüyle Ravza-i Mutahhara minberinde, Şehzade Korkut'un kaftanında, Lapseki'deki Fatma Hatun Kabri ayak taşında ve Mevlânâ Müzesi'nde üç farklı noktada olması hasebiyle mistik bir anlam yüklenmiş olma ihtimalini akla getirir.

Yaklaşık iki yüzyıl boyunca (15 ve 16. yy.) hayatın her alanında yoğun olarak kullanılan rûmîli sarmal kompozisyonlar süsleme sanatlarımızın zengin repertuarının önemli bir parçası ve bir süsleme sistemidir. Süsleme sanatlarımızda bulunan sadece bir motif (rûmî) ile tek bir sistem (sarmal) kullanılarak bu kadar zengin bir repertuar oluşturulabilmesi Türk-İslâm sanatkarının ne kadar üretken bir sanatsal yeteneğe sahip olduğunun göstergesidir.

KAYNAKÇA

- Aksu, Hatice, Rûmî Motifinin Kökeni, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998, s.17
- Arabacı, Hüseyin, “Anadolu’dan Rumeli’ye Türk-İslam Kültürünün İzleri: Çardak Kasabası’ndaki Tarihi ve Kültürel Varlıklar Örneği”, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, Çanakkale, 31 (2021), s.233.
- Arseven, Celâl Esad, “Rûmî”, Sanat Ansiklopedisi, IV, (1998), s.1714
- Aslan, Şenay Sayın, Türk Mimari Süsleme Sanatında İkonografik Figürler, Gece Kitaplığı, Ankara 2017, s. 92.
- Aslanapa, Oktay, Türk Sanatı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1984, s. 324
- Atasoy, Nurhan - Raby, Julian, Iznik The pottery of Ottoman Turkey, London 1989, s. 150
- Ayhan, Gökben, ‘Çoban Mustafa Paşa Külliyesi’nin Ejder Başlı Kapı ve Pencere Halkaları Hakkında’, Uluslararası Çoban Mustafa Paşa Ve Kocaeli Tarihi-Kültürü SempozyumuIV Bildirileri, Kocaeli 2018, s. 1668
- Ayverdi, Ekrem Hakkı, Osmanlı Mimarisinin İlk Devri, İstanbul 1966, s. 411
- Baysal, Ali Fuat, Edirne Osmanlı Erken Dönem Camileri Kalem İşi Örnekleri Ve Analizleri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2013, s. 300.
- Baysal, Ali Fuat, Kubbe-i Hadrâ Kalemîşi Tezyînâtı ve Onarımı, Palet Yayınları, Konya 2020, s.42.
- Ben Mehmed Siyah Kalem, İnsanlar ve Cinlerin Ustası, Katalog II, Danışman: Ekrem Işın, Editör: Mine Haydaroğlu, YKY.- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul 2006, s. 283
- Bilgi, Hülya, Iznık Ömer Koç Collection, Ghent 2015, s. 80.
- Biröl, İnci Ayan - Derman, Çiçek, Türk Tezyînî San’atlarında Motifler, Kubbealtı Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, 2011.

- Boydak, Fatma Şeyda, “Selçuklu Üslûbundaki Osmanlı Ciltlerinde Edebî Bir İbare: Şifâu’l-Kulûb Likâu’l-Mahbûb”, Selçuklu Medeniyeti Araştırma Dergisi, Konya 2022, S.7, s.100
- Bozkurt, Nebi - Küçükaşçı, Mustafa Sabri, TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mescid-i-nebevi>, [Erişim tarihi: 11.02.2023].
- Bulut, Mustafa, Selçuklu Çizgileri Anadolu Selçuklu Geometrik Kompozisyonları, İnkılap Bas. Yay., İstanbul 2019, s. 11
- Ceylan, Metin, “Enverî’nin Kasidelerinde Savaş Tasvirleri”, Avrasya Dil Tarih ve Araştırmaları Dergisi, Çanakkale, 4 (2020), s.94.
- Çağman, Filiz ‘Ahmed Karahisârî’ye Atfedilen Ünlü Kur’an-ı Kerîm’, 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi 1991 İstanbul Bildirileri I, Ankara 1995, s. 521
- Anadolu Medeniyetleri III, Katalog Metni, Filiz Çağman, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul 1983, s. 121
- Çağman, Filiz, “Sultan Mehmed II Dönemine ait bir Minyatürlü Yazma: Külliyyat-ı Kâtibî,” Sanat Tarihi Yıllığı 6, (1974-75), İstanbul 1976, s. 333-46.
- Çam Nusret - Ayşe Ersay, Ankara Muhyiddin Mesud (Alâeddin Camii)nin İlk Şekli Ve Türk Mimarisindeki Yeri, Vakıflar Dergisi, 38 (2012), s. 22
- Çaycı Ahmet, İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol, Palet Yayınları, Konya 2017, s. 234.
- Çığ, Kemal, Türk Kitap Kapları, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk Ve İslâm Sanatları Tarihi Enstitüsü Yayınları, S. 4, Ankara, 1953.
- Demiriz, Yıldız, İslam Sanatında Geometrik Süsleme, İstanbul 2000, s. 7
- Doğanay, Aziz, “Türk Tezyînî Sanatları”, Türk İslâm Sanatları Tarihi, Ed. Abdülkadir Dündar, Ankara 2019, s. 368
- E. Emine, Naza Dönmez, “Amasya’da Türk Dönemi Mimarisinin Gelişimi”, Amasya, Yayına Haz. Filiz Özdem, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.208
- Gökçe, Birsen, “Rûmî Motifler ve Rûmîli Desenlerde Çizim Kuralları”, Antika Dergisi S.34, İstanbul 1988, s. 35.
- Feher, Geza, Macaristan Milli Müzesi’ndeki Türk Sanat Eserleri, çev. Yaşar Yücel, Belleten 197, (1986), s. 583

- Feher, Geza, “Osmanlı-Türk Kuyumculuğunun Balkanlar’a Tesiri”, *Önasya* 56 (1970), s.14.
- Göktaş, Yakup, “Siyah Kalem Minyatürlerinde Gündelik Yaşamın Bir Ögesi Olarak At Tasviri 2153-(38a, 84a, 113a, 118b) Numaralı Albüm” *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, II, (2008), s.143
- İnay, Özlem, *Türk İslâm Kitap Sanatında Lâke Cilt Tasarımları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 59.
- İrteş, M. Semih, *Muhteşem Karahisârî Kur’ân-ı Kerîm’i Koltuk Tezhipleri I*, Nakkaş Tezyini Sanatlar Yayınları, İstanbul 2021, s. 40.
- İrteş, M. Semih, ‘Mevlânâ Türbesi Kubbe-i Hadra Kalemîşi Restorasyonu’nda Yeni Buluntular (2018-2019)’, *Lale Dergisi*, I, (2020), s.20
- Karpuz, Haşim, TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/Mevlânâ-kuliyesi>, [Erişim tarihi: 13.03.2023].
- Keskiner, Cahide, *Türk Süsleme Sanatlarında Stiliz Çiçekler –Hatai-*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000, s. 4
- Keskiner, Cahide, *Türk Motifleri*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul, s. 40.
- Konyalı, İ. Hakkı, *Üsküdar Tarihi I*, Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1976, s. 132.
- Küpeli, Gülnihal, ‘Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi (1481-1512)’, *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ed. Ali Rıza Özcan , Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2009, s.331
- Öney, Gönül, *Ankara’da Türk Devri Yapıları*, Ankara, 1971, s. 117.
- Öz, Tahsin, *Fatih Sultan Mehmet II. Ye Ait Eserler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1993, s. 25
- Özervarlı, M. Sait, TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mebede-ve-mead>, [Erişim tarihi: 16.09.2023].
- Özkeçeci, İlhan - Özkeçeci, Şule Bilge; *Türk Sanatında Tezhip*, İstanbul 2007, s. 85

- Özkurt Kemal - Abdülhamit Tüfekçioğlu, Türk-İslam Sanatında Kitabeler, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 7, Sayı 14, 2009, s. 275.
- Özönder, Hasan, Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü, Konya 2003, s. 64
- Öztürk, Münevver, Rûmî (Tarihi, çeşitleri ve Gelişimi), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1988, s. 121.
- Mahir, Banu, Osmanlı Resim Sanatında Saz Üslubu, Hayalperest Yay., İstanbul 2022, s. 142
- Mesara, Gülbün, Türk Sanatında İnce Kağıt Oymacılığı (Katı'), Türkiye İş Bankası Yay. Ankara 1998, s.42
- Mülayim, Selçuk, Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara 1982, s. 7
- Mülayim, Selçuk, "Rûmî Motifinin Zoomorfik Kökeni", Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, Ankara 1989, s. 178
- Mülayim, Selçuk, ed. Aziz Doğanay, İslam Sanatı, İslam Araştırmaları Merkezi Yay., İstanbul 2010, s. 188
- Mülayim, Selçuk, Türk Sanatında İkonografik Dönüşümler Değişimin Tanıkları, Kaknüs Yay., İstanbul 2015, s. 168
- Oral, Fatma Zehra, Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Yazmaları'ndaki Bazı Kat'lı Cildler, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008, s. 43.
- Önge, Yılmaz, "Anadolu'da XIII-XIV. Yüzyılın Nakışlı Ahşap Camii'lerinden Bir Örnek: Beyşehir Köşk Köyü Mescidi." Vakıflar Dergisi, 9 (2006), s. 292
- Raby, Julian - Tanındı, Zeren, Turkish Bookbinding in the 15th Century, The Foundation of an Otoman Court Style, ed. T.Stanley, London 1993, s. 106.
- Sultan Fatih'in Şahsi Kitaplığı, Proj. Yön. Muhittin Macit, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2023, s. 44
- Tanman, M. Baha, TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/haci-bayram-i-veli-kuliyesi>, [Erişim tarihi: 21.01.2023].

Tüfekçioğlu, Abdülhamit, Erken Dönem Osmanlı Mimarîsinde Yazı, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, s. 475.

Türkmen, Emel, “Süleymannâme’nin Cilt Tezyinatında Keşfedilen Benzersiz Rûmî Motifi”, Lale Dergisi, III, (2021), s. 30

Türkmen, Emel, Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Koleksiyonundaki Süleymanname Eserinin Cildi ve Yeni Uygulamalar, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul 2020, s. 238.

Uğuz, Lütfi, Çinili Köşk Müzesi ve Teşhirdeki Eserlerin Kataloğu, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2019, s. 89.

Uluç, Lale, Türkmen Valiler Şürazlı Ustalar Osmanlı Okurlar: XVI. Yüzyıl Şiraz El Yazmaları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.

Ünver, A. Süheyl, Fatih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları, İstanbul 1958, s. 9

Ünver, A. Süheyl, 50 Türk Motifi, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1967, s. 16

Tanıncı, Zeren, “Rûgani Türk Kitap Kapılarının Erken Örnekleri”, Kemal Çığ’a Armağan, İstanbul 1984, s.233.

Tanıncı, Zeren, ‘Kitap ve Tezhibi’, Osmanlı Uygarlığı 2, Yayıma Haz. Halil İnalcık-Günsel Renda, Kültür Bakanlığı, Ankara 2004, s.872

Yamanlar, Minako Mizuni, ‘Ahmed Karahisârî’ye Atfedilen Ünlü Kur’an-ı Kerîm’, 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi 1991 İstanbul Bildirileri III, Ankara 1995, s. 448

Yanık, Banu, Millet Kütüphanesi Feyzullah Efendi Bölümünde Bulunan Fatih Sultan Mehmed’e İthafı Üç Yazma Eserin Bezeme Analizi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul 2016, s. 49.

<https://collections.vam.ac.uk/item/O81700/basin-unknown/>, [Erişim tarihi: 23.01.2023].

<https://collections.vam.ac.uk/item/O79361/bowl-unknown/>, [Erişim tarihi: 16.04.2023].

<https://collections.louvre.fr/ark:/53355/cl010329173>, [Erişim tarihi: 23.01.2023].

<https://id.smb.museum/object/1850250/fragment-schale>, [Erişim tarihi: 23.01.2023].

<https://gyuitemenyek.mnm.hu:443/hu/record/-/record/MNMMUSEUM1451327>,

[Erişim tarihi: 16.04.2023].

https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_G-2, [Erişim tarihi: 23.01.2023].

https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_G-8, [Erişim tarihi: 23.01.2023].

https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1897-0618-1,

[Erişim tarihi: 23.01.2023].

<https://www.christies.com/lot/lot-a-rare-and-important-early-iznik-pottery-5780388/>,

[Erişim tarihi: 23.01.2023].

<https://www.etimolojiturkce.com/kelime/sarmal>, [Erişim tarihi: 21.02.2023].

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/452364>, [Erişim tarihi: 11.02.2023].

https://www.si.edu/object/bowl:fsg_F1987.13, [Erişim tarihi: 16.04.2023].

<https://sozluk.gov.tr/>, [Erişim tarihi: 21.02.2023].